

Tartu Ülikool
Filosoofia ja semiootika instituut
Semiootika osakond

Liisi Viirpalu

Selgeltnägijate (enese)representatsioon saates
„Eesti selgeltnägijate tuleproov“

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mari-Liis Madisson

Tartu
2020

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõttelistele seisukohtadele ning muudest allikatest pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Liisi Viirpalu

(allkiri)

25.05.2020

(kuupäev)

Luban töö kaitsmisele.

Juhendaja: Mari-Liis Madisson

(allkiri)

(kuupäev)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liisi Viirpalu,

(autori nimi)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Selgeltnägijate (enese)representatsioon saates „Eesti selgeltnägijate tuleproov“, (lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Mari-Liis Madisson,
(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Liisi Viirpalu

25.05.2020

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Selgeltnägijate representeerimine tänapäeval	8
1.1. Selgeltnägijate liigitus	8
1.2. Representatsioon ja eneserepresentatsioon	11
1.3. Nõiakunsti kommertsialiseerumine, kaubastumine	13
1.4. Selgeltnägijate representeerimine televisioonis	17
1.5. Feminism ja nõiakunst	19
1.6. Mikrokuulsuste eneserepresentatsioon sotsiaalmeedias	21
1.7. Näiteid	22
2. Tõsieluseriaali „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ analüüsimiseks kasutatav meetod	28
2.1. Tõsielusaadete žanri eripärast	29
2.2. Fiske televisioonikoodid	30
2.2.1. Esimese (reaalsuse) tasandi koodid	31
2.2.2. Teise (representatsiooni) tasandi koodid	32
2.2.3. Kolmanda (ideoloogia) tasandi koodid	35
2.3. Goffmani dramaturgia	36
2.4. Analüüsiprotsess	38
3. „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ analüüs	40
3.1. Selgeltnägijate representatsioonide ja eneserepresentatsioonide analüüs	45
3.2. Saate analüüsi tulemuste üldistus ja kokkuvõte	56
Kokkuvõte	61
Kasutatud kirjanduse loetelu	64
Summary	74
Lisa 1	76

Sissejuhatus

Kuigi üldiselt peetakse eestlasi usuleigeks rahvaks, siis nõidade, selgeltnägijate, eneseabi ja esoteerika vastu tunnevad Eesti inimesed suurt huvi (Kuzitškin 2018; Mutso 2018; Maarits 2017). Näiteks on üheks vaadatuimaks saateks „Eesti selgeltnägijate tuleproov“. Aprillis 2018 telesaadete järelvaatamise TOP-i esimesele kohale jäi muusikasaade „Eesti otsib superstaari“, kuhu on alles jäänud viimased viis võistlejat. Teisele kohale jäi menuseriaal „Pilvede all“ ja kolmandale kohale jäi TV3 tõsieluseriaal „Selgeltnägijate tuleproov“. (Elisa 2018)

Oma seminaritöös (Viirpalu 2019) uurisin Eesti meediaväljaannetes nõiateemadel kirjutatud arvamuskirjutisi. Tööst selgus, et nõidu ümbritsevad vastuolulised tähendused: ühelt poolt seostatakse nõidu lihtsameelsete ärakasutamisega, manipuleerimisega, inimeste tervise rikkumisega, aga teiselt poolt seostatakse nõidu abistamise, ravitsemisega, elu ja surmaga seotud küsimustele vastamisega, vahel kaasneb nõidade tegevusega ka meelelahutuslik aspekt. Nõiasaadete vahendusel või nõidadega kontakteerudes saavad inimesed vastuseid neid huvitavatele küsimustele: millal ma lapse saan? millal eluarmastuse leian? mis minu lahkunud vanaema hingest on saanud? kas mu majas kummitab? Saadet saab ka vaadata ilma üleloomulikesse võimetes uskumata, selleks, et seda nautida kui meelelahutust ja kritiseerida. Nõidade endi jaoks on seostuvad nõiasaadetega nii mitmesugused võimalused kui riskid – tuues nõiad avalikkuse ette näiteks läbi telesaadete või neist kirjutatud artiklite abil. Saates end võimekana näidanud nõidadega võetakse ühendust ja ostetakse nende teenuseid ja tooteid. Samas on saates osalemises ka oma riskid: saates osalemine on stressirikas, saatetegijad, stuudiopublik, televaatajad ootavad nõialt oma parimat tulemust, mida alati ei tule; inimeste tähelepanu võib olla harjumatu ja rõhuv, tekitada ärevust ja depressiooni; nõidu võidakse valesti representeerida, nad ei ole sellised nagu neid näidatakse ja nende maine võib seeläbi kahju saada. (Viirpalu 2019)

Varem on nõidade, selgeltnägijate teemadel kirjutatud seoses nõiakunsti sümbolitega rõivabrändides ja seriaalides keele ja kirjanduse magistritudeng Felipe Antonio De Souza 2016. aastal. Uuritud on nõidade representatsiooni positiivseks muutumist: see kajastub filmides,

sarjades, ajakirjades näiteks „Sabrina the Teenage Witch“, Harry Potteri raamatud ja filmid, „Buffy the Vampire Slayer“, „Charmed“. Seoseid nõiakunsti ja feminismi vahel on leidnud Antonina Kuras (2017) ja varem mainitud Felipe Antonio De Souza (2016), kes mõlemad on täheldanud nõidade kujutamist feministidena negatiivses võtmes. Veel on soo seostest nõidadega kirjutanud Justyna Szachowicz-Sempruch (2008). Uurimusi on tehtud nõiafilmi kohta, kus oli segunenud dokumentaalfilmi ja fiktsionaalse filmi tunnused (Schreier 2004). Nõidade meetodeid ja üleloomulike võimete olemasolu ja toimimist on uurinud ja sellest kirjutanud filosoof Albert Mosley (2001). Selgeltnägijate ja meediumite ajalugu, meetodeid, nende äri ja enese kirjeldust on käsitlenud sotsioloogia professor Robin Wooffitt (2016). Nõiakunsti liikidest näiteks valgest nõiakunstist ja traditsioonilisest nõiakunstist on kirjutanud religiooniõpetuse professor Denise Cush (2007). Nõidade liike on käsitlenud unenäouurija ja parapsühholoog Robert L. Van De Castle (2015) ning nõiakunsti levimist noorte hulgas ja nõiateemalisi ajakirju Denise Cush (2007). Uuritud on majanduse ja nõiakunsti suhteid, nõia kaupade turule tulemist sotsiaalteadustes (Bartolini jt 2013; Denise Cush 2007) ja religiooni ning antropoloogia valdkonnas David Waldron (2005). Kirjanduse valdkonnas on uuritud nõidade eneserepresentatsioonist Anne Sextoni, Sylvia Plathi, ja Eavan Bolandi luules (2013).

Eestis on käsitletud uusvaimsuse kogukonna toimimist, esoteerika, eneseabi ja nõiakunsti teemadel kirjutatud raamatute ja ajakirjade populaarsust ja sisu (Uibu 2013). Folklorist Mare Kõiva on eesti nõidadest palju kirjutanud: kuulsamatest eesti nõidadest, nõiapärimusest Eestis, nõia liikidest ja sõna „nõid“ tähendustest (Kõiva 2014; Kõiva 2017). Semiootikutest on nõidu ja nendega seotud kultuurimehhanisme uurinud Juri Lotman ja Mihhail Lotman ning Peet Lepik. Juri Lotman on kirjutanud raamatu „Esseid kultuurisemiootikast, millest ühes peatükis „Nõiajaht. Hirmusemiootika“ kirjutab ta 16.-17.saj toimunud nõiajahtidest Lääne-Euroopas ja hirmust, mida inimesed nõidade vastu tundsid. Peet Lepik on kirjutanud raamatu müütidest ja maagiast (Lepik 2007). Tartu Ülikoolis on tehtud erinevaid nõidade teemaga seotud lõputöid: usuteaduskonnas on kirjutatud Wicca uuspaganliku religiooni kohta (Margusson 2014), eesti uus-spirituaalsusest (Uibu 2016), võrdleva rahvaluule osakonnas leidub töid sensitiividest tänapäeva eesti rahvausundis (Pärn 2012), nõidadest eesti rahvapärimuses (Jekimov 2015), nõidade muistenditest (Jekimov 2017), tervendajatest ja alternatiivmeditsiinist (Kriit 2019). Kirjanduse ja teatriteaduse osakonnas on kirjutatud nõidade kujutamisest lastekirjanduses (Lees 2013). Tallinna Ülikoolis Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudis on kirjutatud sotsiaalmeedias olevatest nõidadest ja maagia meediastumisest (Renser 2018).

Minu töö eesmärgiks on uurida selgeltnägijate representatsiooni ja eneserepresentatsiooni saates „Eesti selgeltnägijate tuleproov“. Töö uuenduslikkus seisneb selles, et seda teemat ei ole semiootika valdkonnas varem uuritud ning samuti ei ole nõidade representatsiooni uurimiseks kasutatud Fiske televisioonikoodi. Kuna meedia avaldab mõju sellele, kuidas me maailma näeme, mõistame ja selles käitume, siis on oluline uurida, kas ja kuidas meedia mõjutab ja kujundab meie arusaamu nõidadest ja selgeltnägijatest. „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ on üks kesksemaid avalikke meedias, mille kaudu nõidade ja selgeltnägijate tähendus kujuneb, mida näitasid ka minu seminaritöö tulemused (Viirpalu 2019). Seal end representeerivad nõiad mõjutavad otseselt esoteerika valdkonna praktikuid, seejuures võib tänu saatele neist jääda näiteks kas positiivne ja usaldusväärne või oskamatu ja veider mulje. „Eesti selgeltnägijate tuleproovis“ saate uurimisel saab näha selgeltnägijate ja nõidade inimlikumat poolt, näiteks nende ebaõnnestumisi ja oskuste piiratust – ka nemad ei saa alati kõigi ülesannetega hakkama, nad pole kõikvõimsad. Lisaks sellele mõjutavad inimeste spirituaalsed ja esoteerilised vaated ühiskonda, näiteks hariduse ja meditsiini valdkonnas on toimunud muutusi: koolides õpetatakse joogat, pööratakse tähelepanu vaimse tervise eest hoolt kandmisele, ühiskond on muutunud inimesekesksemaks, inimesed pöörduvad nõidade ja alternatiivmeditsiini poole, loevad eneseabi ja esoteerikateoseid. Seega mõjutab see valdkond meid otseselt. Representatsiooni ja eneserepresentatsiooni tasandeid eraldan ma seetõttu, et esimest loovad saates saatetegijad ja teist selgeltnägijad ja nõiad ise. Seega üritan välja tuua nende konstrueerimise viisid.

Semiootika uurimismeetoditega saab seda valdkonda tasakaalustatult ja nüansirikkalt analüüsida. Semiootika ei eelda oma uurimismaterjali suhtes toetava või vastanduva hoiaku võtmist. Minu töö eesmärgiks on nõidade ja selgeltnägijate representeerimise uurimine, ma ei tegele oma töös sellega, kas selgeltnägimine või nõidumine on võimalik või mitte. Vaatan saate „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ 4. hooaega TV3-s, mis linastus 2019 sügisel ja analüüsin seda vastavalt oma uurimisküsimustele. Minu uurimisküsimused on:

Milline on selgeltnägijate representatsioon saates „Selgeltnägijate tuleproov“?

Milline on selgeltnägijate eneserepresentatsioon saates „Selgeltnägijate tuleproov“?

Uuritavaid saateid on viis, nõidu kaheksa. Analüüsimiseks kasutan Fiske televisioonikoodide teooriat, Goffmani dramaturgia teooriat ja tõsiseluseriaali teooriat. Töö koosneb kolmest põhipeatükist: teooriapeatükk „Selgeltnägijate representeerimine tänapäeval“ käsitleb selgeltnägijate ja nõidade kujutamist meedias ja nõiakunsti kaubastamist. Teine peatükk käsitleb töös kasutatud meetodeid. Kolmandaks peatükiks on analüüs, mis sisaldab nõidade ja selgeltnägijate kujutamise analüüsi saates.

1. Selgeltnägijate representeerimine tänapäeval

Järgnevalt võtan kokku „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ erinevates hooaegades figureerinud nõidade tüübid. Selgitan töö põhimõisteid representatsioon ja eneserepresentatsioon ning nende seoseid nõidade ja selgeltnägijatega. Lisaks kirjutan nõiakunstist, millest on saanud tavaline kaup või teenus, nendeks võivad olla näiteks esemed, sarjad, filmid, kohtumised selgeltnägijatega. Käsitlen ka seda, kuidas erinevad nõidade ja selgeltnägijate grupid kaubastumisse suhtuvad ning kuidas kaubastumine mõjutab nõidade ja selgeltnägijate identiteediloomet. Veel toon välja seosed feminismi ja nõiakunsti vahel ning avan ka nõidade representeerimise tausta sotsiaalmeedias.

1.1. Selgeltnägijate liigitus

Järgnevalt antakse ülevaade esoteerika valdkonnas tegutsejate kohta kasutatavate erinevate nimetuste ning nendega seotud tähenduste kohta, mis on seotud kasutatavate praktikate ja võtetega. Siin tuuakse välja „Eesti selgeltnägijate tuleproovis“ hooaegade vältel osalenud praktikute nimetused ja nende kirjeldused.

„Eesti selgeltnägijate tuleproovis“ esitletakse kõiki osalejaid selgeltnägijatena, kuigi saates osalevad esoteerikamaastiku erinevat liiki praktikud: nõiad, selgeltnägijad, maagid, šamaanid, ravitsejad jne. Kõigil neil on erinevad tähendused ja meetodid. Mina kasutangi siin töös mõistet „selgeltnägija“ ühisnimetajana ning vaheldumisi kasutan ka mõisteid „nõid“ ja „selgeltnägija“.

Nõia¹ peetakse nõidumisega tegelevat, üleloomulikku maailma ja inimest teatud vahendite ning toimingutega vahendavat isikut, maagi, võlurit, šamaani. Juri Lotmani järgi aga peeti nõiaaks kõiki, „kellel oli mõni esilekerkiv omadus, näiteks ilus neiu, võõras vanaeit, andekas üliõpilane, paks naine“ (Lotman 2007: 59-62). Folklorist Mare Kõiva järgi „peetakse nõia all

¹Nõid <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=n%C3%B5id&F=M>

silmas üleloomulike võimetega isikut, ravijat, tarka. Sellel sõnal on nii positiivseid kui ka negatiivseid konnotatsioone, viimased viitavad kokkupuutele tundmatute jõududega, on hinnangulised või markeerivad ebaõnnestumisi“ (Kõiva 2014: 86). Samuti kirjutab Kõiva (2014), et nõiaks peetakse pigem naisi, nõia mõistet kasutatakse näiteks vanemate naissugulaste, kolleegide, tuttavate, ülemuste nimetamiseks (Kõiva 2014: 86). Van de Castle'i järgi peetakse nõiaks „inimest, kes omab kaasasündinud võimeid, et läbi viia ebatavalisi tegevusi, mis on tavainimese võimete ülesed. Nõid võib juhtida oma üleloomulike võimeid teise inimese suunas, aga on ka võimalik, et tema võimed avalduvad alateadlikult, sest et nõidu peetakse olevat ebastabiilse iseloomuga. Nõidumise jõud elab nõias, katastroofilised sündmused võivad vallanduda ainult sellest, et nõid asub külas“ (Van de Castle 2015: 7-8).

Semiootik Juri Lotman on oma teoses „Hirm ja segadus. Esseid kultuurisemiootikast „peatükist „Nõiajaht. Hirmusemiootika“ (2007) kirjutanud, kuidas nõidu peeti ohtlikuks vähemuseks. Enamasti arvati, et nõidadeks on naised, naised on vähemus ja omakorda vähemus naistest olid nõiad. Nõiad paistsid oma tarkuse, ilu, andekuse poolest silma ja need inimesed, kes neid kadestasid kaebasid nende nõ nõidade peale ning see lõppes nõidade põletamisega. Nõidu seostati õõvastavate tegudega, saatanaga sõbrustamisega, vandenõudega. (Lotman 2007: 58-60) Lotman räägib kahest hirmu tüübist; üks, millel on selge ja nähtav oht; teine mille oht on konstrueeritud, selle pole konkreetseid hirmu tekitavaid põhjuseid. See teine ongi seotud nõiajahiga. (Lotman 2007: 51)

Selgeltnägijaks² peetakse selgeltnägemise võimega inimest; läbinägijat. Selgeltnägijad kasutavad ekstrasensorset taju, neil on järgnevad oskused, võimed: telepaatia – teise inimese mõtete lugemine ilma, et kasutataks kõne või muid tehnilisi vahendeid, selgeltnägemine – meeltevälise taju abil saadud info esemete, inimeste jms kohta, ettenägemine – infot saadakse veel mitte toimunud sündmuste kohta, telekinees – suudetakse liigutada esemeid nõ mõttejõuga (Utts 2001: 111-112; Mosley 2010: 290-291). Tajuja³ on selgeltnägijaga samaväärne, ta märkab ja mõistab asju hästi. Tajuja⁴ tajub, ta on inimene, kes saab meelele kaudu telepaatilisi impulsse või sõnumeid.

Šamaaniks⁵ peetakse inimest, kes langeb transsi ja lubab erinevatel vaimudel läbi tema rääkida, suhelda. Seda terminit kasutatakse Põhja Ameerika ja Siberi praktikute kohta. Šamaan on

² Selgeltnägija <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=selgeltn%C3%A4gija&F=M>

³ Percipient <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/percipient>

⁴ Percipient <https://www.merriam-webster.com/dictionary/percipient>

⁵ Šamaan <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=%C5%A1amaan&F=M>

arhailistes ühiskondades teadja, nõid, ravitseja ja preester, keda usutakse loves ehk transiseisundis saavat ühendust vaimude maailmaga.

Nägijaks, prohvetiks⁶ peetakse inimest, kes on võimeline tajuma vaimude kohalolu, aga teda ei hakka vaimud kontrollima, ei sisene temasse. Prohvet on keegi, kes ütleb, et ta näeb tulevikku. Nüüdisajal nimetatakse kõnekeeles prohvetiks⁷ peaaegu igasugust tuleviku kuulutajat.

Ennustajaks⁸ peetakse inimest, kes suudab kirjeldada tulevikus või kauguses. Ennustaja on ettekuulutaja (ka elukutseline).

Ravitsejaks, meditsiini meheks peetakse inimeseks, kes üritab ravida erinevaid kaasasündinud tervisehäireid (Van De Castle 2015: 7-8). Ravitsejate⁹ poolt enim kasutatav ravimisviis on lausumine, mida saadavad erinevad maagilised toimingud. Ravitsejad ei esita haiguse kohta küsimusi, vaid ütlevad haigele ise, mille üle ta kaebab ja kellelt ta haiguse sai. Samas ei ravi targad iga haigust.

Astroloogiks¹⁰ ehk tähetargaks peetakse kedagi, kes ennustab on taevatähtede järgi. Astroloog¹¹ (*astrologist*) on keegi, kes ennustab tulevikku planeetide, päikese ja kuu positsioonide järgi. *Astrologer* (inglise k.), ennustaja, arbuja, prognoosija on keegi, kes teeb ennustusi tuleviku kohta (tavaliselt eriliste teadmiste põhjal).

Reiki¹² **tervendajaks** peetakse inimesi, kes tervendavad käte pealepanemisega. (Pihlak; Kreem 2018) Reiki on ravi, mis sisaldab otsest energia juhtimist sinu kätelt teise inimese kehasse, et nende enesetunnet parandada. Sellised teraapiad sisaldavad ravimtaimede meditsiini, nõelravi, seljaravi nagu shiatsu, reiki koosneb erinevatest asjadest.

Maagiks peetakse¹³ maagiat rakendavat nõida, võlurit; (tähe)tarka, mustkunstniku. Kuulus maag ja imearst. Maag on inimene, kellel on maagilised võimed või kes on õppinud pikka aega ja tal on palju teadmisi.

⁶ Seer <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/seer?topic=people-who-perform-magic-or-have-paranormal-abilities>

⁷ Prohvet http://www.folklore.ee/~mare/rahvausund/pyhakud_prohvetid.pdf

⁸ Ennustaja <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ennustaja&F=M>

⁹ Ravitseja <http://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/myto/tark.htm>

¹⁰ Astroloog <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=astroloog&F=M>

¹¹ Astrologist <https://www.thefreedictionary.com/astrologist>

¹² Reiki <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/reiki>

¹³ Mage <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mage?topic=people-who-perform-magic-or-have-paranormal-abilities>

Esoteerikuks peetakse kedagi, kes kasutab salajasi või salapäraseid õpetusi, teadmisi ja oskusi. Neid oskusi ja teadmisi mõistetakse väikese grupi inimeste poolt. See definitsioon on tuletatud „esoteerika“ ja “esoteeriline“ mõistetest^{14 15}.

Guruks¹⁶ peetakse isiklikku religioosset õpetajat ja spirituaalset juhti hinduismis; õpetaja ja intellektuaalne teejuht olulistest küsimustes; keegi, kes on tunnustatud juht või esindaja. Hinduismis on guru isiklik vaimne õpetaja. Muistses Indias edastati teadmisi Vedadest (liturgilise kirjanduse kogu) gurult õpilasele suuliselt. Gurusid vaadati vaimse tõe elusate kehastustena ja samastati jumalusega. Gurud määravad vaimulikke distsipliine oma pühendunutele, kes järgivad nende diktaate teenimis- ja kuulekuse traditsiooni kohaselt. Mehed või naised võivad olla gurud, kuigi üldiselt on järgijad väljakujunenud ainult meestel.

Wicca¹⁷ **nõiaks** peetakse wicca usku nõida. Nad usuvad Jumalannat, austavad loodust ja omavad nii polüteistlikke kui ka panteistlikke vaateid. Enamik wiccalasi aktsepteerivad eetikakoodeksit, mis ütleb, et “Kui see ei kahjusta mitte midagi, siis tee, mida teed”. Wiccad usuvad meditatsiooni ja osalevad rituaalides aastaringelt. Wicca riitused hõlmavad jumaluste abi kutsumist, tseremoniaalse maagia praktiseerimist ja rituaalse söömaaja jagamist. Tihti seostatakse ekslikult wicca nõidu satanismiga.

1.2. Representatsioon ja eneserepresentatsioon

Järgnevalt annan ülevaate töö uurimisküsimustes olevatest põhimõistest representatsioon ja eneserepresentatsioon.

Stuart Halli (2018) järgi on kaks representatsioonisüsteemi, esimene on mentaalsed representatsioonid suhetes asjade, inimeste ja sündmustega ja teine on keel. Tähendus sõltub meie mõtetest olevatest mõistete ja kujundite süsteemist, mis tähistavad maailma ning annavad võimaluse millelegi viidata. Süsteemist räägitakse, kuna mõisteid saab korrastada, liigitada ja suhestada eri viisidel. Siin juures sõltub tähendus asjade ja mõistesüsteemide suhtest. Selleks, et

¹⁴ Esoteric <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/esoteric>

¹⁵ Esoteerika <http://eki.ee/dict/vsl/index.cgi?Q=esoteerika&F=M&C06=en>

¹⁶ Guru <https://www.merriam-webster.com/dictionary/guru>

¹⁷ Wicca <https://www.britannica.com/topic/Wicca>

inimesed teineteist mõistaksid peavad nende nö mõistekaardid sobituma suurel määral. Lisaks on vaja keelt, kuna see mõistekaart tuleb tõlkida süsteemi, mida mõlemad mõistavad. Märkideks nimetatakse sõnu, pilte, heli - need annavad edasi mingit tähendust. Tähendussüsteem koosnebki märkidest ja nendevahelistest suhetest. Keelt saab nimetada ka tähendussüsteemiks, mille abil saab teistele infot edasi anda. Keele all mõeldakse kirjakeelt, suulist keelt, aga ka näiteks pildi-, tantsu- või muusikakeelt. (Hall 2018: 21-22) Kokkuvõtlikult saab öelda, et asjad, mõisted ja märgid loovad representatsiooni (Hall 2018: 23). Tähenduse loob ja kinnistab aga kood, mis annab teada, mis keelt, mis olukorras kasutama peaks või vastupidi (Hall 2018: 24).

Halli (2018) sõnul saab tähendust keele kaudu representeerida kolmel viisil. Esimene viis on refleksiivne – see seisneb selles, et maailmas olev asi peegeldab oma tähendust. Teine viis on intentsionaalne – see väidab, et saatja või kõneleja keel on see, mis annab tähenduse, kõneleja annabki seda edasi, mida tema mõtles. Kolmas viis on konstruktivistlik – see ütleb, et tähendusi konstrueeritakse mõistete ja märkide abil ning see pole asjade ja inimeste poolt antud. (Hall 2018: 27)

Eneserepresentatsioon on see, kuidas indiviid end avalikkusele representeerib. See seostub identiteediga, „mis võib tähendada subjektiivsust – seda, kuidas me endast mõtleme, esindatust – identiteedi erinevaid tahke on kujutatud kultuuris ja meedias või eneseesitlust – seda, kuidas me end teistele tutvustame“ (Marwick 2013: 355). Identiteet muudetakse vastavalt olukorrale ning selle loomel osalevad ka teised inimesed. Identiteedi kujundamiseks kasutatakse erinevaid kaupu, teenuseid ja meediat. (Marwick 2013: 356) Goffman (1990) on samuti öelnud, et eneserepresentatsioon koosneb erinevatest suhetest ja osadest. Inimesed väljendavad end kahel viisil - oma jutuga ja oma kehaga, näiteks näoilmed, silmkontakt. Esimese puhul kontrollib inimene ise, mida ta öelda tahab ja millist muljet sellega jätta, teise kontroll ei pruugi nii lihtne olla. Osa inimesi tegutseb kalkuleeritult, et anda just seda õiget muljet, osa plaanib käituda sellisel viisil, mis teda heast küljest näitab, aga tegelikult endale seda ise ei teadvusta. Osa käituvad teatud viisil seetõttu, et tema suhtlusringkonnas on tavaks nii käituda. Järgmine grupp inimesi käitub teatud viisil jättes teatud mulje, kuigi nende eesmärk polnudki mingisugust muljet jätta. (Goffman 1990: 16-18) Inimeste eneserepresentatsiooni juurde käivad riided, sugu, vanus, rassitunnused, suurus ja välimus, kehahoiak, kõnemustrid, näoilmed, keha žestid jne. Nende elementide kaudu ennast just esitletaksegi. (Goffman 1990: 34) Vastavalt oma omaduste kombinatsioonile ootab inimene, et teda ka vastavalt koheldakse ning need omadused peaks näitama, mis see inimene endast kujutab. Samas ootab ta, et teda teatud omadustega ei seostataks. (Goffman 1990: 24)

Minu uuritavas saates loovad selgeltnägijate representatsiooni saatetegijad ja eneserepresentatsiooni selgeltnägijad ise. Saates kasutatakse erinevaid keeli näiteks muusikakeelt, rõivakeelt, valgusekeelt, pildikeelt, tavalist verbaalset keelt. Nende süsteemide abil saab edasi anda tähendusi, näiteks muusika mõjutab seda, mis meeleolu saate vaatajal tekib ning muusika valivad saatetegijad. Montaaži abil on võimalik põnevust tekitada, lõigates kokku vaid kõige emotsionaalsemad kohad saatest. Montaaži tõttu võib selgeltnägijatest jääda hoopis teistsugune mulje kui siis, kui vaatajad kogu saate materjali saaksid vaadata. Seega on saatetegijatel suur mõju saadete tähenduste loomisel, nemad kujutavad ehk representeerivad selgeltnägijaid nii nagu nemad seda soovivad. Nad üritavad enda nägemust saatest vaatajale edasi anda, kuigi alati ei pruugi see välja tulla. See, mida püütakse edasi anda, võib vaatajale arusaamatuks jääda kui ta ei valda neid keeli, mille kaudu talle infot edasi anda püütakse või tõlgendab vaataja märke teisiti kui saatetegijad soovisid, näiteks üritavad tegijad luua esoteerilisi esemeid näidates ja hirmsat muusikat mängides müstilist meeleolu, kuid see mõjub vastupidiselt. Vaatamata sellele, et saatetegijatel on suur mõju selgeltnägijate representatsioonile, jääb selgeltnägijatele teatav vabadus ennast representeerida alles. Seda tehakse riietuse, käitumise, kõne kaudu. Selgeltnägija saab valida, kas ta riietub üleni musta või kannab värvilisi riideid. Ta saab mõjutada seda, milline mulje jääb tema kõnest ja käitumisest, näiteks kas ta suhtleb sõbralikult saatejuhtide ja abivajajatega või on külm ja endasse hoidev. Ta saab kasutada paljudele arusaamatut esoteerilist sõnavara või rääkida lihtsas kõnekeeles. Ta saab sosistada või karjuda, aga ta saab ka täiesti ühel toonil ja kõvadusel rääkida. Esimene jätab tasakaalutu mulje ja teine neutraalse. Oma käitumise, välimuse ja väljaütlemistega annavad selgeltnägijad tähendusi edasi isegi siis, kui nad seda nii ei planeerinud. Samamoodi nagu saatetegijad, võivad ka selgeltnägijad enda representeerimisel ebaõnnestuda ja soovitud kujutus ei kandu edasi.

1.3. Nõiakunsti kommertsialiseerumine, kaubastumine

Nõiakunsti levik maailmas on suurendanud nõidadest inspireeritud meedia ja toodete levikut popkultuuris ning tarbijalikku lähenemisviisi nõiakunstile (Waldron 2005: 32-33). Seda tarbijalikku lähenemist saab nimetada kommertsialiseerimiseks või kaubastumiseks. Kommertsialism¹⁸ tähendab kaubanduse põhimõtteid ja tegevust, eriti neid, mis on seotud pigem

¹⁸ Commercialism <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commercialism>

kasumi kui kvaliteediga või heategudega. Kommertsialiseerumine¹⁹ on toote või teenuse müümine avalikkusele; millegi loomise, organiseerimise protsess, selleks, et teenida nii palju raha kui võimalik. Kahn ja Bernstein ütlevad, et kaubastumine hõlmab kaupade ostmist, selleks, et taas toota (Kahn 1982: 3-14, Bernstein 1977: 60-73 viidatud Vandergeest 1988: 22 kaudu). Goodman, Redclift ja Van der Ploeg, käsitlevad kaubastumist kui tootmistegevuse välja astumist kodusest keskkonnast (Goodman ja Redclift 1985: 231-247; Van der Ploeg 1986 viidatud Vandergeest 1988: 22 kaudu). Näiteks tegevust või hüve peetakse kaubaks kui seda saab osta ja müüa.²⁰ Vandergeest (1988) väidab, et kaubastumine on sunniviisiline, kui inimestel tekib vajadus teatud kaupade järele, millela nad hakkama ei saa, peavad nad enne selleks ise ressursse tootma, et neid kaupu endale lubada saaks. Hüvede hinnad, nende langus ja tõus on seotud tarbimisega – mida suurem on nõudlus, seda suurem hind ja vastupidi. (Vandergeest 1988: 16)

Kommertsialiseerumine on muuhulgas jõudnud ka nõiakunsti valdkonda. Sotsioloogia professor Douglas Ezzy (2006) jagab nõiakunsti kaheks - traditsiooniline nõiakunst ja valge nõiakunst. Ezzy jaoks on nõiakunst seotud läänega, mitte näiteks Aafrika usunditega või 14-17.sajani Euroopaga. Traditsiooni all peab silmas aega, mis oli pool sajandit tagasi. Valge nõiakunsti mõistet kasutab Ezzy viidates ohututele, kommertsiaalsetele nõiakunsti toodetele, samasuguses vormis väljendavad end ka selliseid loitsuraamatuid kirjutavad autorid. Musta ja valget nõiakunsti „tõelised“ nõiad ei erista, kuna see võib kõlada rassistlikuna. Paganliku all peab autor silmas kaasaegset liikumist, mis seostub looduse ja ühise kultuuriga. Ta seostab traditsioonilist nõiakunsti ehk Wiccat paganlusega ja populaarsetes loitsuraamatutes kirjeldatavale nõiakunstile viidates kasutab mõistet New Age. (Ezzy 2003, 2006 viidatud Cush 2007: 46 kaudu)

Ezzy (2006) ütleb, et esimest liiki praktiseeriti 1940. aastatest alates, see on arenenud paganlikust religioonist, tihti kutsutakse teda Wiccaks. See on väike, suletud liikumine, mis tegeleb looduse ja viljakusrituaalidega ning tema keskmes on feminism, sotsiaalsed õigused, looduslik keskkond ja enesearendus. Valge nõiakunst pärineb aga 1990ndatest, erinevalt traditsioonilisest nõiakunstist on see avatum ja kommertsiaalsem. Valge nõiakunsti esindajad praktiseerivad tehnikad, mille abil oma ihasid ja soove täita nii suhetes kui karjääris. Traditsiooniline nõiakunst suhtub tarbijaühiskonda negatiivselt, valge nõiakunst aga mitte. (Ezzy 2006: 15-16) Nõiakunsti kommertsialiseerimine väljendub ka majanduses, isegi pankurid ja raamatupidajad kasutavad selgeltnägijate abi; selgeltnägijad aga võtavad vastu tööpakkumisi näiteks lepingute analüüsimiseks (Leach 2009 viidatud Bartolini 2013: 368 kaudu). Spirituaalsus on muutunud

¹⁹ Commercialization <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commercialization>

²⁰ Commodification <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commodification>

suureks äriks, „see asendab religiooni ja leevendab modernse elu ängistust“ (Mayer 2005: 1 viidatud Bartolini 2013: 368 kaudu). Bartolini (2013) väidab, et õnne, edukust või tervist saab osta nagu iga muud toodet või teenust. „Isegi hing on kaubastatud ja teda müüakse inimestele tagasi“ (Bartolini 2013: 369). Sarnaseid mõtteid on jaganud Tartu ülikooli tarbimissotsioloog Margit Keller, kes on öelnud, et inimesed tarbivad vaimseid teenuseid- ja teraapiaid sellepärast, et nad soovivad panustada tervisesse, õnne, enesearengusse, aga neil ei ole aega ega motivatsiooni oma elus muudatusi teha, lihtsam on osta õnne (Maarits 2017). Peale majanduse on spirituaalsed, vaimsed ja esoteerilised teemad ning tegevused jõudnud ka avalikku sfääri – täheldatud on muudatusi nii hariduses kui tervishoius spirituaalsuse ja inimkesksuse suunas (Heelas, Woodhead 2005 viidatud Bartolini 2013: 372 kaudu).

Nüüdisaegses läänemaailmas on toimunud paranormaalne pööre, pool briti ja kaks kolmandikku ameerika inimestest väidavad, et usuvad selgeltnägemist, nõiakunsti, kummitusi (Hill 2011: 1 viidatud Bartolini 2013: 372 kaudu). Emori uuringute järgi usub aga 59% eestlastest ülivõimetega inimeste olemasolusse ja umbes sama palju kõrgema jõu olemasolusse (Kantar Emor 2017). Meelelahutus- ja turismiasutused kasutavad neid uskumusi raha teenimiseks ära. Meelelahutusmaailmas näidatakse pidevalt nõidu, vampiire, zombisid (Bartolini 2013: 372-373). Uuematest populaarsetest noortesarjadest on kõik alljärgnevad sarjad alustanud 2010ndate paiku. Näiteks „American Horror Story“, mille ühes hooajas kujutatakse nõidade ühingut; „Teen Wolf“, mille peategelased on keskkooliõpilased, kes on pool inimesed, pool hundid; „True Blood“ ja „The Walking Dead“, mis kujutavad zombisid; „The Vampire Diaries“, mille peategelased on nii inimesed, vampiirid, libahundid kui ka nõiad; „Sabrina the Teenage Witch“ uusversioon „Chilling Adventures of Sabrina“, mille peategelane on pool inimene ja pool nõid Sabrina. Lisaks korraldatakse kummituseotsimise tuure ja tehakse samateemalisi seriaale (Bartolini 2013: 373). Paranormaalse sisuga filmid, seriaalid ja raamatud mõjutavad inimesi esoteerikapooide külastama ja sealt kaupa ostma. Väidetakse, et J. K. Rowling oli see, kes maagia positiivses võtmes massidesse tõi. (Bartolini 2013: 383)

Bartolini (2013) sõnul on esoteeriliste teenuste ja toodete müümiseks asutatud vastavad poed. Neis müüakse kristalle, küünlaid, pendleid, tarokaarte, ravimtaimi, ruune, ehteid ja palju muud, mõnes on kohapeal isegi oma selgeltnägija. Samas pole kõik need poed otseselt esoteerikaga seotud ja pakuvad omapärast ja moodsat kaubavalikut. Asju, mida neist poodidest osta saab, ei kasutata alati maagiliste toimingute jaoks - näiteks pada ei pea kasutama riituste jaoks, vaid võib kasutada grillimise jaoks. (Bartolini 2013: 380-382) Ka Eestis leidub esoteerikapooide, näiteks on „Venemaa selgeltnägijate tuleproovis“ osalenud Marilyn Kerrol oma Mecca/Marilyn Kerro poed

Rakveres, Tartus ja Tallinnas, kus müüakse ehteid, küünlaid, kristalle jne. Veel on poed nagu Loitsukeller²¹ Tartus, kus müüakse pendleid, amulette, teed, poolvääriskive, tarokaarte jne; La Tene²² Kuressaares ja Tallinnas, kus müüakse ehteid, kristalle, küünlaid, pendleid, vitamiine, eeterlikke õlisid jne. Tallinnas asuvad Kristallihaldjad²³, kus müüakse erineval kujul kristalle ja Allikas²⁴, mille tootevalik ulatub poolvääriskividest, käsitöö- ja hõbeehete, rituaaliesemete, Feng Shui ja kehahoolduseni. Võrus asuvas poes Minerva²⁵ moodustavad esoteerilised kaubad ainult väikese osa nende kirjust kaubavalikus: pakutakse patju, märkmikke ja külmikumagneteid esoteeriliste piltidega, küünlaid, esoteerilisi kujakesi, naturaalseid kivisid ja palju muud.

Osa inimesi ostavadki esoteerilisi esemeid ilma, et nad oleksid spirituaalsed, usuksid millessegi esoteerilisse, neil pole pühendumust, sügavat teadmist, suhet nende asjadega: piirid esoteerilise majanduse ja üldise majanduse vahel, alternatiivsete spirituaalsuste ja modernse maailma vahel hägustuvad (Bartolini 2013: 382). Suhteid esoteerika esemete ning teenuste pakujate ja tarbijate vahel on käsitlenud ka David Waldron (2013), kes toetudes paljudele teistele autoritele on öelnud, et tänapäeva wicca praktikuid iseloomustab kultuuri, rituaalide ja artefaktide kohtlemine kaupadena. Kauba saatja ja vastuvõtja vahel on nõrk seos – suhe saab läbi tehingu lõppedes, see on iseloomulik tarbimiskapitalismile. Kingituste puhul aga jääb suhe kinkija ja kingi saaja vahel alatiseks, see väljendab ühise kogukonna tunnet. Need erinevused on olulised mõistmaks neopaganistliku kogukonna olemust. Traditsioonilise nõiduse mudelit iseloomustab õpetaja ja õpilase vaheline isiklik suhe oskuste edasi andmisel. Nõidade kogukonna suhted on lähedased, isiklikud ja katkematud. Teadmisi ja kultuuri ei jagata juhuslikult, vaid selleks on välja kujunenud traditsioon. (Gregory 1985; Anderson 1990: 72; Ezzy 2001: 33–35 viidatud Waldron 2013: 42-43 kaudu)

Waldroni (2013) sõnul toob esoteerika maailma jaoks tähenduslike asjade müümine tavainimestele ja hulgimüügis kaasa muutusi – populariseerimise ja turustamise tõttu on hakatud neopaganlike ideid ja kultuurilist identiteeti rohkem aktsepteerima ja selle levik on suurenenud. See on omakorda kaasa toonud ka muutuse nõiakunsti identiteedis ja legitiimsuse diskursuses. (Waldron 2013: 40)

²¹ Loitsukeller <https://www.loitsukeller.ee/>

²² La tene <https://www.latene.ee/>

²³ Kristallihaldjad <https://kristallihaldjad.ee/>

²⁴ Allikas <http://www.allikas.eu/>

²⁵ Minerva <http://www.minerva.ee/>

Waldron (2013) ütleb, et neopaganismi esindajate hulgas on erinevaid arvamusi selle kohta, kas nõiakunsti eest on lubatud materiaalselt kasu teenida. Nende jaoks on vaimne eneseharimine positiivne, kui see kellegi teise kulul või ebaausate tavade kaudu pole saavutatud. Samas on osa sellest grupist arvamusel, et rahalise kasu teenimine nõiakunsti eest võib olla ohtlik – raha võtab inimese oma mõju alla. (Waldron 2013: 40-41)

Wooffitti (2006) sõnul pakutakse lisaks esoteerilistele esemetele tänapäevasel esoteerikaturul ka erinevaid esoteerilisi teenuseid. Näiteks kohtumised selgeltnägijatega, kas suurtel lavadel, privaatsetel konsultatsioonidel, modernsetel spirituaalsetel kirikuteenistustel või telefonikonsultatsioonidel. (Wooffitt 2006: 8-9) Kui kunagi olid selgeltnägijate demonstratsioonidel toimuvad imelised sündmused erilised ja šokeerivad, siis nüüd on need muutunud tavapäraseks (Wooffitt 2006: 12). Publiku jaoks on see terapeutilise või meelelahutusliku mõjuga teenus, praktik teeb lihtsalt oma tööd nagu kõik teised inimesed (Wooffitt 2006: 13). Selgeltnägijad kasutavad oma ürituste ja teenuste reklaamimiseks nii flaiereid, palakateid kui digivahendeid. Wooffitti (2006) sõnul uuriti 1990ndatel Londonis selgeltnägijate messil ja *New Age* demonstratsioonidel selgeltnägemispraktikute flaiereid. Selgus, et paljudel flaieritel leiduv tekst oli samalaadne. Kõigis neis rõhutati erilist selgeltnägemise annet, mille eest võib ka raha küsida. Toodi välja, pikka „töökogemust“, näiteks avaldas üks praktik, et ta on oma andeid professionaalselt kasutanud juba 20 aastat, teine selgeltnägija mainis, et avastas oma võimed 12-aastaselt. Levinud võtte on rõhutada oma annete pärimist esivanematelt, näiteks sai keegi oma võimed venelasest vanaemalt või on anded saadud mustlassselgeltnägijate suguvõsast. Tuuakse välja ka oma treening ja õpingud. Näiteks kirjutab keegi, et on briti astroloogia ja selgeltnägijate ühingu liige. Keegi teine toob välja, et on Suurbritannia astroloogilise ühingu liige ja on õppinud palju aastaid meditatsiooni ja olnud nõ õpipoiss. Rõhutatakse, milliseid staare neil klientideks on olnud, kui mitmetes riikides nad on reisinud ning millistes tele- ja raadiosaadetes nad esinenud on. (Wooffitt 2006: 18-23) Neid kogemusi ja oskusi rõhutavad nõiad ja selgeltnägijad siiani, näiteks oma sotsiaalmeedias või telesaadetes.

1.4. Selgeltnägijate representeerimine televisioonis

Antonina Kurase (2017) sõnul on nõia stereotüüp muutunud 16.-17.sajandit ja 20.sajandit võrreldes. Tänapäevases televisioonis kujutatavad nõiad on iseteadlikud ja iseseisvad, neid

kujutatakse nüüd headena ning ei seostata musta maagiaga. Näiteks Sabrina koomiksiraamatust „Sabrina the Teenage Witch“, millest hiljem tehti samanimeline telesari (1971), oli hea ja sõbralik nõid, kes kasutas on võimed heategudeks. Samamoodi kujutati heatahtlikuna väikest nõida Wendy sarjast „Wendy the Little Good Witch“(1954). Juhul, kui nõidu kurjadena kujutatakse, on alati kõrval ka head nõiad, kes kurja võidavad. (Kuras 2017: 130) 1996. aastal tuli välja sari „Craft“, milles kujutati nelja noort naist, kes kasutasid nõiakunsti identiteedi ja suhete mõtestamiseks, tegemist oli samuti nõidade representeerimisega positiivses võtmes (Berger, Ezzy 2009: 503). Populaarseteks sarjadeks olid veel „Charmed“(1998), mille peategelasteks olid nõiad, kes võitlesid kurjade jõudude, demonitega ja teiste kurjade olenditega ja „Buffy the Vampire Slayer“(1997), mille peategelaseks on noor naine Buffy, kes pidi vampiire ja deemoneid tapma (Berger, Ezzy 2009: 502). Samas leidub ka nõidade ja selgeltnägijate negatiivseid representatsioone, näiteks meedias avaldatavates artiklites, kus tuuakse välja nõidade kasuahnust, inimeste terviserikkumist, inimeste petmist ja manipuleerimist (Viirpalu 2019). Televisioonis on mõned negatiivsed nõiad, näiteks Katja seriaalis „Supernatural“, kelle aineseks on Hansu ja Grete muinasjutust lapsi sööv kuri nõid; nõid Melisandre seriaalist „Game of Thrones“, kelle õudsete tegude hulgas oli kuninga tapmine ja lapse elusalt põletamine, Madame Marie Delphine LaLaurie, seriaalist „American Horror Story: Coven“ on päriselu ajalooline tegelane, kes tegeles veidrate rituaalidega ning piinas oma orje; kuninganna Jadis ehk valge nõid „Narnia kroonikate“ raamatutest ja filmidest oli kuri nõid, kes jäätas kogu kuningriigi ning muutis vaenlased kiviukudeks.²⁶

Seoses nõiasarjade ja filmidega saab rääkida ka veel nõidade identiteediloomest. Bergeri ja Ezzy (2009) järgi on meedial oluline mõju noorte nõidade enesemääratlusele. Intervjuuerides noori nõidu on selgunud, et nõidu kujutavad sarjad ja filmid on nende arvates lõbusad, annavad edasi „girl powerit“ ja tänapäeva nõia olemust. Samas on ka arvamus, et nende süžeed on tobedad, karakterid halvasti arendatud või on saated igavad või siis kujutatakse nõiakunsti valesti ja kahjustavalt. (Berger, Ezzy 2009: 505) Enamik noori nõidu pigem vastandavad end nendele sarjadele ja filmidele, sest nad tahavad tõsiseltvõetavad olla (Berger, Ezzy 2009: 510). Lucie duFrence (2002) on oma vestluses Waldroniga väitnud, et nõidu representeerivad sarjad ja filmid võivad nõidade mainele negatiivselt mõjuda, kuna nõiateemasid ja nõidu kujutatakse pealiskaudselt. Tegemist ei ole enam teadmiste jagamisega, vaid pelgalt meelelahutusega. (duFresne 2002 viidatud Waldron 2013: 41 kaudu)

²⁶ Harrison, Juliette; Mellor, Louisa 2018. Top 50 tv witches. Den of geek. <https://www.denofgeek.com/tv/top-50-tv-witches/>

Cushi (2007) sõnul pakutakse lisaks filmidele ja sarjadele 10-13-aastastele ja 13-16-aastastele tüdrukutele ajakirju, milles kirjutatakse muuhulgas ka nõiateemadel. Peale poistebändide ja dieeditrendide teemalistele artiklitele käsitletakse nõidadega seotud teemasid, mõned pealkirjad on näiteks „*New Age*-i nõiakunst“ või „Teismeliste nõiakunst“. Ajakirjas „*Mizz*“ oli 2002-2006 rubriik „Müstilised asjad“, milles käsitleti ruunide, tarokaartide ja ennustamise teemasid. Ajakirjas „*Sugar*“ oli pikk artikkel Wicca kohta. Nõidadega seotud teemadel kirjutati noortepärasel stiilis; maagilised loitsud olid alati positiivse tooniga ja tegelesid teemadega nagu enesekindlus ja sõpradega erimeelsuste lahendamine. (Cush 2007: 48) Sarnase sisuga ajakirju on ilmunud ka Eestis, näiteks tüdrukuteajakiri W.I.T.C.H, millest hiljem tehti multifilm (Teesalu 2006) ning raamatuseeria. Ajakirjas W.I.T.C.H sai lugeda koomiksit viie noore nõia seiklustest. Lisaks kirjutati teemadest nagu suhted, kool, riidemood ning jagati meisterdamisideid ja loitsude tegemise õpetusi. Lisaks eelmainitule mõjutavad nõidade identiteeti feminism, keskkonnahoid, huvi maagilise realismi vastu, metafüüsilised uskumused ja praktikad (Clark 2003; Roof 1999; Heelas 2005 viidatud Berger, Ezzy 2009: 502 kaudu). Need faktorid ei mõjuta kedagi nõiaks hakkama, kui loovad olud, milles nõia identiteedid saavad kujuneda (Berger, Ezzy 2009: 502). Nõidade toomist meediasse saab võrrelda ka tootesitlusega: millegi või kellegi pidevalt näitamine positiivses võtmes loob millestki või kellestki hea mulje, (Hoover 2006:13 viidatud Berger, Ezzy 2009: 504 kaudu) samas võib see ka mõjuda vastupidiselt - kunstlikult ja eluvõõralt.

1.5. Feminism ja nõiakunst

Antonina Kuras (2016) on kirjutanud kogumikus „*Women's Space and Men's Space*“ nõidade kujutamisest 16. ja 17.sajandil ja tänapäeval. Ta ütleb, et 16. ja 17. sajandil kujutati nõidu kurjade võimetega saatanakummardajatena. (Kuras 2016: 125-126) Naisi seostati nõiakunstiga, sest nad oli naiivsed ja kuradil oli kerge neid enda juurde meelitada; kurjade jõudude jaoks oli naiste iseloom kasulik; naised olid nõrgad ja kättemaksuhimulised (*The Hammer of Witches* viidatud Kuras 2016: 127 kaudu). Naisi peeti nõidadeks nende välimuse või tegevuse pärast, näiteks peeti nõiaks veidra käitumise ja omapärase välimusega naisi või just vastupidi kauneid noori naisi (Kuras 2016: 128). Ka Lotman (2007) räägib sama – nõidadeks peeti teistest ilusamaid targemaid või andekamaid inimesi, keda kadestati või kardeti (Lotman 2007: 60). Neid süüdistati haigustes ja looduskatastroofides (Kuras 2016: 129). Seda, kas naine oli nõid, kontrolliti neid vette visates, et

kindlaks teha, kas nad upuvad või jäävad veepinnale (*Daemonologie* viidatud Kuras 2016: 129 kaudu). Lisaks otsiti ka märke nende kehalt või siis salamärke, mille abil nõiad omavahel suhtlesid (Kuras: 2016: 129; Lotman 2007: 50-69). Kurase käsitus on kooskõlas eelmises alapeatükis mainitud autorite seisukohaga, mis ütleb, et tänapäeval representeeritakse filmides nõidu heade, sõbralike ja toredate tegelastena (Kuras 2016: 130).

Lisaks 16. ja 17. sajandi nõidade kõrvutamisele toob Kuras (2016) sisse ka feminismi teema. Kui tavapärasest mõistes on feminism²⁷ veendumus soolisest, sotsiaalsest, majanduslikust ja poliitilisest võrdsusest, mida esindavad erinevad institutsioonid, kes on pühendunud tegevusele naiste õiguste ja huvide nimel, siis Kuras toob paralleeli feministide ja nõidade vahel: „Tänases maailmas võrreldakse nõidu feministidega, sest viimased näevad välja nagu vanad nõid, nad ei salli mehi, neid seostatakse vastuhakuga ja tihti ei kiida ühiskond tegusid heaks“ (Kuras 2016: 130). De Souza (2016) on oma töös näitlikustanud negatiivseid feminismi kujutusi. Ameerika poliitik Pat Robertson (1992) on oma loengus „Võrdsete õiguste algatus Iowas“ avaldanud konservatiivset arvamust liikumise vastu: „Feminism on sotsialistlik, perevastane, poliitiline liikumine, mis julgustab naisi oma abikaasasid maha jätma, oma lapsi tapma, nõiakunstiga tegelema, kapitalismi hävitama ja lesbideks hakkama“ (Robertson 1992 viidatud De Sousa 2016: 3 kaudu). Sellise vaate järgi on feministid ühed suured antagonistid, kes kõige traditsioonilise vastu sõdivad. Taoline feminismikäsitus on radikaalne ega iseloomusta feminismi kui sellist.

Kuras (2016) kirjutab, et nii feministe ja nõidu on seostatud mässu ja teistest eristumisega. Sellist seost rõhutasid 1960. aastatel USAs, manifestatsioonigruppide koodnimetusega W.I.T.C.H. ehk otsetõlkes „Naiste rahvusvaheline terroristide vandenõu põrgust“. (Kuras 2016: 130) Nende manifestis viidati nõidade ideoloogiale, mis tõi esile selle, et „nõiad ja mustlased olid algsed vastupanuvõitlejad - eriti naiste õiguste eest. Nõiad on alati olnud naised, kes julgesid olla: moodsad, julged, agressiivsed, arukad, dissidentlikud, uurivad, uudishimulikud, iseseisvad, seksuaalselt vabastatud, revolutsioonilised“ (Wessinger 1993: 177 viidatud Kuras 2016: 130 kaudu).

Kuras ütleb, et kurja nõia kuvand on ikka veel levinud, arvatakse, et nõiad kannavad musta ja nad kasutavad oma võimeid kurjasti (Kuras 2017: 131). Kuid nõial on ka muid tähendusi, näiteks eesti keeles on sõna „nõid“ mitmetähenduslik. Kõiva (2014) sõnul on nõid üleloomulike võimetega isik, ravija, tark. Nii maagia, nõiduse kui nõidade nimetused on seotud erinevate kultuuride mõjuga (Kõiva 2014). Eesti keeles kasutatakse väljendeid nagu „igavene nõid, „vana nõid“ ja selle all

²⁷ Feminism <https://www.britannica.com/topic/feminism#ref216004>

peetakse silmas kurja, kiuslikku või väljameelitamisoskustega inimest (Justkui 2002, märksõna nõiad viidatud Kõiva 2014 kaudu). Eesti keeles kasutatakse sõna „nõiad“ ka vanemate naiste, kolleegide, tuttavate ja ülemuste iseloomustamiseks – see väljendab tulemuses pettunud isiku hinnangut ja on justkui vande- või sõimusõna (Kõiva 2014: 86). Kuras võtab kokku nõiade mõiste: „naine, kes on liiga tark, et teda ühiskonnas aktsepteeritaks“ (Kuras 2017: 131). Nõidade ja feministide suhte käsitlemine on relevantne, kuna mõlemad võitlevad oma vabaduse ja iseseisvuse eest ning mõlemad on kritiseeritud ja tagakiusatud. Samas ei pea need kaks liikumist seotud olema, üks ei kaasne teisega.

Kui selles peatükis kirjeldasin seda, kuidas nõidu representeeritakse filmides, seriaalides, ajakirjades ning kuidas nõiakunsti müüakse esoteerikapoodides ja ka teenusena, siis järgmistes alapeatükkides toon välja viisid, kuidas tavainimesed, mikrokuulsused kui ka selgeltnägijad sotsiaalmeedias end representeerivad.

1.6. Mikrokuulsuste eneserepresentatsioon sotsiaalmeedias

Järgnevas peatükis avatakse tavainimeste, mikrokuulsuste ja selgeltnägijate sotsiaalmeedia eneserepresentatsiooni elemente ja strateegiaid ning seda, kuidas sotsiaalmeediat saab kaubaks muuta. Need näited on toodud selleks, et ilmetada tänapäevaste nõid-mikrokuulsuste eneserepresentatsioonistrateegiaid.

Anthony Giddens on identiteeti nimetanud projektiks, mida saab pidevalt muuta ja täiendada, identiteeti saab ehitada riiete, meigi, soengu, treeningu, ilukirurgia, raamatute, filmide kaudu (Giddens 1991 viidatud Marwick 2013: 356 kaudu). Identiteedi loomine on sotsiaalmeedias möödapääsmatu, kuna Alice Marwicki (2013) sõnul on sotsiaalmeedia leheküljed ülesehitatud põhimõttel, et inimesed peavad jagama enda kohta infot ehk representeerima ennast. Identiteeti kujundatakse ka läbi suhtluse teistega erinevates võrgustikes. Kõik, mida inimene endast sotsiaalmeedias jagab, näitab, jätab temast mulje - inimesed hindavad teda piltide, kasutajanime, postituste, muusika-ja filmieelistuste järgi. (Marwick 2013: 355)

Marwicki (2013) sõnul seisneb uue meedia eelis ja erinevus traditsioonilisest meediast²⁸ selles, et võimaldab otsest suhtlust meedia tootjate ja tarbijate vahel. YouTube'i, Facebooki ja Instagrami vahendusel on võimalik jagada meeme, videoid, pilte, mõtteid oma sõprade jälgijatega või oma jälgijatega. Viimased saavad jälgitavate postitusi, pilte või videoid kommenteerida ja kritiseerida, kiita ja laikida. Kui tegemist on mikrokuulsusega, siis on just jälgijaskond see, kes nende edu mõjutab - mida rohkem mikrokuulsuse sotsiaalmeediakontodest saadavat sisu tarbitakse, laigitakse, nende reklaamitud tooteid ostetakse, seda edukam mikrokuulsus on. Peale olemasolevate fännide säilitamise on oluline juurde meelitada ka uusi fänne. (Marwick 2013: 361) Erinevalt traditsioonilistest kuulsustest, eeldatakse sotsiaalmeediakuulsustelt seda, et nad on juurdepääsetavad ja "tõelised" (Marwick ja Boyd 2011b viidatud Marwick 2013: 361 kaudu). Senfti (2013) sõnul jätavad nad endast justkui tavainimese mulje. Sotsiaalmeediastaride fännamise puhul on huvitav see, et tekib „veider tuttavus“ (Senft 2008 viidatud Senft 2013: 352 kaudu) – staarid jagavad pidevalt isiklike asju, suhtlevad oma fännidega, viimastel on tunne nagu oleks nendel ja staaril sõprussuhe. Tegelikult ei kohtu need inimesed omavahel võib-olla mitte kunagi. (Milgram 1992 viidatud Senft 2013: 352 kaudu)

Samas on tavapärane, et inimesed kohandavad oma eneserepresentatsiooni vastavalt erinevatele seltskondadele ja keskkondadele. Inimesed suhtlevadki erinevalt enda sõprade, pere, töökaaslastega. Erinevas keskkonnas või seltskonnas võib inimesel olla erinev roll, mis hõlmab nii keelekasutust, välimust, aktiivsust, tegevust kui lähedust. See, et me vastavalt kontekstile muutume, ei tee meid võltsiks või mitteautentseks. Ka internetimaailmas, sotsiaalmeedias on eri kontekstid ja kogukonnad, kus kasutajad käituvad ja presenteerivad end erinevalt.

1.7. Näiteid

Paljusid tänapäeva selgeltnägijaid ja nõidu võib pidada sotsiaalmeedia mikrokuulsusteks. Nõidadel on oma sotsiaalmeediakontod Facebookis, Instagramis, Youtube'is, lisaks veel oma koduleheküljed. Neil platvormidel saavad nõiad ise kujundada seda, kuidas neid nähakse, valida, millest nad postitusi teevad ning milliseid pilte nad endast üles panevad.

²⁸ Traditsiooniline meedia on see mis oli enne digitaalset meedia ehk televisioon, ajalehed, ajakirjad, raadio, reklaam. Uue meedia alla lähevad näiteks mobiilirakendused, e-raamatud, sotsiaalmeediaplattformid. Kui digitaalne meedia on üksikutele inimestele suunatud, traditsiooniline meedia on massidele mõeldud.

Üheks selliseks näiteks on **Marilyn Kerro**, kelle tähelend algas saates „Selgeltnägijate tuleproov“ Venemaa versioonis, kus noid jäi kolm hooaega kolmandaks. Marilyn Kerro²⁹ omab kontosid Facebookis, Instagramis ja tal on ka oma koduleht. Mida rohkematel sotsiaalmeediaplatvormidel kuulsus on, seda suurema tõenäosusega tarbib keegi ka tema loodud sisu. Kerro Instagrami ja Facebooki pildid kujutavad teda enamasti tumedas meigis ja riietes, ronk õlal, küünlad ümber, näidates teda müstilisena. Samas presenteerib ta end ingellikuna - heleda meigi ja lillalise kleidiga. Oma inimlikku poolt näitab ta piltidel, kus poseerib lapse või koeraga tavalistes mugavates riietes, ilma meigita. Ühine Marilynini sotsiaalmeediakontode postitustes on see, et nende eesmärgiks on oma jälgijaid aidata - vähemalt jätavad need sellise mulje. Piltide pealkirjad või kirjeldused on Kerro enda mõtted ja nõuanded, mis on seotud mõne maagilise toiminguga või eneseabiga. Näiteks kirjutab ta hingeloomadest, erinevate mõjudega kristallidest ja unenägudest^{30 31 32}.

Lisaks jagab Kerro Facebookis ja Instagramis pilte enda poes müüdavatest toodetest. Nimelt on Marilyn Kerrol peale tavapoodide ka e-pood, kust saab osta ehteid, pendleid, tarokaarte, küünlaid, kristalle, amulette, unenäopüüdjaid ja palju muud. Just e-poes oma kaupade müümine on nõidade ja teiste mikrokuulsuste nutikas otsus: inimestele meeldib kiiresti ja lihtsasti ostelda, nad ei taha oma aega ja energiat kulutada füüsiliselt poes käimiseks – paar klikki ja mõne päeva pärast on inimesel toode pakiautomaadis (Senft 2013: 348).

Marilyn Kerro on ka kirjutanud ka kaks raamatut, „Saatuse peegelpilt“³³ ja „Taassünd“³⁴ - neis kirjutab ta näiteks armastusest, hirmudest, kristallidest, unenägudest ja karmast. Lisaks raamatutele on võimalik osta ka Marilyn Kerro kalendrit – lai toodetevalik aitab iga ühele midagi sobivat leida. Kerro paneb oma sotsiaalmeedia postitustes rõhku just oma toodetele. Ta on lasknud

²⁹ Marilyn Kerro <https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/>
 Mecca <https://www.marilynkerro.ee/>
 meccamarilynkerro <https://www.instagram.com/meccamarilynkerro/>

³⁰ Mecca/Marilyn Kerro
<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2654999437950198/?type=3&theater>

³¹ Marilyn Kerro „Küsimus.“
<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2564778160305660/?type=3&theater>

³² Marilyn Kerro „Labradoriit“
<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2836677009782439/?type=3&theater>

³³ „Saatuse peegelpilt“. Rahva raamat. <https://www.rahvaraamat.ee/p/saatuse-pegelpilt/1202072/et?isbn=9789949634972>

³⁴ Mecca raamat „Taassünd“ <https://www.marilynkerro.ee/marilyn-kerro-looming/raamatud/saatuse-pegelpilt/raamat-taassund.html>

need esemed üles pildistada, näiteks lillede või okste taustal ja kirjutab pildi juurde, millega on tegu ja milline vägi sellel väidetavalt on. Paljude toodete puhul on tegu ainueksemplariga – ta jätab mulje, et ta teeb erilisi asju ja leiab igaühele just temale sobiva toote ning et ta mõtleb kõigi peale. Samas leidub ka selliseid tooteid, mille juures on vaid hind ja auditoorium ei tunne tema poolt mingit panust.

Kui keegi Marilyn Kerro Facebooki lehel postituste all abi küsib, siis nõid vastab – näiteks on küsitud kuidas migreeni ravida. Marilyn vastab viisakalt, kui mitte liiga familiaarselt. Samas tema jälgijad räägivad temaga kui sõbraga, üritades siiski viisakaks jääda. See, et tema või tema kaastöötajad oma jälgijate kommentaaridele vastavad, võib tähendada seda, et Kerro üritab näida abivalmis ja oma fännidele alati olemas.

Kui üldiselt leidub tema postituste alt positiivseid kommentaare – näiteks soovitakse Marilynile head, kiidetakse tema tooteid ning hubaseid poode, siis leidub ka negatiivset tagasisidet. Talle on tehtud märkusi selle kohta, et ta oma toodete ja teenuste eest raha küsib ning et Marilyn ise jälgijate kommentaaridele ei vasta, vaid tema kaastöötajad teevad seda. Suure tõenäosusega on tõesti nii, et Marilyn ise kõigile kommentaaridele ei vasta ja tema eest teevad seda ta kaastöötajad. See on inimlik, sest neid kommentaare on palju. Samas oma kuvandi hoidmiseks võiks Marilyn tiim näha rohkem vaeva sellega, et näidata justkui Marilyn tõesti vastakski kõigile kommentaaridele ja seega näiks hooliv ja fännidele alati olemas. Facebooki arvustustesse on tema jälgija kirjutanud tagasiside selle kohta, et nõial võiks olla toodete kirjeldused inglise keeles ja et tooted on natuke liiga kallid – see võib jätta rahaahne mulje, tekib küsimus, et miks need esemed nii kallid on ja kas need on ülehinnatud, kuna need seostuvad kuulsa nõiaga.

Koroonaviirusega seoses on Marilyn postitanud oma Facebooki videoid, milles ta kõneleb enese ja teiste eest hoolitsemisest, kriisi positiivsetest külgedest ja sellest, miks inimesed üldiselt haigestuvad – see võib tähendada, et ta tahab end hoolivana näidata ja kasutada oma platvormi positiivsel eesmärgil. Samas võib Kerro tagamõte olla kriisist kasu teenida, pakkudes jälgijatele tooteid, mis aitavad näiteks stressi leevendada ja motivatsiooni tõsta. Videote tagasiside oli positiivne, jälgijad olid tänulikud ja innustunud. Tundub, et tal on jälgijaskond, kes teda ja tema vastuseid ja pöördumisi kõrgelt hindab ja Marilyn teab seda. Ta üritabki oma jälgijatele näida hoolitseva teejuhina, kellele nende tervis, tuju ja suhted korda lähevad. Ta postitab oma Facebooki iga päev, seega ei lähe ta oma jälgijatel meelest.

Nagu eelnevalt kirjeldatud, müüvad nõiad ja selgeltnägijad väga erinevaid tooteid. Kõiki neid tooteid saavad osta nii nõiad kui tavainimesed, kellel on mõni probleem või küsimus, millele

konkreetne ese lahenduse leidma peaks. Inimeste aitamine oma võimete ja toodetega võib tunduda helde ja altruistlikuna, samas võib öelda, et nõiad ja selgeltnägijad teenivad inimeste murede pealt kasumit. Saab eristada kolme liiki nõidu ja selgeltnägijaid – ühed on need, kes aitavad inimesi tasuta, nende arvates poleks õige küsida inimestelt raha. Teised on need, kes julgustavad inimesi ise oma eluga hakkama saama, kuid tõsise vajaduse korral aidatakse abivajajat siiski. Kolmandad, aga küsivad inimeste aitamise eest raha (Waldron 40-41; Laul³⁵).

Mulle teadaolevalt Youtube'is eestlastest selgeltnägijatest mikrokuulsusi pole. Toon välja mõned nõiad mujalt maailmast, kes Youtube'is tegutsevad ja teemad, mida nad käsitlevad. Teemad, mida käsitletakse, on näiteks nõiatüübid, tarokaardid ja nendega ennustamine. Populaarsed on näiteks sellised videod, kus vaataja peab selle järgi tarokaardi valima, milline kivike selle kaardi peale pandud on, see peab neile meeldima, neid tõmbama (Stargirl The Practical Witch 2020; The Gem Goddess 2018); kuidas teha armumiseloiu (Stargirl the Practical Witch 2018b); kuidas manifesteerida³⁶ raha (Stargirl the Practical Witch 2018a) või kuidas needust peale (Magickians 2017). Populaarsetel teemadel videote tegemine on hea viis, kuidas uusi jälgijad juurde meelitada ja veelgi populaarsemaks saada.

Lisaks sisaldavad nõidade ja selgeltnägijate Youtube'i kanalid väga erinevaid videoid teistel teemadel, nagu näiteks soengustiilid, kaalulangetus, lahkuminekut, tätoveeringud, söömisharjumused, igapäevategevused – vlogid, meikimine, riided jne (vt näiteks Harmony Nice 2019; Magickians 2019a; Magickians 2019b; Magickians 2019c; Harmony Nice 2018b; Harmony Nice 2018a; Harmony Nice 2017c; Harmony Nice 2017b; Harmony Nice 2015; Harmony Nice 2017a).

Kõik Youtube'i maastiku nõiad ja selgeltnägijad on erinevad, kuigi leidub ka samas nišis tegusevaid nõidu, kes omavahel konkureerivad. Üheks valitud nõiaks on **Stargirl The Practical Witch**, keda järgnevalt iseloomustan. Nõid vahetab oma juuksevärvi üsna tihti, viimasel ajal on tal sinised pikad juuksed ja tal on palju tätoveeringuid kätel, rinnal, kõhul. Tema garderoob on enamasti tume ja naiselik. Ta kasutab oma videoloomingu taustal sageli küünlaid, taimi, raamatuid, kristalle jms, mis aitavad tekitada müstilisuse efekti. Tal on alati oma videote kirjelduses ka lingid oma teistele sotsiaalmeediakontodele ja poele, kus ta enda kaupa müüb. Ta tahab, et ta jõuaks võimalikult paljude inimesteni ning peale Youtube'i on ta enda tegevust laiendanud nõiateemalise

³⁵ La Tene „Selgeltnägija või mitte?“ https://latene.ee/module/kbm/article;kbm_path;11_18;kbm_article_id;992

³⁶ Manifesteerimine on teadlik enese elu loomine ja juhtimine läbi erinevate meetodite. Selleks tuleb enda eesmärgile mõelda, see universumile teatavaks teha. Mõned meetodid on näiteks mediteerimine, unistamine, pidevalt oma eesmärgile mõtlemine. (Sauga 2019; EKKS 2018 sub **manifesteerima**)

kauba müügile. Tihti kasutavad *youtuberid* tuntust ära selleks, et alustada uusi tegevusi ja nende tarbijateks on need samad Youtube'i jälgijad. Stargirl on rahulik ja positiivne, kuid jääb oma jälgijatele kaugemaks kui teised nõiad – ta ei väljenda kui olulised ja kallid talle fännid talle on ega kutsu neid kalliteks, armsateks. Stargirli jälgijate arv on 668 000, mis on Youtube'i kohta suur arv.

The Gem Goddess on pikkade blondide juustega neiu, kes kannab tavalisi, hetkel moes olevaid riideid. Tal on tugev meik: must silmalainer, pikad kunstripsmed ja huulepulk. Tema stiil on pigem naiselik. Tavaliselt on The Gem Goddessi videote taust valge – seal on lilli ja küünlaid, mis loovad müstilist, esoteerilist efekti. Ka temal on lingid enda teistele sotsiaalmeediakontodele, selleks, et ta võimalikult paljude inimesteni jõuaks. Lisaks reklaamib ta enda ehte- ja kristallipoodi, õhutab enda teenust ostma – see on hea viis, kuidas Youtube'i kuulsust ära kasutada ja enda sissetulekut suurendada. Ta reklaamib ka firmasid, kellega koostööd teeb, näiteks meigi- ja hambavalgendusfirmasid. Ka kõik ülejäänud *youtuberid*, olenemata sellest, mis teemalist sisu nad loovad, teevad koostöid, et endale sissetulekut teenida. Youtube'i palk, mida sisuloojad vaatamiste eest saavad on väga väike.³⁷ The Gem Goddess on videotes alati positiivne ja alustab videoid tervitusega „Tere mu kallid“. Tal on 410 000 jälgijat, mis on Youtube'i kohta üsna palju.

Magicians muudab samuti tihti oma juuste värvi ja stiili, käies moega kaasas. Kui varem oli tal must poisipea, siis nüüd on tal roosad pikad juuksed. Ta kannab tugevat meiki: punased huuled, must silmalainer. Nõia riietus on tihti must – must t-särk, must kleit. Tema stiil on grungelik. Tema videote taust on valge ja seal seisab taim. Tema videote kirjeldusest leiab lingid kõigile tema teistele sotsiaalmeediakontodele – kõik teised *youtuberid* teevad seda ka selleks, et igal sotsiaalmeediaplatvormil kättesaadav olla. Lisaks leiab sealt koodi, millega saab allahindlusi tema nõiakursustele või siis reklaamib mõnda esoteerilisi kaupu müüvat firmat. Seega võib eeldada, et ta teeb koostööd firmadega, kes teda sponsoreerivad ja nii toimibki Youtube'is raha teenimine. Oma jälgijatega on ta sõbralik, kutsub neid oma parimateks sõpradeks. Jälgijaid on tal 106 000, mis jääb antud valimis kõige madalamale.

Harmony Nice on punaste juustega neiu. Ta kannab tugevat meiki: musta silmalainerit, punakaspruuni lauvärvi, roosasid huuli, põsepuna. Tal on palju tätoveeringuid ja tal on ninaneet ning tunnelid³⁸. Harmony stiil on mitmekesine, ta armastab värve ja mustreid, ta stiil on veidi boheemlaslik ja samas ka alternatiivne, see võib näidata kiirmoe kandjatest eristumise soovi.

³⁷ Geyser, Werner. How Much do YouTubers Make? – A YouTuber's Pocket Guide [Calculator]. Influencer MarketingHub. <https://influencermarketinghub.com/how-much-do-youtubers-make/>

³⁸ „Tunnelid (või ka lihtsalt piercing tunnels) on venitus ehted, mille sees on tühimik.“ <https://bodymod.ee/venitajad/tunnelid/>

Teistest eristumine võib tuua uusi fänne. Ka temal on enda videote kirjeldustes enda teiste sotsiaalmeediakasutajate lingid, seal reklaamib ta ka oma raamatut ja firmasid, millega koostööd teeb nagu teisedki nõiad. Harmony teeb koostööd näiteks oma posteridisainimisega tegeleva firmaga või eri teemadel online kursusi pakkuva firmaga. Tema videoloomingu taust on hele, seal on sageli lilli, küünlaid, pealuu, mis aitavad luua müstilisuse efekti. Ta on oma videotes sõbralik, siiras ja naljakas ning räägib kõikidel teemadel. Tal on jälgijaid 643 000, mis jääb siin valimis ülaossa.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et nõiad ja selgeltnägijad kujundavad enda identiteeti sotsiaalmeedias läbi enda välimuse, enda piltide, videote, postituste, läbi suhtluse enda jälgijatega. Nõiad representeerivad oma stiili ja välimust erinevalt – kõik kannavad tugevat meiki, riietuses eelistatakse musta värvi. Kõigi nõidade videote taustad on heledad ja seal leiab lilli, küünlaid, kristalle – need teevad atmosfääri esoteerikateemadel vestlemiseks sobivaks. Enamik nõidu suhtlevad oma publikuga sõbralikult, kutsudes neid oma sõpradeks, armsateks ja kalliteks. Nõiad teevad videoid peale nõidusega seotule väga mitmesugustel teemadel – alustades riietest ja meigist lõpetades kehakaalu, reisimise ja suhetega. Nad kõik teevad nalja, käituvad vahel veidralt, näitavad end meigita ja koduste riietega, näitavad ka enda negatiivseid emotsioone. Teemade varieeruvus ja enda igapäevase mina näitamine toob jälgijaskonna neile lähemale ja tekitab tunde, et ollakse sõbrad. Käsitletavate teemade mitmekesisus, hetkel moes olevate teemade valimine, soe suhtlus jälgijatega, enese tunnete ja iseloomu näitamine toovadki nõidadele populaarsuse ja kasvatavad ka nende fännide hulka. Nõiad teevad erinevate firmadega koostöid ja pakuvad ka enda tooteid ja teenuseid – see toob neile lisakasut. Võrreldes Youtube'iga on Facebookis lisaks enda representeerimisele oluline oma toodete näitamine ja müümine. Kuna populaarsete nõidade jälgijaskond on suur, mõnikord 100 000-600 000, siis võib see neid ära elatada ilma, et nad peaksid kaupu või teenuseid pakkuma või lisatööd tegema. See tähendab, et inimeste huvi esoteerikateemade ja ka nõidade kui inimeste vastu on suur.

2. Tõsieluseriaali „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ analüüsimiseks kasutatavad meetodid

Töö uurimisobjektiks on nõidade ja selgeltnägijate representatsioon ja eneserepresentatsioon saates „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ (2019). Järgnevas peatükis käsitletakse töös kasutatavaid meetodeid, võetakse kokku erinevate autorite tähelepanekud tõsieluseriaali žanri eripärade kohta ja tutvustatakse televisioonikoodide teooriat, tuginedes peamiselt Fiskele, kuid lisatud on ka teiste autorite ning enda mõtteid, ning Goffmani dramaturgiat. Konkreetsed meetodid valiti, kuna need kujutavad endast valmis kategooriatesüsteemi, mis hõlmavad kõiki tõsieluseriaali aspekte ja osi ning võimaldavad seetõttu selgeltnägijate representeerimist kõigi nende kategooriate abil kirjeldada ja analüüsida. Need meetodid on universaalsed ja võimaldavad uurida ükskõik, kelle või mille representeerimist tõsielutelevisioonis. Kategooriad on jagatud kolmeks tasandiks - reaalsus, representatsioon ja ideoloogia. Kõigepealt vaadatakse reaalsust, siis selle representatsioone ja tähendusi ning nendega kaasnevat ideoloogiat.

„Eesti selgeltnägijate tuleproov“ on saade, milles võistlevad kaksteist nõida saate võitja tiitlile, kristallkäele ja auhinnasummale. Kõigil nõidadel tuleb saadetes ülesandeid lahendada. Mõned ülesandetüübid on asjade, inimeste otsimine, asja inimesega kokku viimine, pildil kujutatut kohta info andmine, pimesilmi eseme või inimese äraarvamine, kummituste, üleloomulike juhtumite, surmade põhjuste leidmine ja lahendamine (inimeste aitamine), hoonest väljapääsu leidmine, mürgise toidu äratundmine, inimeste haiguste või murede äratundmine, inimeste ühiste eluteede, omaduste äratundmine. Igas saates on kaks või kolm ülesannet. Ülesandeid kommenteerivad saatejuhid ja mõnikord ka publik. Iga saate lõpus hindavad nõidade esitust saatejuhid ja ülesannetes osalenud inimesed, näiteks need, keda nõiad aitasid. Iga saate lõpus teatatakse selle saate võitja ja see, kes võistlusest välja langeb ning lahkuma peab. Analoogsed saated toimuvad ka näiteks Ühendkuningriigis, USA-s, Austraalias, Venemaal, Lätis, Ukrainas, Belgias, Taanis, Bulgaarias, Norras, Hollandis.

2.1. Tõsielusaadete žanri eripärast

Tõsieluseriaal on saateformaad, mis näitab tavainimesi igapäevaelus (Baric-Šelmic jt 2017: 74). Massikommunikatsiooni meediauuringute sõnaraamatus on kirjas, et tõsielusari võib ka näidata kuulsusi reaalsetes situatsioonides auhinna või raha nimel võistlemas (Baric-Šelmic jt 2017: 74 viidatud Demers 2005: 263 kaudu). Samas pole see mõiste nii püsiv ja selge. Laurie Quелlette (2014) kirjutab, et tõsielutelevisiooni saadetes osalejad ja võistlejad on üldiselt tavainimesed. Teadlased on leidnud, et tõsieluseriaalides ei kasutata näitlejaid, omavahel on segunenud fiktsioon ja faktid ning esinevad erinevad žanrid nagu muutumismängud, dokuseebid³⁹, talendikonkursid. (Quелlette 2014: 4-5)

Jelle Masti (2016) järgi on tõsielusari muudetud reaalsus, kuid see pole fiktsioon. Saadetes toimuv tegevus on stsenaariumis kirjas, kuigi seda, mis saates juhtub, ei saa täielikult kontrollida. Saatedegijad oskavad siiski tihti nõ ette näha, mis saates juhtuma hakkab. Masti uuringus intervjueritud loovjuhi sõnul otsivad produtsendid saadettesse väljapaistvaid osalejaid: kedagi, kelle on iseloomu, kellel on oma lugu rääkida, kes on väljendusrikas sõnaliselt ja füüsiliselt, kes näeb hea või huvitav välja. Osalejal peab olema erinevate omaduste kombinatsioon, mis mõjub ja töötab. (Masti 2016: 904- 908)

Kõik inimesed mängivad rolli, käituvad erinevates kontekstides erinevalt, sealhulgas tõsieluseriaalides osalejad (Hill 2007: 112 viidatud Mast 2016: 910 kaudu). Tõsielutelevisiooni publik teab seda ja ootabki, et saade tooks tema ette tervikliku loo, mis siis, kui osalejaid seetõttu veidi moonutatakse (Masti 2016: 910). Televaatajad üritavad saateid vaadates tuvastada, millal osaleja karakterist välja tuleb ja enda tõelist mina näitab (Corner 2002: 261–262 viidatud Mast 2016: 910 kaudu). Saadetelt oodatakse, et need tekitaks erinevaid emotsioone - nii negatiivseid nagu kurbus, viha või kahjurõõm, kui positiivseid nagu üllatus või nali (Masti 2016: 905-906).

³⁹ „Dokuseebid viivad vaatajad konkreetsetesse töökeskkondadesse ja näitavad seal toimuvat nädalate kaupa, põimides seebiooperitele tüüpiliselt mitmeid süžeele. Liinide vaheldumine osutab sündmuste paralleelsele kulgemisele, mida rõhutab veelgi dokuseebi diktorige tekstis sageli kõlav fraas „samal ajal“. „Seebi“ osa nende nimetuses tuleb mitte ainult osutatud seosest, vaid veelgi enam sellest, et neid toodetakse läbivate tegelaste ja teemadega seriaalidena, mitte üksnes sarjadena. Oma nimele vaatamata toimivad dokuseebid seebiooperitest mõnevõrra teistmoodi. Kõige olulisem on ehk keskendumine ühele või mitmele üleelusuurusele tegelaskujule, kes näitleb kaamera ees ja aeg-ajalt koguni pöördub otse publiku poole.“ (Hall 2018: 96-97)

Alison Hearn (2016) selgitab, millised reeglid tõsieluseriaalis osalejatele kehtestatakse – kuna tõsielusaated on oma stsenaariumiga ja oma eeskirjadega, siis peavad nendes osalejad kirjutama alla konfidentsiaalsuslepingutele. Avalikuks tulnud konfidentsiaalsuslepingutes on kirjas osalejatele peale pandud piirangud ja keelud seoses sellega, kuidas nad end avalikkuse ees presenteerivad. Näiteks peavad nad andma saatetegijatele kontrolli selle üle, mida nad enda elu kohta räägivad või mis kõrgusel ja toonil nad räägivad või mida seljas kannavad. (Hearn 2016: 19)

Meedia on suurt kasumit teeniv äri, seetõttu näidatakse televisioonis tihti just seda, mida inimesed näha tahavad ja mis võimalikult suurt reitingut toob (Baric-Šelmic jt 2017:72), näiteks kuulsusi kujutavaid showsid. Snježana Baric-Šelmici (2017) artiklis väidetakse, et kui varem oli meedia hariduslik, informatiivne ja meelelahutuslik, siis kaasajal on esimesed kaks üha enam tagaplaanile jäänud ja meelelahutus on keskpunkti tõusnud (Briggs, Burk 2011: 212, Bertrand 2007: 56 viidatud Baric-Šelmic jt 2017: 72 kaudu). Seetõttu toodetaksegi tõsieluseriaale, mis on meelelahutuslikud, kõrge reitinguga ning odavamad kui teised televisioonisaadete tüübid.

2.2. Fiske televisioonikoodid

Briti päritolu meediateadlane ja kommunikatsioonprofessor John Fiske on tegelenud muuhulgas meediasemiootika ja televisiooniuuringutega. Ta on kirjutanud televisioonikoodidest, mille abil saavad tähendused tekkida. Fiske järgi ühendavad koodid tekste, televisioonitegijaid ja publikut. Televisioonikoodidel on kolm tasandit. Esimeseks tasandiks on reaalsus – televisioonis näidatu on kodeeritud järgmiste sotsiaalsete koodide poolt: välimus, riietus, meik, keskkond, käitumine, kõne, žestid, väljendus, heli. Teine tasand on representatsioon, see hõlmab tehnilisi koode nagu kaamera, valgustus, muusika, heli, toimetamine. Nende kaudu antakse edasi tavapäraseid representatsioonilisi koode, mis kujundavad järgmisi representatsioone – narratiiv, konflikt, karakter, tegevus, dialoog, taust, casting. Kolmanda tasandi, ideoloogia alla kuuluvad ideoloogilised koodid nagu individualism, patriarhaalsus, rass, klass, materialism ja kapitalism. (Fiske 1987: 5)

Järgnevalt avan televisioonikoodide kõiki kolme tasandit.

2.2.1. Esimese (reaalsuse) tasandi koodid

Välimus, meik ja riietus

Fiske (1987) sõnul väljenduvad ideoloogilised koodid nii välimuse, meigi kui riietuse kaudu. Paha tegelane näeb küll hea välja, aga mitte nii hea kui hea tegelane. Kui pahalane läheb heade poolele üle, siis näeb ta ka positiivsete tegelaste moodi välja. (Fiske 1987: 10-11) Positiivne tegelane käib moodsamalt ja kvaliteetsemalt riides kui negatiivne tegelane. Füüsilised erinevused riietuses ja taustas näitavad klassi, moraalsuse, atraktiivsuse ideoloogia koode. (Fiske 1987: 10) Sotsiaalset staatust võivad näidata kallid firmarõivad ja rafineeritud sõnavara. Moraalsust võib näidata reeglitest kinni pidamine. Atraktiivsust võib väljendada moodsad riided, ilus naeratus ja üldine enesekindlus.

Kõne

Suhtlusviis näitab inimese iseloomu. Keerukas sõnavara võib näidata lugemust, vali hääli agressiivsust, vaikne hääli aga ebakindlust ja tagasihoidlikkust, ebaloogiline sõnade järjekord lauses ja pausid aga ettevalmistamatust.

Väljendus, käitumine, žestid

Inimeste käitumine ja väljendus on olulised näitajad. Need näitavad inimese enesekindlust, näiteks maha vaatamine rääkimise ajal võib näidata ebakindlust ja otsa vaatamine enesekindlust. Žestikuleermine ja miimika võivad inimestel aidata oma mõtteid paremini edasi anda. Mõnda uude olukorda panemine näitab inimese tõelist olemust ja oskust kohaneda, näiteks kas ta läheb endast välja või jääb rahulikuks ja planeerib enda järgnevat sammu.

Keskkond

Keskkonna valik mõjutab saate sisu mõistmist ja saate meeleolu: kas saadet filmitakse siseruumides, näiteks elumajas, stuudios, haiglas, kaubanduskeskuses või väljas, näiteks metsas, pargis, rannas, tänaval. Filmimise asukoht on seotud tegelaste tegevuste ja eesmärkidega.

2.2.2. Teise (representatsiooni) tasandi koodid

Kaameratöö

Fiske (1987) sõnul loob kaamera kasutus tähendusi läbi nurga ja fookuse. Kaamera kaugust saab kasutada näiteks sümpaatia loomiseks kellegi näitamise eelistamise kaudu. (Fiske 1987: 6-8) Tavaliselt kasutatakse televisioonis kas keskviidet emotsionaalsemate kaadrite saavutamiseks, infot saab näiteks käte liigutamisest, näoilmetest või lähivõtet, viimane aitab kaasa intiimsuse loomisele, selle abil antakse edasi näoilmeid ning rõhutatakse just inimese oeldu olulisust (Fiske 1987: 6-8, Lints 2010). Fiske (1987) sõnul kasutatakse seda võtet ka teistes televisiooniformaatides näiteks uudistes, mis esitlevad end objektiivse ja realistlikuna. Kaamera kauguse koodid on seotud näiteks interpersonaalse vahemaaga: lääne kultuurides on 60cm see ala, mille sissetungijad võivad intiimse või vaenuliku mulje jätta. Kaamera kaugus võib vaatajat mõjutada ka nii, et kui vaatajale näidatakse karakterit lähedalt, siis tekib tunne, nagu me näeks tema sisse, meil on võim tema üle. (Fiske 1987: 6-8)

Valgustus

Fiske (1987) ütleb, et valgustuse abil saab luua olukorrale sobivat meeleolu ning mõjutada seda, millised kujutatavad inimesed välja paistavad. Näiteks kasutatakse kangelase toa või maja puhul sooja, kollakat valgust, pahalase puhul aga tugevat ja valget valgust. (Fiske 1987: 8) Fiske toob näite, kuidas ühe intervjuu lõppedes nõudis intervjuueeritav, et intervjuu tehtaks uuesti ilma rohekasvalge stuudiovalgusega: ta selgitas, et intervjuu oli temas negatiivse mulje jätnud ja et ta seisukoht vajab rohkem sümpaatiat, rohekasvalge valgus ei aidanud sellele kaasa (Hogben 1982 viidatud Fiske 1987:8 kaudu).

Toimetamine

Fiske (1987) sõnul näidatakse negatiivseid tegelasi vähem kui positiivseid. See on tavaline kõigi žanrite, nii uudiste, draama kui spordi puhul. (Fiske 1986b viidatud Fiske 1987: 8 kaudu) See, kuidas saadet on toimetatud, nõ kokku lõigatud, mängib olulist rolli ka tegelaste representeerimisel. Näiteks võib vaatajat mõjutada see, kui palju eetriaega erinevate saates osalejate näitamiseks pühendatakse ning see, keda millistes olukordades näidatakse.

Muusika, heli

Muusika võib inimeste emotsioone ja tuju mõjutada. Näiteks muusika, mis ühendab kaks stseeni, algab duurist ja muutub minooriks, kui stseen hakkab näitama negatiivseid tegelasi (Fiske 1987: 8). Muusika peab sobima saate temaatikaga - rasketel hetkedel kurb muusika, pingelistel hetkedel pingeline muusika, kuid olukorra ja muusika vastuolu võib samuti tähendusi luua - see pole ootuspärane. Heli aga tähendab seda, kui hästi on kuulda, mida osalised räägivad, kas kasutatakse mikrofone või räägitakse otse. Kas taustal on näiteks linnulaulu, veevulinat või muruniiduki müra, mis segavad.

Casting

Fiske (1987) sõnul on valitud näitlejate ja näitlejannade ehk osalejate välimus juba sotsiaalsete koodide poolt kodeeritud. Näitlejatega käivad tihti kaasas nende eelmised rollid ja kajastused muudes meedia-allikastes. (Fiske 1987: 8-9) Televisiooni karakterid on ideoloogiliste väärtuste kehastused (Fiske 1987a viidatud Fiske 1987b: 9 kaudu). Positiivsed tegelased on vaatajate arvates alati atraktiivsemad ja edukamad kui negatiivsed tegelased. (Gerbner 1970 viidatud Fiske 1987: 8-10 kaudu)

Taust

Fiske (1987) ütleb, et tausta on võimalik muuta näiteks valguse, värvivaliku, rekvisiitide, mööbli, muusika abil. Näiteks kangelase kodu kujutatakse suure ja kodusena, seal on lilled ja kardinad. Pahalase kodu on aga teravate nurkadega, kõle ja väike. (Fiske 1987: 10). Kui keskkond on juba valmis koht, siis taust on manipuleeritav. Keskkond on looduslik paik, juba valmishitatud hoone, miski, mida pole saate tegemise eesmärgil ehitatud või muudetud, vaid seda kohta kasutatakse lihtsalt ära. Taust on vastupidiselt see, mida saate jaoks ehitatakse, muudetakse, kohandatakse, näiteks stuudio, mille väljanägemist saab suuresti muuta.

Tegevus

Fiske (1987) ütleb, et kõigil tegelastel on oma eesmärk, ülesanne. Enamasti tahavad nii head kui halvad tegelased mingisugust rikkust või hüve teenida ja säilitada. Meessoost tegelased on need, kes planeerivad ja teevad otsuseid ning viivad ideid ellu. Naissoost tegelased tegelevad enda välimusega, alluvad meestele. Pahalane ja pahatar teevad koostööd ning kangelane ja kangelanna

teevad omavahel koostööd. Esimeste suhe on kauge, neil on mitmeid konflikte ja lahkarvamusi, teised on sõbralikud ja lähedased ning nende koostöö sujub hästi. (Fiske 1987: 11)⁴⁰

Dialoog

Fiske (1987) sõnul võivad dialoogid mõjutada vaatajate sümpaatiat. Pahalane ja pahatar räägivad oma kurjadest plaanidest, kangelane ja kangelanna võivad naljatleda, neil on soe koostööaldis suhe. Mõlemale, nii kangelasele kui pahalasele on lubatud iroonia. (Fiske 1987: 11)

Konflikt

Kõigil telesaadetel on oma eesmärgid. Näiteks võistlevad osalejad omavahel läbi tantsimise, laulmise, takistusradade läbimise. Need eesmärgid on konfliktid, mida tuleb lahendada. Lisaks sellele, et osalejatel kõigil on oma ülesanded, võivad tekkida osalejate eneste vahel konfliktid, kuna saates osalemine tekitab pingeid ning kõik tahavad võita. Konflikt on seotud narratiiviga, sest narratiivi üks etapp on probleemi või ülesande lahendamine ning kogu tegevus seisnebki selle eesmärgi saavutamises.

Narratiiv

Narratiivi lugu antakse edasi läbi tegelaste omavahelise suhtluse, selleks saab kasutada näiteks valgustust, muusikat, kostüüme jne (Berger 2003: 125 viidatud Miller 2007: 40 kaudu). Tavalise narratiivi struktuur koosneb osadest nagu *status quo* ehk praegune seisund või olukord, mis viitab sellele, et tõsieluprogrammi episoodil on sama alusmuusika, sissejuhatus (Abelman 1998: 55 viidatud Miller 2007: 20 kaudu). Milleri (2007) sõnul juhtub edasi midagi ootamatut, miski takistab või segab ning teeb narratiivi põnevamaks, tõmmates vaataja tähelepanu. Nüüd on karakteritel süütunne ja nad peavad konflikti kuidagi lahendama – lunastus. Puhastus on viimane etapp, kus tegelased jõuavad tagasi *status quo* juurde episoodi alguses. Narratiivi elementideks on teema, formaat, tegelased, saatusepööre ja narratiivi loov hää. (Miller 2007: 20-21)

Karakter

Kõigil osalejatel on oma eriline iseloom ja käitumisviis. Inimene võib-olla näiteks tagasihoidlik ja kinnine, avatud ja energiline, sõbralik. Neid omadusi annavad edasi hääletoon, sõnavara, hääle valjus, žestid ja miimika. Näiteks tagasihoidlikkust näitab veidi küürus olemine, maha vaatamine ja vaikselt rääkimine, selline inimene ei soovi tähelepanu ja järgneb sellele, mida teised teevad.

⁴⁰ Fiske 30 aasta eest loodud raamistiku sellesse punkti võiks tänapäevasete sooidentiteetide hübriidiseerumise valguses reservatsioonidega suhtuda

Enesekindlust näitab aga sirge selg, otsavaatamine ja piisavalt valju häälega rääkimine, selline inimene juhib teisi ja soovib tähelepanu. Energilisust ja avatust võivad väljendada naeratamine, naljatamine ja positiivne olek. See inimene on aktiivne tegutseja ja rääkija, ta suhtleb uute inimestega ning otsib uusi ülesandeid mida täita. Chesebro (1987) jaotab karakterid viieks tüübiks: mimeetiline karakter, kes samastub tavainimesega, tal on samad väärtused ja oskused kui tavainimesel; irooniline karakter vastandub teiste tegelaste arvamustega, kaitseb ennast (Abelman 1998: 56 viidatud Miller 2007: 21 kaudu); liidrikeskne karakter on intelligentne, autoritaarne ja võtab juhi rolli; romantiline tegelane on tark, julge ja juhi omadustega; müütiline karakter on kõige intelligentsem, olukorraga kohanduvam tegelane, ta on jumalike omadustega. (Chesebro 1987: 17-51 viidatud Miller 2007: 20-21 kaudu)

2.2.3. Kolmanda (ideoloogia) tasandi koodid

Ideoloogilised koodid

Fiske (1987) kirjutab, et vaataja positsioon toob kokku televisuaalsed, sotsiaalsed, ideoloogilised koodid ja aitab saadet terviklikult mõista. Saadete tarbimine ja mõistmine on ideoloogiline, sest see näitab, et vaatajad kiidavad heaks dominantset ideoloogiat. Tekstid konstrueerivad enda lugejaid. (Fiske 1987: 11-12) Subjektide ideoloogiline loomine on tavaline praktika kapitalistlikes ühiskondades (Althusser 1971: 127-186 viidatud Fiske 1987:12 kaudu). Fiske (1987) väidab, et ilu ja esteetilisus annavad samuti ideoloogiat edasi. Esemel nagu riietus ja ehted näitavad klassi, ideoloogiat, näiteks rikkust, ehete puhul ka näiteks naiselikkust. (Fiske 1987: 11-13)

Neid kategooriaid aluseks võttes saab uurida nii selgeltnägijate representatsiooni kui ka eneserepresentatsiooni tasandit. Selleks loon tabeli, kuhu kõik mainitud elemendid on paigutatud. Iga saate juures analüüsin neid elemente ja seda, kuidas igat uuritavat selgeltnägijat nende läbi representeeritakse. Representatsiooni alla liigitan narratiivi, konflikti, karakteri, tegevuse, dialoogi, tausta, castingu ja eneserepresentatsiooni alla välimuse – meik ja riietus, kõne, väljenduse ja žestid, käitumise, lisaks veel minu poolt lisatud kirjeldavad kategooriad: nimetus, vanus, sugu, iseloom, enesekirjeldus, töömeetodid. Käsitlen ideoloogiliste koodidena kaubastumist ehk kommertsialiseerumist, individualismi ja *New Age*'i. Kaubastumise ehk kommertsialiseerumise ideoloogiat väljendab toote või teenuse müümine avalikkusele ning sellega seotud põhimõtted,

näiteks kui eetiline on mingeid tooteid ja teenuseid müüa. Individualismi ideoloogiat väljendab massist eristumine, näiteks oma käitumise või ideede poolest. *New Age* on 20.saj lõpus ja 21.saj alguses alanud liikumine, mida iseloomustavateks ideedeks ja praktikateks on oma „võimete“ ja esoteeriliste esemete kaubastamine (Waldron 2005: 36), eklektilisus ehk kokku pannakse spirituaalsete, esoteeriliste ja vaimsete ideede, praktikate, väärtuste, huvide süsteem, mis on just indiviidile sobilik (Uibu 2013: 70-81). Isegi kui need kokku sulatatud ideed ja praktikad on vasturääkivad, siis sellegipoolest teeb uskumuste ja käitumise vabadus sellest *New Age*'i praktiseerijate silmis religioonist parema uskumustesüsteemi (Waldron 2005). *New Age*'i järgijad vastanduvad kohati teaduslikele tõenditele ja ajalooliselt õiguspärasele maailmavaatele (Uibu 2013: 70-81). Nad praktiseerivad alternatiivmeditsiini, tegelevad eneseabiga (Uibu 2013: 8), ravitsemise ja astroloogiaga (Stark ja Bainbrige's 1985: 26 Uibu 2016: 20 kaudu), usuvad ja praktiseerivad Wiccat ja nõiakunsti (Waldron 2005: 33-34), omavad ja usuvad sensitiivse tajumisse, esoteerikasse ehk salaõpetuslikesse teadmistesse ja okultismi salaõpetuslikesse praktikatesse, võimetesse ja oskustesse (Altnurme 2013: 18-37).

Enda poolt lisan väärtushinnangute kategooria, mille alla käib see, mida inimene oma elus ja oma avaliku kuvandi loomisel oluliseks peab, ideed, mille järgi elab, näiteks võidakse oluliseks pidada olla heatahtlik, viisakas, perekeskne, mittemateriaalne, keskkonnasõbralik. Ideoloogiad ja väärtushinnangud erinevad selle poolest, et väärtushinnangud on üksikud väärtused ja uskumused, aga ideoloogiad on suuremad uskumuste ja väärtuste süsteemid.

2.3. Goffmani dramaturgia

Erving Goffman oli Kanada päritolu sotsioloog ja esseist, kelle üks tuntuim kirjutis on dramaturgilise analüüsi teemal, see asub raamatus „The Presentation of Self in Everyday life“.

Goffmani teooria sobib tõsieluseriaali uurimiseks, kuna tõsielusari on fiktsiooni ja reaalse elu vahepealsus. Goffman käsitleb lava ja rolli mõisteid. Kõik käesolevas töös uuritud osalejad mängivad mingit rolli, saates käituvad nad ühtmoodi ja väljaspool saadet teistmoodi; ühte teemat käsitledes, ühte ülesannet lahendades ühtviisi ja teist ülesannet tehes teistviisi. Teatud saate kohtades on neid autentseid hetki näha või siis üritatakse televaatajale näidata, et see on tõeline ja

siiras hetk kuigi tegelikult on see ikkagi manipuleeritud. Töös soovin tabada just neid lavasid ja rolle.

Järgnevalt tutvustan, kuidas Goffmani dramaturgiateooria põhimõisteid saate analüüsimisel kasutan.

Eneserepresentatsioon

Eneserepresentatsioon tähendab seda, kuidas inividid end eri olukordades teistele näitavad ja mitmete atribuutide, näiteks riietuse, meigi, kõne, käitumise, žestide, miimika, abil ennast väljendavad (Goffman 1990: 32-34).

Roll

Goffman (1990) väidab, et inimesed, kes esinevad, tahavad, et neid tõsiselt võetakse. Üks variant on see, et inimene esineb ja usub ise ka, et on selline, nagu ta end esitleb, esitus ongi reaalsus. Teine variant on see, et inimene manipuleerib vaatajaid, omab nende üle võimu, aga ise ennast ei usu. (Goffman 1990: 28-29) Roll tähendab ka seda, mis positsioonis inimene selles olukorras on. Samal ajal saab olla näiteks ema rollis, ülemuse rollis, sõbra rollis, tütre rollis, abikaasa rollis. Igas rollis käitutakse erinevalt ning inimesel on erinevad eesmärgid ja kohustused.

Lava

Goffman (1990) selgitab, et esikülg hõlmab neid asju, mida inimene kasutab enese väljendamiseks. Tausta alla käivad mööbli ja muude väiksemate taustaesemete asetus ning üldine kujundus. Tavaliselt jääb taust muutumatuks. Personaalne taust sisaldab ameti/auastme sümbolikat, riideid, sugu, vanust, rassitunnuseid, suurust ja välimust, kehahoiakut, kõnemustreid, näoilmeid, keha žeste jne. (Goffman 1990: 32-34).

Välimus

Välimus võib viidata esineja sotsiaalsele staatusele ning indiviidi ajutisele olekule – siis kui ta osaleb formaalses, sotsiaalses tegevuses, töös või mitteformaalses taasloomes; tähistab uut faasi hooajatsükli või oma elutsükli (Goffman 1990: 34).

Käitumine, kombed

Goffmani (1990) järgi võib käitumine viidata sellele, kuidas esineja võib järgmises suhtlussituatsioonis toimida. Üleolev ja agressiivne käitumine näitab, et esineja alustab verbaalset

suhtlust ja juhib selle käiku. Alandlik, vabandav käitumine seostub teiste eeskujul käitumisega, teistele järgnemisega või sellega, et esinejat saab nii käituma panna. (Goffman 1990: 34-35) Goffman (1990) ütleb, et tihti eeldatakse, et välimus ja käitumine on kooskõlas. Arvatakse, et me suudame eristada suhtluspartnerite sotsiaalseid staatuseid viidete järgi, kuna teatud aspektid käivad rollidega kokku. (Goffman 1990: 35) „Käitumine ja välimus võivad olla ka vastuolus, näiteks kui esineja (kes tundub olevat kõrgema seisusega kui tema publik) käitub viisil, mis on ootamatult võrdõiguslik, intiimne, vabandav“ (Goffman 1990: 35). Lisaks ootame, et välimus, käitumine ja taust on kooskõlas (Burke 1945:6-9 viidatud Goffman 1990: 35 kaudu). Kui toimija võtab olemasoleva sotsiaalse rolli, siis tavaliselt on sellel rollil esikülj juba loodud. Sel juhul esitab ta antud ülesannet ja säilitab juba valmis rolli sama ajal. (Goffman 1990: 37) Goffmani (1990) sõnul lava esiosas näidatakse ja rõhutatakse asju, aga lava taga on peidetud asjad. Lavatagune varjab seda, mida näidata ei soovita, näiteks rekvisiite ja isiklikke esemeid, näiteks alkohol, riided või telefonid. Lava taga vaadatakse, et esitaja oleks adekvaatne lavale minema. Kui lava taga varjatakse asju, siis lava peal peidetakse esinejate tõelist olemust ja käitumist, mida lava taga vabalt näidata saab. Esitaja ei pea olema karakteris, vaid ta saab segamatult harjutada või puhata. (Goffman 1990: 114-115)

2.4. Analüüsiprotsess

Alguses valisin välja „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ 4.hooaja kaheteistkümne selgeltnägija seast kaheksa – Anzori, Ervin, Tiina, Oksana, Geit, Keivo, Irina, Jüri. Need selgeltnägijad valisin välja, kuna nemad olid kõige edukamad ning jõudsid saates kaugele. Edasi vaatasin ma detailselt läbi kõik viis saadet ning tegin nende kohta märkmeid. Jälgisin, kuidas saadet tehakse – saate algus, kaameratöö, muusika, heli, valgus, taust, keskkond, ülesanded. Vaatasin, kuidas nõiad välja näevad, kuidas käituvad, räägivad, ülesandeid lahendavad, mida enda kohta räägivad, milliseid väärtusi väljendavad. Selleks, et saadud infost paremat ülevaadet saada sisestasin selle tabelisse vt Lisa 1. Edasi valisin välja kõige olulisema info ning täitsin iga nõia kohta uuritavad kategooriad – nimetus ja kirjeldus, välimus, selgeltnägija taust, käitumine, kõne, karakter, töömeetodid, väärtushinnangud, ideoloogia. Seejärel hakkasin neid representatsiooni osi analüüsima ja sidusin need teooriaosaga. Lisaks nõidade representatsiooni analüüsimisele, analüüsisin ka kuidas saade

kulgeb, kes seal osalevad ja mis on nende funktsioon, millistes asukohtades filmitakse, milliseid tehnilisi võtteid kasutatakse.

3. „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ analüüs

Järgnevas peatükis annan ülevaate saate „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ viiest osast. Teen nendest saadetest kokkuvõtte ja analüüsin Fiske televisioonikoodide, Goffmani dramaturgiateooria ning tõsieluseriaalteooria abil selgeltnägijate representeerimist. Kirjeldan ja analüüsin saate ülesehitust ja narratiivi, selle osalisi, võttepaiku, tehnilist poolt ja tõsieluseriaalile omaseid tunnuseid. Selgeltnägijate representeerimise analüüsimisel võtan aluseks järgmised kategooriad: nimetus, vanus, sugu, enesekirjeldus, rahvus, töömeetodid, välimus, käitumine, ideoloogia, väärtushinnangud, kõne ja karakter.

Saadet võib liigitada **tõsieluseriaaliks**, kuna selles kujutatakse inimesi reaalses situatsioonis, nende tegevusi ja emotsioone jälgitakse ja näidatakse pidevalt. Tegemist pole fiktsionaalse seriaaliga. Selle **narratiiv** koosneb eri elementidest, esiteks näidatakse igas saates tavalist algusgraafikat ning tutvustatakse osalisi. Osaliste väljaajamiseks korraldatakse casting, mis toimub hooaja esimeses saates. Igas saates juhtub midagi ootamatut ja see probleem tuleb ära lahendada, antud juhul selgeltnägijatele etteantud ülesanded. Kui mure on lahendatud, saavad osalised tagasi algpunkti tulla. Narratiivi üheks osaks on ka saatusepööre, muutus, mis saates toimub - näiteks see, et keegi saadetakse koju. Lisaks on narratiivi elemendiks narratiivi loov hääl, narraator, kes selles saates eksisteerib.

Peale nende elementide on saatel veel tõsieluseriaalile omaseid külgi. On saatejuhid ja osalised, viimased võistlevad parima selgeltnägija tiitli ja auhinnaraha nimel. Selleks peavad nad iga saade paar ülesannet lahendama. Nende sooritusi kommenteeritakse ja hinnatakse. Ülesannete vahel on pihikaamerad, kus osalejad saavad kommenteerida, kuidas neil ülesanne läks ning kuidas nad end tunnevad. Saate ülesanded püüavad nii asjaosalistes kui ka vaatajates emotsioone tekitada, näiteks võivad need esile kutsuda kurbust, hirmu või lihtsalt huvi äratada. Erinevate heliefektide, piltide, abivajaja ja tema kaaskonna jutu abil antakse edasi abivajaja lugu. Saatejuht selgitab iga ülesande alguses, millega on tegemist ja kommenteerib ka ülesande ajal või küsib osalejatelt lisaküsimusi. Loo selgitab lahti ka narraator, kes tihti ütleb välja selle, mida selgeltnägija tunneb,

näeb enne kui too selle isegi välja öelnud on. Saate ülesanded on väga mitmekesised ja panevad selgeltnägijaid proovile. **Ülesanded** on näiteks sellised, kus tuleb ese ja sellega seotud inimene kokku viia; tuleb anda infot majas või looduslikus kohas toimunud ebaloomulike või surmaga seotud sündmuste kohta; tuleb aidata inimesi, kellel on probleeme kummitava majaga; tuleb kaetud silmadega tunnetada, milline inimene istub selgeltnägija ees, kes ta on ja millega tegeleb või milline ese lebab laual; tuleb aru saada, millised mured või haigused inimestel on või tuleb läbi kinnise ümbriku anda infot selles asuva foto kohta. Tülisid saates ei ole, neid ei tekitata ka meelega – enamasti saavad selgeltnägijad ülesandeid eraldi lahendada, nad ei pea koos elama ja isegi väga teiste osalistega suhtlema, seega ei saa hõõrdumisi tekkida. Draamasid stsenaariumisse sisse kirjutatud ei ole, kuna see ei ole saate eesmärk. Samas pingestavad saatejuhid osalejaid oma positiivsete ja negatiivsete kommentaaridega ning finaali lähedal olemise faktiga.

Saates on erinevad **osalised**. Selgeltnägijad lahendavad ülesandeid, et enda võimeid proovile panna, end arendada ja saadet võita. Saatejuhid Eve Kallaste, Kethi Uibomägi ja Jürgen Veber selgitavad ülesandeid ja hiljem kommenteerivad selgeltnägijate esitust. Abivajajad on need, kelle elus on juhtunud midagi, mida selgeltnägijad selgitada ja lahendada võiks. Žürii koosneb abivajajatest, saatejuhtidest ja mõnikord ekspertidest, kes otsustavad, kes oli saate parim ja kes peab välja minema. Žürii otsustusprotsessi vaatajale ei näidata. Saate narraator, Juhan Ulfsak, selgitab ülesandeid ja ütleb, mida selgeltnägija rääkima hakkab, enne kui selgeltnägija seda öeldagi jõuab. Pärast seda annab narraator ka hinnangu ja seetõttu ei anta televaatajale palju ise mõtlemise ja tõlgendamise ruumi. Samas ongi see saade meelelahutuslik ja selliste saadete puhul ei oodatagi suurt kaasamõtlemist. Võimalik, et osa inimesi ei vaata seda saadet isegi täie tähelepanuga, vaid möödaminnes ning narraatori jutt teeb vaatamise hõlpsamaks. Samas on ka pealtvaatajad mingil määral kaasatud. Vaatajatelt küsitakse vahel, kes nende arvates suletud ümbrikus oleva pildi peal on või millised esemed on kardina taga või mis on selles asukohas juhtunud. Saatejuhtide funktsioon on saadet juhtida ning suunata, et saada selgeltnägijalt selliseid vastuseid, mida saatetegijad soovivad, samuti on olulised nende reaktsioonid selgeltnägijate esitusele, kuna need kanduvad vaatajale ja/või stuudiopublikule üle. Abivajajad on need, kelle murest saab selgeltnägijatele ülesanne, mille peab lahendama. Ka nende reaktsioon ülesandes toimuvale võib televaataja ja stuudiopubliku emotsioone ja üleüldist usutavust mõjutada. Žürii on see, kes peab selgeltnägijaid hindama, võttes arvesse nende esitust aga ka meeldivust. Narraatori ülesanne on ülesandeid selgitada ja selgeltnägijate tundmusi edasi anda. Lisaks kutsub ta esile emotsioone, mis mõjutavad televaatajate ja/või stuudiopubliku emotsioone. Televaatajate roll on olla saate tarbijad ja tunnetada või mitte tunnetada saatest saadavaid emotsioone.

Saate alusgraafika elementideks on ennustuskuuliga käsi, välk, linnus ja väravad, kiikuv kiiktool, vana mehe pilt, karu, seinakell, ronk ja tuli, peegel ja naise nägu, puu, lendavad tarokaardid, puu ja selle küljes oleval kiigel kiikuv naerev laps. Elementide taust on tume ja värelev. Alusgraafika loob nõidade ja selgeltnägijate temaatikaga sobiva müstilise, kõhedust tekitava meeleolu. Elementide erinevus ja paljusus võib aga mõjuda ka ülepakutuna, mittetõsiseltvõetavana, naeruvääristavana. Peale saate alusgraafikat näidatakse hetki eelmisest saatest. Igas saates peavad selgeltnägijad lahendama kaks ülesannet, ühe kellegi kodus või looduslikus keskkonnas ja teise stuudios. Saatejuht Eve Kallaste kõnnib kaamera poole ja räägib, kus ja milline ülesanne selgeltnägijatel seekord ära lahendada tuleb. Narraator, Juhan Ulfsak, räägib, mis seal asukohas juhtunud on. Seejärel antakse sõna inimesele, kes selgeltnägijate abi vajab või kellega antud ülesanne seotud on. Saates osalevad selgeltnägijad hakkavad ükshaaval ülesannet lahendama, nende kõrval on saatejuht, kes küsib täpsustavaid küsimusi ja suhtleb abivajajatega. Pärast igat selgeltnägija poolt öeldud infot kommenteerib kas abivajaja, eksperdid, kohalikud elanikud, abivajaja kaaskond või narraator öeldu paikapidavust. Teise ülesande juhatab taas sisse saatejuht Eve Kallaste. Vahel antakse selgeltnägijatele võimalus istuda **pihitoolis** ja kommenteerida seda, kuidas neil ülesanne õnnestus või millised emotsioonid neil on. Viimaks toimub selgeltnägijate hindamine, kus abivajajatest ja saatejuhtidest koosnev žürii otsustab, kes saatest lahkub ja kes saate võidab. Selgeltnägijad kogunevad iga saate lõpus žürii otsust kuulama mõnda mõisasaali. Saatejuht ütleb välja saate parima ja halvima ning teatab, kes peab seekord saatest lahkuma.

Saadet tehes on kasutatud erinevaid **tehnilisi koode**, näiteks kaameratööd. Peamiselt kasutatakse keskplaani või suurt plaani. Saates annab keskplaan võimaluse lähedalt näha saatejuhtide ja publiku emotsioone ning näidata reaktsioone selgeltnägijate poolt väljaöeldule või tehtule. Suure plaani abil antakse edasi näoilmeid ning rõhutatakse just inimese öeldu olulisust. Asukohtade näitamiseks tehakse droonivõtteid ehk vaateid ülevalt alla. Kaamera järgib peamiselt selgeltnägijaid, et nende tegevust ülesannete lahendamisel võimalikult täpselt jäädvustada.

Saate taustaks on pingeline muusika, kui ülesande olukord on tõsine ja kõik osalised ootavad, mis selgeltnägija teeb või räägib. Naeruvääristav muusika on taustaks, kui selgeltnägija ülesande lahendamise üldse hakkama ei saa. Keskkondades ei saa ümbrust valida ja seetõttu kuuleb taustal näiteks linnulaulu, veevulinat, koerte haukumist jne – kontrollimatud faktorid, mis võivad ka saate meeleolu segada. Võtteplatsi valgustatus oleneb asukohast – stuudios on hämar, prožektorid valgustavad vaid teatud ala, kus ülesanne toimub, samas on seinu katvatel kardinale

kuvatud punast ja sinist valgust, tehes tausta natuke huvitavamaks. Suured, rasked, punased kardinad seintel jätavad teatraalse mulje, tegu oleks justkui etendusega. Teistes keskkondades, näiteks kellegi kodus, on tavaliselt loomulik, kas aknast tulev välisvalgus või elektrivalgus ning lisavalgustust ei kasutata, seetõttu on siseruumides toimuvate võtete puhul tihti üsna hämar. Välvõtete puhul on aga tihti väga päikeseline ja ere, see võib müstilist meeleolu vähendada, samas sünged teemad ja ilus ilm võivad vastanduda ja rasket teemat paremini välja tuua.

Saates kasutatakse ka erinevaid **visuaalseid- ja heliefekte**. Kaadrivahetust ilmestavad näiteks leegid, mida võib seostada surma või puhastusega. Kiljatusi ja karjumist kasutatakse heliefektidena näiteks siis, kui on tegemist väidetava kummitusega või kui saatejuht ehmatab millegi tõttu – see efekt loob hirmsa meeleolu. Kui ülesande ajal näidatakse pilte kellestki või millestki, siis on taustaks fotoaparaadiga foto tegemise hää – lisaks visuaalile saab infot ka helist.

Saate **montaažis** kasutatakse erinevas asukohas ja erinevatest inimestest filmitud kaadrite kokkulõikamist, see loob dünaamilisuse efekti ning tekitab põnevust. Kui saates on reklaamipausid, siis näidatakse nende lõppedes uuesti, mis saates seni on juhtunud ja mis edasi saama hakkab. Samamoodi näidatakse saate lõpus klippe uuest saatest. Kui näiteks abivajaja räägib oma minevikust, siis hüpatakse ajast tagasi: selle kuvamiseks näidatakse vanu pilte. Ajaliselt kärbitakse igat saadet nagunii, kuna kõike ei jõua näidata ja kõik pole ka väga põnev. Samas antud saates näidatakse osasid selgeltnägijaid alati rohkem kui teisi, kuigi see sõltub suuresti selgeltnägijate sooritusest: mida põnevam ja tabavam on esitus, seda rohkem ka näidatakse.

Keskkondadena näeme saates inimeste kodusid, näiteks kortereid, maju, talumaju või lahendatavate juhtumitega seotud paiku nagu näiteks mererandu või metsi. Tihti on need kohad väikelinnades, maakohtades või ajaloolistes paikades, viimased on heaks aineseks ülesanneteks, kuna siis saab testida selgeltnägija oskust mineviku kohta infot saada. Saadete salvestamiseks kasutatavas **stuudios** on seinad alati kardinatega kaetud, kasutatakse punast ja sinist valgust ning see muudab tausta huvitavamaks ja teatraalsemaks. Stuudios asuvad tavalised toolid, osalejatele on paigutatud laud, millel lebavad ülesandega seotud esemed või kuhu peale saavad selgeltnägijad oma abivahendeid panna. Tavaliselt lahendatakse seal ülesandeid, mis on seotud kas esemete ja omanike kokkupanemisega, inimeste ühiste omaduste, elutee leidmisega või pimesilmi kuulsuse äraarvamisega.

Goffmani dramaturgia teooriat (1990) aluseks võttes, saab saate keskkondi ja taustu näha lavana. Saates osalevad selgeltnägijad mängiksid nagu rolli laval. Nende rollikäitumist mõjutavad

teadlikult või mitteteadlikult varem osalenud selgeltnägijad ja ka saate stsenaarium ise – võimalik, et üritatakse käituda sama müstiliselt ja mõjusalt nagu mõni eelmine osaleja või tahetakse tähelepanu saada ja tehakse *showd*, kuna see viib saates kaugemale. Stsenaarium paneb selgeltnägijad uutesse olukordadesse ja nii võivad selgeltnägijad olukorraga toime tulla üritades teistmoodi käituda, näiteks endasse sulguda või just rohkem teiste osalejatega suhelda.

Kui selgeltnägija tuleb ülesannet lahendama, astub ta lavale, isegi narraator kutsub selgeltnägijate ülesannete lahendusi esitusteks. Kõik tema atribuudid – näoilmed, tegevused, riietus, soeng, žestid annavad tähendusi edasi. Ta saab ise valida, milline ta oma kaaskonnale ja vaatajale tahab näida. Samas peaks osaleja välimus ning käitumine kokku sobima, näiteks väga silmapaistev välimus ja tagasihoidlik käitumine ei käiks kokku või suurt abivahendite hulka omava ja kirju välimusega inimesega ei sobiks kokku lihtsad töövõtted. Kui osaleja astub lavalt maha, on ta lava taga. Seal saab ta rollist välja tulla, lõõgastuda, rääkida teemadest ja tegeleda sellega, mis lavale ei sobi. Antud saates vaataja lavatagust ei näe, kuigi on olemas pihitoolid, milles istudes pihikaamera taga selgeltnägijad oma tundeid väljendada saavad. Kui ülesande ajal ei anta võimalust selgeltnägijatele enda õnnestumisi või ebaõnnestumisi selgitada, siis pihikaamera taga võivad nad ilma filtri ja piiranguteta end väljendada. Vähemalt meile representeeritakse seda nii. Lisaks pihikaameratele saab vaataja mõne osaleja taustast rohkem teada, näiteks räägib osaleja oma minevikust, annete avastamisest ja enesearengust, oma huvidest ja tulevikuplaanidest. Lisaks saatele endale on võimalik selgeltnägijate tausta kohta infot saada tv3play lehelt, kus on peale täispikkade saadete ka lühikesed videoklipid nõidade esitustest saates ja videod, kus küsitakse nõidadelt inimestele olulisi küsimusi, näiteks kuidas leida armastust, kuidas ravida depressiooni ja kuidas tõmmata ligi raha. Nii tuuakse selgeltnägijad vaatajale lähemale, et teha ta kodusemaks ja tuttavamaks.

Tõsieluseriaalis on iseendaks jäämine keeruline. Goffmani (1990) dramaturgiateooria järgi võib väita, et mõned osalejaid käituvad meelega nii, nagu nad päris elus ei käitu, nad teevad *showd*. Teised aga võivad olla täpselt samasugused, nagu nad igapäevaselt on. Saate keskkond ei ole loomulik ja viib osalejad uutesse olukordadesse, mis võib nende tavalist olekut muuta. E. Goffmani järgi on inimese kõik olekud tema ise – nii see kui inimene käitub enda tavapärasest loomusest erinevalt, kui ka selle kohaselt on ta ikka tema ise. Rolli mängimine ei ole võlts või väär, on loomulik tegutseda eri olukordades erinevalt ja tihti ei tunne inimesed iseendidki piisavalt hästi, et teada, millised nad tegelikult on ja millise mulje teistele jätavad. (Goffman 1990: 16-18, 24, 34)

3.1. Selgeltnägijate representatsioonide ja eneserepresentatsioonide analüüs

Järgnevalt annan ülevaate sellest, kuidas saates „Selgeltnägijate tuleproov“ osalenud selgeltnägijaid representeeritakse ning kuidas selgeltnägijad ise ennast representeerivad. Analüüsin seda, milliseid tähendusi need representatsioonid loovad ja milliseid üldistusi saab teha selgeltnägijate representeerimise kohta saate põhjal teha. Uuritavateks kategooriateks on kirjeldus ja nimetus, rahvus, välimus, selgeltnägija taust, töömeetodid, karakter, kõne, käitumine, väärtushinnangud, ideoloogia.

Anzori

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Gruusiast pärit Anzori on juba mitmendat põlve maag ja esoteerik, tema peab oluliseks mitte lihtsalt näha ja tajuda, vaid võimet midagi muuta, kõige vägevamat jõudu saab ta töötades verega.“ Nimetus „esoteerik“ viitab sellele, ta tegeleb salapärase õpetustega, „maag“ viitab tema nõ maagilistele võimetele. Mitmendat põlve maag ja esoteerik tähendab seda, et need võimed on väidetavalt päritavad, samas räägib ta, et võimeid on võimalik ka arendada. Rahvuselt on Anzori grusiin, seetõttu on ta ülejäänud selgeltnägijatest selgelt eristuv ja põnevust tekitav. Teiste riikide sama formaadiga selgeltnägijate *showdes* on just grusiinidel saates hästi läinud ja see võib tekitada ootusi ka tema suhtes. Anzori sõnul on Gruusia esoteerika teemadest läbi imbinud, seal on see levinud ja samuti on ka Eesti esoteerikalembene. Loogiline on esoteerikaga tegelema hakata sellises keskkonnas, kus see on levinud ja tolereeritud.

Anzori välimust kirjeldavad järgmised elemendid – ta on tõmmu, tumedate õlgadeni juustega, mida ta üle pea soengusse seab, ta on pruunide silmadega, tal on habe ja vuntsid. Ta kannab enamasti tumedaid viisakaid riideid, musta triiksärki või t-särki, selle peal musta pintsakut või dressipluusi ning musti pükse ja tavaline jalanõude valik on kingad. Silmatorkavalt firmariideid Anzori seljas ei näe. Ta jätab endast lihtsa, viisaka, meheliku mulje – see on kõige turvalisem välimuse presenteerimise viis. Tumedad, eriti mustad riided on selgeltnägijale sobilikud: musta on seostatud surma, pimeduse, needuste, lunastamatuse, musta maagia ja allmaailmaga. Samuti on must seotud religiooniga, seda kannavad preestrid, nunnad (Tammert 2006: 173-174). Ehteid ja

muid aksessuaare Anzori ei kannu. Kui paljudel teistel selgeltnägijatel on palju aksessuaare, siis Anzori on minimalistlik, ta ei vaja pisiasju, et end ehtida või edu suurendada.

Anzori tausta kohta saame teada, et ta on õppinud ka meditsiinikoolis. See, et Anzori räägib oma oskuste omandamisest erinevates institutsioonides, on üks selgeltnägijate võtte, kuidas end professionaalse ja usaldusväärseks presenteerida. Antud juhul eriti seetõttu, et meditsiinikool annab tavameditsiini teadmisi, mis on teaduslikud ja mida enamik inimesi usaldavad.

Väidetavalt suudab Anzori suhelda vaimolenditega, näha minevikku ja teha rituaale. Ta tunnetab kätega inimesi ja kohti, mängib olukordi läbi, mida ta väidetavalt tunnetab ja näeb minevikust, veel kasutab ta oma töös peamiselt pealuud, küünlaid, vahel ka verd. Ta on ise öelnud, et suudab töötada vaid üksi, sest teiste selgeltnägijate kohalolu segab teda.

Anzori karakter on vaatlemise põhjal tundlik, väidetavalt tunnetab ja näeb ta igal pool, kuhu ta läheb seal olevaid vaimolendeid ja toimunud sündmusi. Näiteks Klooga koonduslaagri alal kuulis ta väidetavalt tuhandeid surnud hingede karjeid ning see oli talle väga raske kogemus. Ta on reserveeritud ning ei räägi isiklikest asjadest ega pole liialt avatud saatejuhtidega. Anzori on enesekindel ja sihikindel, täpne, kiire, tal ei teki ülesannete lahendamise probleemide, ta ei anna raskete ülesannete puhul alla. Tema antud info on arusaadav ja faktitruu, ta ei kahtle selles, mida ta teeb ja ütleb. Ta on abivalmis, ta usub, et oma võimeid peaks headel eesmärkidel kasutama ning ta teeb alati parima, et saate abivajajaid aidata. Teised osalejad peavad Anzorit suureks konkurendiks ja kogenud selgeltnägijaks. Saatejuhtide, abivajajate, publiku arvates annab ta detailset infot ja suudab abivajajatega suhestuda. Tema esitusi ei kommenteerita palju, ei küsita täpsustavaid küsimusi, sest ta lahendab ülesandeid lihtsalt nii hästi, seetõttu näidatakse teda tihti rohkem kui teisi osalisi. Kui tema head tööd märgatakse, on ta tänulik.

Anzori räägib otsekoheselt, ausalt, konkreetset ja täpselt. Kõik, mida ta ütleb, on arusaadav, täiendavaid selgitusi pole vaja. Ta ei tee pause, ei mõtle liiga kaua ning vaatab alati vestluspartnerile otsa. Ta räägib vene keeles ning seetõttu peab tema juttu vene keelt mitte oskajatele tõlkima. Seda, kuidas tema kõrval tõlk tõlgiks saates siiski ei näidata, see on nõ lavatagune, mille nägemine ei sobiks lavale. Kui saate lõpus selgeltnägijate esitusi kommenteeritakse, jääb mulje, et Anzori sellest aru ei saa, kuna jutt on eesti keeles. Samas saab ta aru või teda teavitatakse, siis kui tema sooritust kiidetakse. Anzori käitumine on üsna neutraalne, ta lahendab oma ülesandeid ja oma emotsioone ei väljenda, midagi liigset ei tee.

Maag väljendab saates mitmeid väärtushinnanguid, näiteks laidab ta neid inimesi, kes esoteerikaga tegelevad, kuid kõike sellest ei tea. Anzori peab häid peresuhteid oluliseks, tema jaoks

on pere püha, suhted peavad olema head ja iseennast peab armastama. Ta paistab arvavat, et oma võimeid peaks kasutama teiste aitamiseks ja mitte kahjustamiseks, mis väljendab abivalmidust ja heatahtlikkust. Ta väidab, et talle ei meeldi *reality showd* – ta hindab realistlikkust ja tõde. Anzori väidab, et Eesti saade on tõeline ja päris. Ta väidab, et talle meeldib Eesti ja eestlased, tunneb end koduselt isegi kui Eesti kultuuri ja keelt veel ei oska, tunne. See jutt võib olla siiras, kuid see võib ka saatetegijate mõjutustel öeldud olla. Lisaks väljendab Anzori, et talle ei meeldi ennast kutsuda maagiks, selgeltnägijaks, šamaaniks. Ta distantseerib end nendest nimetustest võib-olla seetõttu, et need võivad olla negatiivse konnotatsiooniga või seotud üleloomulikuga. Saates kutsutakse teda maag-esoteerikuks tõenäoliselt selletõttu, et teda on vaja kuidagi kategoriseerida ja nimetada. Tema sõnul ei meeldi talle, kui esoteerikuid lahterdatakse mustadeks ja valgeteks maagideks, neid pole mõtet eraldi vaadelda – ei saa öelda, et on head ja halvad nõiad, selgeltnägijad või maagid. Anzori väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna ta „suudab“ teispoolsusega suhelda, „energiaid“ tunnetada, rituaale teha, ta kasutab küünlaid, pealuud ja verd ja need on *New Age*'i praktikad ja töövahendid. Anzori arvates eksisteerivad võimed, mida annab edasi arendada, ta usub, et inimestel saavad olla võimed, see on *New Age*'i ideoloogiasse kuuluv uskumus. Ta suudab ainult üksi töötada, tal on teistsugused töömeetodid kui teistel selgeltnägijatel, see väljendab individualismi.

Ervin

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Bioenergeetik Ervini põhiliseks suunaks on inimeste energiaväljad. Ta usub et, nii sõnal kui puudutusel on suur vägi.“ Tema nimetus viitab sellele, et tegemist on energiatega töötamisega. Leebe bioenergeetika ehk kehapsühhoteraapia abil saab väidetavalt inimeste „eluenergia voolu“ taastada, ergutada, selleks kasutatakse õrnu puudutusi (Leebe bioenergeetika). Ervinil on konkreetne spetsiifiline nimetus, mis läheb kokku tema praktikatega saates näiteks kätega inimeste „tunnetamisega“. Ervin on rahvuselt eestlane, nagu ka enamus saates osalejaid.

Välimuse poolest iseloomustavad teda järgmised elemendid hallid lühikesed juuksed; erksates toonides särk või jakk, millel on narmastega õlakud ning erinevad läikivad detailid. Ervin kandise heledaid pükse, käel kella ning kaelas kaelakeed, tema riided tunduvad idamaised.

Oma selgeltnägija taustast räägib Ervin, et tema selgeltnägemise teekond sai alguse Indias käimisest. Huvitav on see, et Ervin oli varem meelelahutaja, DJ ja siis hakkaks ravitsemise ja esoteerikaga tegelema. Ervin räägib ka intervjuus tv3play lehel, et oma selgeltnägija võimeid võidakse tajuda pärast läbielamist või siis ka elus hiljem nagu tema. Tema jutust saaks järeltada,

et mingeid oskusi ja tajusid saab arendada ja õppida. Esoteerikamaailm võib inimeseni jõuda ka hilisemas eas ning varasem taust pole oluline. Samas võimete mittepärimine või mitteõppimine kuulsatelt õpetajatelt võib teda vähem usaldusväärse ja ebaprofessionaalsena näidata.

Ervin tunnetab väidetavalt terviseprobleeme, tunnetab kätega inimesi, kasutab pendlit, veeretab kuuli pihkude vahel, saate ajal hakkab kasutama tarokaarte.

Karakterit poolest on mees optimistlik ja avatud, samas tõsiseltvõetav, ta ei karda otsekohene olla. Teiste osalejate sõnul võiks ta finaalis olla. Saatejuhid ja abivajajad arvavad, et ta on mõjus, võimekas ning oskab iga ülesande jaoks sobiva abivahendi valida.

Ervin näib rääkivat ausalt, mõnikord väljendab ta end mitteamusaadavalt, aga samas seletab ta kohe ära, mida ta mõtleb. Ta kasutab tihti sõnu „mingisugune“, „nagu“. Ta naljatleb üsna tihti saatejuhtidega. Ervini käitumine on rahulik ja keskendunud. Tema jutust saab välja lugeda, et ta ei poolda seda, kui tavalised inimesed esoteerikaga tegelevad.

Ervin väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna ta räägib saates energiatest ja inimeste „tervendamisest“ oma käte abil, inimeste terviseprobleemide „tunnetamisest“ ning need praktikad on *New Age*'i osa.

Tiina

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Tajuja Tiina töötab energiatega ja suhtleb teispoolisusega.“ Nimetus „tajuja“ viitab Tiina väidetavatele oskustele ehk asjade hästi tajumisele, märkamisele, meelte abil telepaatiliste sõnumite saamisele. Rahvuselt on Tiina eestlane.

Tema välimust kirjeldavad järgmised elemendid – tal on blondid pikad juuksed, prillid, minimaalne meik – roosad huuled, must silmapliiats. Seljas kannab Tiina musta pitsist kleit ja must kauboikaabut, musti pitsist kindaid. Tema riietus on alati sama, see on justkui tema töövorm, see võib aidata tal oma väidetavaid võimeid efektiivsemalt kasutada. Must värv on selgeltnägijale sobilik, pits väljendab naiselikkust, kauboikaabu paistab aga silma, sest eristub teiste noidade ja selgeltnägijate peakatetest. Võimalik, et see kaabu on seotud tema muude huvidega näiteks ratsutamise, kantrimuusika või line-tantsuga, samas võib see kaabu talle lihtsalt meeldida.

Tiina taustast selle kohta, kuidas ta selgeltnägemise juurde jõudis, palju teada ei ole ning seetõttu jääb ta vaatajale kaugemaks.

Oma töös kasutab Tiina käsi, ta tunnetab kätega ülevalt poolt ja vaatab üles, ta nagu näeks tunneks ülevalt poolt midagi. Füüsiliselt on näha, kuidas „vaimud või energiad“ talle mõjuvad teda mõnikord isegi kõikuma pannes. Ta mängib läbi neid olukordi, mida ta näeb ja tunnetab. Lisaks suudab Tiina väidetavalt vaimolendeid pildile saada ning tunnetada inimeste terviseprobleeme. Ka teiste nõidadega saab Tiina hästi läbi ja teeb nendega vahel koostööd.

Karakteri poolest on naine tundlik, saates representeeritakse tema tajusid nii võimsatena, et nende abil saab ta igale poole minnes mingit infot. Tema tagasihoidlikkus ja rahulikkus väljendub selles, et ta ei võta ise sõna ja ei vaidle kellelegi vastu. Ka rõõmsaid või üllatavaid emotsioone väljendab ta tagasihoidlikult, võib-olla on see tema isiksus. Saatejuhtide, narraatori sõnul suudab Tiina näha läbi kinniste silmade, ta suudab abivajaja küsimust enne küsimist juba teada, tajuda nähtamatuid võnkeid ja saada vaimolendeid pildile.

Tiina räägib vaikselt ja pehmelt, vahel sosistab – võimalik, et üritab ise toimuvast aru saada või siis suhtleb vaimolendiga. Tema sõnavaras ei ole midagi silmapaistavat ja jutus arusaamatut. Käitumiselt tundub Tiina veidi unistav, sest ta saab infot kuskilt ja see mõjutab teda füüsiliselt, paneb tasakaalu kaotama ja üles vaatama.

Tiina väljendab pahameelt nende suhtes, kes surnud inimeste pilte kodus nähtaval hoiavad. Samuti on ta väitnud, et ei salli vampiirinimesi, kuna ta on väga tundlik. Tiina väljendab ka *New Age*'i ideoloogiat, kuna Tiina „tajub“ energiad ja teispooltust, „tunnetab“ inimesi ja nende terviseprobleeme ning need on *New Age*'i praktikad.

Oksana

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Nõid Oksana saab oma vastused kätte unenägudest, kus ta näeb ette nii sündmusi kui surmasid.“ Saates nimetatakse teda nõid-selgeltnägijaks aga kutsutakse selgeltnägijaks. Nimetus „nõid“ viitab oskustele ja tegevustele nagu nõiakunst, loitsud ja riitused. Selgeltnägijaid seostatakse aga ennustamisega ja oma meelteväliste tajude abil info saamisega. Oksana on ainuke vene rahvusest osaleja. Samas vene keelt kõnelevad osalejatest kolm. Oksana tundub eesti keelest aru saavat, kuid rääkida eelistab siiski vene keelt.

Oksanal on mustad pikad juuksed, sirge tukk, tumedad silmad, tavaliselt tumedad riided, ning saates saatesse samasugust tumedat suitsusilma. Selgeltnägija riietus koosneb kas mustast seelikust, pükstest ja mustast topist, ning mustast nahktagist ja mustadest kontsadega jalanõudest. Siiski leidub riietuses ka loomamustreid ja lilli. Ta stiil on naiselik ja kõik riided istuvad talle hästi.

Tema must suitsusilm tõmbab tähelepanu, see rõhutab tema eriti sügavaid silmi, mis tekitavad kohati kõhedust. Oksana küüned on alati maniküüritud ja roosades toonides.

Oksana tausta väga palju saates ei avata, nii et vaatajale jääb ta kaugemaks kui teised, kes enda kohta infot jagasid. Siiski tv3play lehel on intervjuu, kus temalt küsitakse enda võimete avastamise kohta ja ta räägib, et need avaldusid pärast reaalses elus täituvate unenägude nägemist.

Ülesandeid lahendades vaatab Oksana ringi, tunnetab ja saab väidetavalt kuskil infot. Ta suleb silmi, et keskenduda, hoiab peast kinni, suudab väidetavalt transsi langeda ja tunnetada toimunud sündmustes osalejate tundeid. Ta eelistab üksi töötamist, saab väidetavalt infot inimesi füüsiliselt puudutades, ei kasuta abivahendeid – see on tavapäratu ja eristab teistest.

Oksana karakter on tõsine ja mõjuv. Ta on erakordselt täpne, kiire oma ülesannete lahendamisel: ta tuleb asukohta ja annab kiirelt väga detailset infot. Tema enda sõnul on tema tugevaimaks küljeks surma ja surmade tajumine. Kuigi Oksana ei suuda ta alati saadud infot loogiliseks pildiks kokku panna arvavad saatejuhid, et ta on konkurent Anzorile ja tekitavad sellega pinget.

Tema juttu ja tegusid iseloomustavad konkreetsus, kiirus ning sügav läbitungiv pilk. Ta räägib alati vene keeles, vaid ühe korra ütleb eesti keeles „see on väga raske“, mis tähendab et ülesanne on ikka tõesti raske, kuna ta ei väljenda end kunagi eesti keeles. Oksana omapärast sõnavara ei kasuta ja tugevaid emotsioone ei väljenda.

Välimusega väljendab Oksana naiselikkuse ideoloogiat. Oksana väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna ta tegeleb selgeltnägemise, teispoolisusega suhtlemisega, ennustamisega ning need praktikad on *New Age*'i osa.

Geit

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Geit on maag, kelle tugevaimaks küljeks on energiaväljade lugemine, tema õpetajaks on tuntud ja kogemustega vaimse arengu maag ja juht Hannes Vanaküla.“ Nimetus „maag“ viitab tema nõ maagilistele võimetele. Oma õpetaja mainimine annab Geitile justkui mingisuguse garantii ja näite sellest, et ta on kuskil õppinud ja end arendanud, teab mis ta teeb. Oluline on see, et ta pole õppinud mitte tundmatu õpetaja käe all vaid kuulsa Hannes Vanaküla käe all. Rahvuselt on Geit eestlane.

Geit on pruunide lühikeste juustega habeme ja vuntsidega. Ta kannab tihti halli pintsakut või musta mantlit, t-särki ning tumedaid pükse või teksasid. Tema stiil on mugav ja praktiline, meenutab boheemlaslikku või hipsterlikku stiili.

Põhjalikumat tausta vaatajale ei avata, kuigi tv3play lehel selgeltnägijatega intervjuudes räägib Geit, et selgeltnägija võimete avaldumist võibki olla raske ära tunda – ta ei jaga enda kogemust ega ei lase endale ligi.

Mehe töömeetodid on teiste omadest eristuvad, ta tunnetab kätega maapinda või põrandat, ehitise seinu samal ajal silmad kinni. See on omapärane, sest kuigi kätega tunnetamine on selgeltnägijate tavaline praktika, siis esemete ja ehitiste puudutamine nii tavapärane pole; plaksutab, kuna see aitab välja lülitada ümbritsevast ning keskenduda.

Geidi karakter on veidi ebakindel ja enesekriitiline, kuna ta väljendab, näiteks pihikaamera ees oma ebaõnnestumisi. Samuti räägib vaadates enda ette või kuskile kaugusse. Ta saab aru kui tegi valesti ja vabandab, selle eest et süüdistas teisi enda ebaõnnestumises. Üldiselt on ta rahulik ja malbe oma jutu ja olekuga. Narraatori sõnul on mees ülesannete täitmisel detailne, suudab väidetavalt lugeda välja infot elututest asjadest; saab kontakti nähtamatutega energiatega. Saatejuhid ütlevad, et ta vastused meeldivad neile ning lisavad, et Geit on võluv, mis võib viidata, et saate osalistele ja vaatajatele meeldimine võib saates kaugele viia isegi kui ülesanded alati välja ei tule.

Kõneledes vaatab Geit tihti eemale, kui kellegagi räägib ning vahel räägib ka enda ette. Tuleb ette vandumist: „mis sa peidad ennast raisk“, „see pole see“, „mhh, ei saa kätte seda kes siin möllab kurat“ ja naljatamist: „veganid ei salli lihasööjaid“. Tavaliselt lahendab mees ülesandeid nii hästi, kui oskab, aga ühel korral ka katkestab, mis mõjub ootamatuna, kuna selline käitumine on tavapäratu. Võimalik, et see oli ka saatetegijate võtte draama tekitamiseks või suutsid viimased lihtsalt olukorrast dramaatilisema mulje jätta. Geit on samamoodi veidi unistav ja ekslev nagu Tiina. Tal läheb mõnikord aega, et oma meetodite abil info kätte saada või sellest aru saada.

Geit on väljendanud arvamust, et veganid on kavalad, kuna petavad lihasööjad ära, et tegu on loomse toiduga, aga tegelikult on toit taimne – võib-olla soovis ta oma arvamust avaldades tähelepanu tõmmata, kuna veganism on tuline teema või üritas viivitada ja ülesande lahendamise jaoks aega juurde saada. Geit väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna Geit „tunnetab“ kätega inimesi ja esemeid ning see on *New Age*'i praktika.

Keivo

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Keivo on rituaalinõid, kes töötab nii loitsude, riituste kui kaitsetega ning tunnistab ka musta maagiat.“ „Rituaal“ viitab rituaalidele ja nõid viitab ebaloomulike võimete olemasolule ja kasutusele. Maagia viitab millelegi maagilisele, üleloomulikule, aga must maagia viitab oma võimete kasutamist isekate ja kurjade eesmärkide nimel – Keivo jätab endast ohtliku mulje. Tema kirjeldus seostub pigem traditsioonilisele nõiaga, sellisega kes teebki loitse, riitusi, kasutab erinevaid märke. Rahvuselt on Keivo eestlane.

Tema välimust iseloomustan järgmiselt – helepruunide lühikeste juustega, enamik juukseid siiliks ajatud, habeme ja vuntsidega. Tal on alati peas kaabu, seljas tumedad riided. Tüüpiline Keivo riitus sisaldab musta t-särki, mis tundub kas bändi t-särk või see lihtsalt kujutab mingisuguseid sümboleid, tegelasi, musti pükse, musta nahktagi. Tal on alati kaelas kaelaehteid ja enamik sõrmi ehivad sõrmused, lisaks on ta kätel tätoveeringud või ise joonistatud pildid. Keivol on kaasas oma abivahendid kas prügikotis või laekas. Tema välimus ja abivahendid jätaavad satanistliku mulje, näiteks joonistab ta pentagrammi ja kannab selle sümboliga kaelaehet. Ta välimus on nõiale sobilik tume ja koosneb huvitavatest elementidest.

Oma tausta kohta räägib, rituaalnõid seda, et tegeleb rituaalide, loitsude, pühitsuste ja teisipoolsusega. Tulevikus on mehel soov ehitada Eestisse nõialoss, kus saaks inimesi harida nõidade ja nõiakunsti osas – ta on ettevõtlik ja tahab inimesi juhtida ja õpetada. Ta arvab, et on piisavalt kogenud nõid, et teisi õpetada. Intervjuus Keivoga tv3play lehel räägib ta, et selgeltnägemise võimete tajumine jääb iga ühe enda otsustada, temal on need tajud ja paljudel teistel Eestis ka. Selle kaudu väljendab arusaama, et võimetega inimesi on palju ning see vähendab saate enda osalejate erilisust.

Oma töös kasutab Keivo küünlaid ja kaarte, ta joonistab sümboleid, lööb trummi, ohverdab verd, selleks et vastuseid saada. Nõid on koostööaldis ja suudab teise nõiaga ülesande koos lahendada. Keivo väidab, et suudab ära tunda kummitava vaimu täpse tüübi. Ta teeb rituaale, pühitsusi, loitse ja enda sõnul suhtleb teisipoolsusega.

Keivo on karakterilt kaootiline, ei kontrolli alati oma emotsioone, näiteks ärritub, samas on elevil, kui talle huvitavaid ülesandeid lahendada antakse. Ta on abivalmis, näiteks Irinaga teeb rituaali et Irina kaardid töötaksid paremini; tormakas – hakkab vahest ülesannet lahendama enne kui ülesanne on ära selgitatud. Ta ise arvab, et ta on hea nõid, aga mitte nii hea selgeltnägija. Narraatori ja saatejuhtide sõnul on Keivo oma abivahenditega tegutsedes sama meisterlik kui Anzori – sellise võistlejate võrdlemisega tekitatakse pinget, Anzorit kirjeldatakse justkui

ülivõrdes. Samas ei ole Keivo alati detailne ja üritab saates *showd* teha. Publik on väitnud, et Keivo on täitsa eriline inimene, teistmoodi, ta meenutab Mary Poppinsit oma abivahenditega. Teistest eristumine võib olla eelis, kuna seeläbi jääb paremini silma, võib vaatajatele olla huvitav vaadata ja seetõttu võidakse teda saates kauem hoida. Teiselt poolt leidub publikus arvamusi, et nõid mängib publikuga, ning teeb *showd*, siinjuures ei tundu *show* tegemine kommentaatori arvates positiivse asjana, ta seab kahtluse alla Keivo professionaalsuse.

Keivo kõne ja kõneviisi on huvitav jälgida, vahel hõikab ta hõikab kõvema häälega rõõmsal viisil või vannub, võimalik, et viimane väljendab närvilisust. Kord karjub ta ülesannet lahendades, väidetavalt enese maandamise eesmärgil ning ehmatab kõiki sealolijaid. Loitsu lugedes räägib Keivo ja tõsisel häälel. Mehe käitumine on väga ilmekas, tema tegevust ja juttu on huvitav jälgida, sest see on ettearvamatu.

Tundub, et Keivo ei tolereeri eriti veganeid, kuna ta ohkab toiduülesandes vegantoidu peale ja tundub üleolev – võimalik, et tahab pinget tekitada, kuna veganism tekitab sageli vastakaid emotsioone. Ta väidab, et talle ei meeldi inglikumardajad – tundub nagu seal on ideoloogiline vastuolu, inglikumardajatel nõ vale ideoloogia. Keivo väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna ta tegeleb rituaalidega, ennustamisega, loitsude tegemisega, needmisega, ta kasutab ruune, sümboleid, tarokaarte, küünlaid ja need on *New Age*'i praktikad ja töövahendid. *New Age*'ile omast eklektilisust loovad paljude erinevate praktikate ja töövahendite kasutamine.

Irina

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: „Ukraina juurtega Irina on oma selgeltnägemisvõimed pärinud esivanematelt, ütleb, et ei suuda näha ette, kuid tajub ja tunnetab selgelt minevikku ja olevikku, tema põhilisteks abilisteks on ruunid ja tarokaardid.“ Nagu kirjelduseski öeldud, on tal väidetavalt selgeltnägemise võimed või ennustamisvõimed seega ka kutsub end selgeltnägijaks. Tema liigitub selle nõia või selgeltnägija alla, kes väidab, et ta võimed on päritud. Rahvuselt on Irina ainuke Ukraina juurtega osaline, tema juuri rõhutatakse iga saade. Ta räägib vene keeles.

Irinal on mustad pikad juuksed, tukk, tavaliselt kannab tumedaid riideid näiteks kleit ja nahktagi ja kannab ka meiki. – must liner silmadel ja roosa huulepulk huultel. Vahel kannab ta ka suuri moodsaid prille. Tema maniküür on ergas ja sädelev. Irina välimus on naiselik.

Irina räägib, et sündis Tallinnas aga sugulased on kõik Ukrainast, väga paljud neist olid ennustajad ja mustlasi ja nõidu oli ka. 12aastasena hakkas ta väidetavalt oma võimeid tunnetama.

Kui ta esoteerikaga tegelemise lõpetas tundis ta negatiivset mõju oma elule. Esoteerikaga tegelevate lähedaste paljusust soodustas Irina tulevikku selgeltnägijana. Kui ennustamine ja nõidumine on normaalsus, siis on ka suurem tõenäosus nende teemade vastu huvi tundma hakata. Irina jutust võiks järeldada, et kui kellelgi väidetavalt sellised üleloomulikud võimed on, siis peab ta ka neid kasutama, see on selle inimese saatus, kui sellest eemalduda, siis võib halvasti minna. Irina räägib ka tv3play lehel leitavas intervjuus, et tema võimed tekkisid lapsepõlves kui ta hakkas nägema ettekuulutavaid unenägusid. See on sarnane sellega, kuidas Oksana oma võimed avastas ning võib usaldust tekitada, kuna kahe nõiaga sama kogemus lisab kaalu.

Tööd tehes näitab Irina, mida ta tunneb ja näeb kehaga – mängib olukordi läbi. Ta kasutab erinevaid tarokaarte ja kirjutab saadud info paberile. Ülesandeid lahendades saab ta infot väidetavalt lõhnade abil. Irina väidab nägevat situatsioone läbi abivajaja silmade ja seetõttu ei mõista ta alati olukorda.

Selgeltnägija on kohati laisk ja annab ülesannetes kohati kergesti alla. Vahel ütleb ta, et ei suutnud ülesandeid lahendada kuna oli haige või et tema pere ja töö vajab teda ning aega on raske planeerida. Naine on vabandanud ka sellega, et ülesanne ei sobi talle või et ta ei usaldanud oma kaarte. Irina paistab südamlilik, kuna nimetab kõiki osalisi tugevateks ja armsateks. Narraatori ja saatejuhtide sõnul on kogub Irina infot endasse kui muuseas käigupealt, ta kasutab tunnetamiseks vaid vähesel määral käsi ja muu väline atribuutika puudub sootuks sarnanedes Oksana töömeetoditega, tehes ka tema eriliseks, kuna teised üldjuhul kasutavad abivahendeid. Naine paneb info kokku kiirelt ja täpselt. Samas ei suuda ta infot alati loogiliseks tervikuks siduda ja paneb ka mööda.

Tema kõnes ja jutus pole midagi silmapaistavat, ta ei näita välja palju emotsioone, tal pole teistsugust sõnavara. Ta räägib rahulikult ja arusaadavalt. Irina lahendab ülesandeid nagu kõik teised, oma tegevuses ja kehakeeles midagi erilist ei väljenda.

Irina ütleb, et talle meeldib raha, aga see on naljatleval toonil öeldud. Irina näib tähtsustavat väga oma perekonda ja on saatest lahkudes rõõmus, et saab koju pere juurde minna. Selgeltnägija jaoks on oluline see, et ta pole kunagi abistamise eest võtnud, enda sõnul teeb ta seda tõesti südamest ning väljendab sellega kaubastumise vastasust. Naiselikkuse ideoloogia väljendub välimuses. Irina väljendab ka *New Age*'i ideoloogiat, kuna Irina tegeleb selgeltnägemise, ennustamisega, teistsuguse suhtlemisega, kasutab tarokaarte ja need on *New Age*'i praktikad ja töövahendid.

Jüri

Saates kirjeldatakse teda järgnevalt: “Jüri on aastaid oma tajusid ja võimeid proovile pannud teleekraani vahendusel, nüüd on ta valmis tuleproovi ka ise läbi tegema“. Tema nimetus saates on tajuja-rahvamees. See, et ta kasutab nimetust „tajuja“ viitab tema töömeetoditele, milleks on tunnetamine, märkamine, meelte abil telepaatiliste sõnumite saamine, kuna mees just kätega tunnetab ja infot saab. Rahvamehe all võidakse mõelda seda, et Jüri on nagu me kõik tavainimesed. Tema lihtsalt vaatas Selgeltnägijate tuleproovi ja üritas samu ülesandeid lahendada, arendas ennast ja tuli saatesse. Samas on see kaheldav, et tavaline inimene, kes esoteerika valdkonnaga üldse ei tegele, pole seda kuskilt pärinud hakkab äkki selgeltnägijaks. Rahvamees seostub ka tema populaarsusele saates, tema mõnus olek meeldis nii saatejuhtidele, publikule kui ka abivajajatele. Jüri on rahvuselt eestlane.

Jüri on natuke kogukam hallide lühikeste juustega mees, kes kannab enamasti valget ruudulist nõopidega särki või triiksärki, trakse ja teksasid või tumedaid pükse, vahel kannab ka heledat tuulejopet. Tema riietus on lihtne ja praktiline, pigem heledates toonides. Ta näeb välja nagu tavaline vanaonu, mitte otseselt nõid või esoteerikaga tegelev inimene. Selline eelarvamus muudab ta vähem usaldusväärseks, kuidas vaataja silmis samas ka põnevamaks.

Saates põhjalikumalt tausta Jüri kohta ei avata, seega jääb ta vaataja jaoks kaugemaks kui teised, kes endast lähemalt rääkisid.

Tööd tehes hõõrub Jüri käsi kokku ja tunnetab avatud peopesadega, silmad suletud. Ta kasutab vahepeal loogikat, mis ei vii teda õigele teele. Ta kasutab tarokaarte, mis on tema jaoks ebatavaline, kuna alguses neid ei kasutanud, samas näitab saate jooksul toimunud arengut. Väidetavalt tunnetab Jüri energiasid ning näeb inimeste terviseprobleeme.

Ta on iseloomult sõbralik, naljatlev ning saatejuhtidele ta meeldib. Alati kui Jüri tuleb ütleb saatejuht talle rõõmsalt tere ning publik tundub ka kohe rõõmsamas meeleolus – positiivsus võib teda hoida saates, see tõmbab kõiki osalisi ja televaatajaid. Ta näib võtvat elu vabalt ning ei lase tujul langeda kui ülesande lahendamine suurepäraselt välja ei tule. Narraatori ja saatejuhtide sõnul on Jüri ülitundlike pihkudega, ta on muhe, aga vahel ei tule tal ülesanded välja – mõnikord annab ülitäpseid vastuseid ja teine kord paneb täiesti mööda.

Jüri kõne ja väljendus on järgmine – ta teeb häälsusi „huhuhu“, „aaa“, „ahah“. Ta naljab sageli, näiteks üritab ta leida käevõru omanikku käevõru suurust vaadates. Jüri on rahulik, veidi aeglane, aga lahendab ülesandeid nii nagu oskab.

Mees väljendab, et ei elaks suure raha eest ka halva energiaga majas – hea energia olulisem kui raha. Jüri väljendab *New Age*'i ideoloogiat, kuna ta väidetavalt suudab teispoolsusega suhelda ja see on *New Age*'i praktika.

3.2. Saate analüüsi tulemuste üldistus ja kokkuvõte

Analüüsi eesmärgiks oli saada vastused kahele küsimusele:

Milline on selgeltnägijate representatsioon saates „Selgeltnägijate tuleproov“? Milline on selgeltnägijate eneserepresentatsioon saates „Selgeltnägijate tuleproov“?

Analüüsi tulemusena sain teada, et nõiad representeerivad end läbi nimetuse, välimuse, rahvuse, taustainfo, töömeetodite, kõne, käitumise, karakteri, väärtushinnangute ja ideoloogia.

Enamik selgeltnägijate nimetused on erinevad, kuid paljud nimetasid end kas maagiks, nõiaks, selgeltnägijaks või tajuja. Maage seostatakse maagiaga, nõidadeks nimetatakse nõidumisega tegelevaid, üleloomulikku maailma ja inimest teatud vahendite ning toimingutega vahendavat isikut. Tajuja ja selgeltnägija on sarnase tähendusega, need seostuvad energiatega tajumisega, telepaatia, selgeltnägemise ja ennustamisega. See, kuidas keegi end nimetab, on oluline väga mitmel põhjusel. Näiteks ennast nimetades saab piiritleda oma tegevusvaldkonna – kui keegi nimetab end nõiaks, siis ei pruugi ta „osata“ ennustada vaid tegeleb loitsudega, kuna ennustamine ei kuulu nõia tegevusvaldkonda. Nimetusega kaasnevad konnotatsioonid võivad erineda sellest, kuidas selgeltnägija ise ennast nimetades esitleda tahab. Mõnel juhul on selgeltnägija nimetus seotud ka tema praktikatega, näiteks tajuja tunnetavad enda sõnul „erinevaid energiasid“ ja „vaimolendeid“. Enamik selgeltnägijaid saavad väidetavalt oma info kätega kas asju või inimesi tunnetades, vaimolenditega suheldes, tarokaarte kasutades. Tihti kasutavad selgeltnägijad ka küünlaid ja pendleid. Seega vajavad selgeltnägijad tavaliselt ülesannete lahendamiseks abivahendeid, ilma nendeta enamik osalejaid hakkama ei saa.

Rahvuselt on enamik saates võistlejaid eestlased. Lisaks on analüüsitava hulgas üks venelanna, üks Ukraina juurtega naine ja üks grusiin. Viimase kahe päritolu rõhutatakse läbi saadete, kuna need on eksootilisemad. Selgeltnägijate riietus ja aksessuaarid on erinevad. Näiteks kannavad nad igapäevariideid – teksapüksid, ruuduline särk, traksid; idamaiste mõjutustega riideid

– läikivad erksates toonides särgid, õlakud, millel on narmad; pitsilist musta värvi kleiti ja kauboikaabut; või esoteeriliste sümbolitega t-särki, musta kaabut, musta nahktagi ning ohtralt ehteid. Enamik selgeltnägijad eelistavad musta värvi riietust ja naisselgeltnägijate seas kannab suurem osa musta silmalainerit, roosat või punast huulepulka. Musta värvi saab seostada teispoolsuse, needuste ja musta maagiaga (Tammert 2006: 173-174). Meik annab edasi naiselikkust, ühe selgeltnägija puhul muudab see tema läbistavad silmad veelgi silmapaistvamaks ja müstilisemaks.

Selgeltnägijad suhtlevad enamasti abivajajate ja saatejuhtidega otsekoheselt ja ausalt. Nende ülesande lahendamist saate kõne on arusaadav ja kui pole, siis „tõlgib“ selgeltnägija oma jutu arusaadavamasse vormi. Mõned selgeltnägijad kalduvad rasketes või segastes ülesannetes vanduma. Enamik neist saavad saatejuhtidega hästi läbi ja teevad omavahel nalja. Seega võtavad võistlejad saadet tõsiselt, samas on saate atmosfäär positiivne ja vahel ka lõbus. Selgeltnägijate käitumist iseloomustas kiire ülesandesse süvenemine ja selle lahendamine, kuid kohati ka segadus ja ekslemine. Iseloomult on enamik võistlejaid enesekindlad, positiivsed ja rahulikud ning said ülesannetega hästi hakkama kuna suutsid keskenduda ja olid oma võimetes kindlad. Mõned selgeltnägijad, kes pidid ülesannete lahendamisel kauem mõtlema ja vaeva nägema olid ka kaootilisemad ja närvilisemad.

Levinud väärtushinnanguks selgeltnägijate seas oli see, et tavalised inimesed ei tohiks esoteerika teemadega tegeleda. See näitab, et selgeltnägijad peavad ennast professionaalideks, kes hoolivad abivajajatest ning hoiatavad või seletavad, mis juhtub kui tavalised inimesed, kellel pole vastavaid teadmisi, esoteerikaga tegelevad. Samas edendavad nad sellega ka oma ameti n-ö eksklusiivset kuvandit ning rõhutavad oma võimete erakordusust. Lisaks toodi välja heade peresuhete omamise olulisust, see näitab inimlikkust. Valdava osa selgeltnägijate ideoloogilised vaated olid seotud *New Age*'iga, mida iseloomustavad ideed ja praktikad nagu kaubastamise pooldamine, teadusevastasus, astroloogia, selgeltnägemine, nõiakunst, alternatiivmeditsiin, ravitsemine, esoteerika, okultism, endale sobivate praktikate ja ideed kokkupanemine. Kõige enam väljendati praktikaid nagu selgeltnägemine, ennustamine, nõiakunst, teispoolsusega suhtlemine ja kätega tajumine, terviseprobleemide tunnetamine, tervendamine, loitsude tegemine, rituaalide tegemine ja kasutati töövahendeid nagu küünlad, tarokaardid, ruunid, veri ning väljendati uskumust, et on olemas võimed, mida saab edasi arendada.

Selgeltnägijad väljendasid oma riietusega traditsiooniliste soorollide väärtustamist. Naiselikkust näitasid selgeltnägijate kantud kleidid, kotsakingad, meik, sädelevad küüned.

Võrdõiguslikke vaateid väljendas saade seetõttu, et sinna valiti osalema nii mehi kui naisi ja kõigile anti olid samasugused ülesanded ja samad reeglid. Selgeltnägijate ja nõidade esitusi hindasid kohtunikud nende ülesannete lahendamise edukuse ja nende endi meeldivuse järgi, selgeltnägijate sugu ei puutunud asjasse. Kui nõidadega seostatakse üldiselt naisi, siis „Eesti selgeltnägijate tuleproovis“ osalev Keivo oli näide meessoost nõiast, seega ei saa väita, et nõiaks nimetatakse vaid naissoost isikuid.

Kommertsialiseerumist väljendab see, et on tehtud selline saade nagu „Selgeltnägijate tuleproov“ ning et seda toodetakse maailma paljudes riikides: see näitlikustab, kuidas esoteerika ja selgeltnägijad on populaarne teema ja sellest lõigatakse kasu. Marilyn Kerro näitel, kes osales „Venemaa selgeltnägijate tuleproovis“ ning nüüd aktiivselt sotsiaalmeedias tegutseb ja oma tooteid ja teenuseid müüb, võiks eeldada, et ka „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ osalejatel on saade heaks hüppelauaks, et end reklaamida ja oma teenuseid ja tooteid müüa. Samamoodi on selgeltnägijatel võimalus Youtube'i videoid luua, ning seeläbi erinevate firmadega koostööd teha. Selgeltnägijad küll väljendasid oma praktikate ja ideedega *New Age*'i ideoloogiat, kuid nõiakunsti kommertsialiseerumise pooldamisest või nõiakunsti kommertsialiseerimisest üldiselt enamus neist ei rääkinud, vaid Irina ütles, et tema oma abi eest raha ei küsi, tema teeb seda heast tahtest. Ka Anzori väljendas oma arvamust, et oma võimeid peab kasutama inimeste aitamiseks, mitte kunagi halbadel eesmärkidel. Seega jätavad selgeltnägijad endast valdavalt heatahtliku ja positiivse mulje.

Kommertsialiseerumine või kaubastamine sisaldab ka meelelahutuse aspekti. Seda väljendas võistlusemoment osalejate vahel, põnevuse ja hirmutava meeleolu loomine pingelise muusika, „vaimude“ piltide näitamise ja karjatuste ning esoteerilisi esemeid täis alusgraafikaga.

Selgeltnägijate kohta oli võimalik taustainfot saada nii saatest kui ka tv3play veebilehel olevatest lisavideotest. Enamik selgeltnägijaid räägivad, et huvi esoteerika vastu ja võimete avaldumine tulenes nende elukeskkonnast ja lähedastest. Näiteks räägitakse, et juba nende suguvõsas oli selgeltnägijad või nõidu ning kohas, kus nad elasid olid esoteerikaga seotud teemad tolereeritud – see kõik lõi soodsad eeldused tulevikuks esoteerikamaailmas. Levinud viis oma võimete avastamiseks oli paljude jaoks eesseisvate sündmuste ennustavate unenägude nägemine. Paar selgeltnägijat said oma võimetest teadlikuks alles keskeas või hiljem. Väljendatakse ka usku sellesse, et selgeltnägemisega seotud võimed on vähemalt teatud määral arendatavad. Selgeltnägijad väidavad et nende professionaalsus on omandatud põhjused hariduse, kuulsate esoteerikamaailma õpetajate, üleloomulike võimetega esivanemate kaudu ning pika karjääri käigus.

Saade representeerib selgeltnägijaid muusika, heli, kaamera, valguse, toimetamise, efektide, keskkonna, taustade, osalejate ja narratiivi abil. „Selgeltnägijate tuleproov“ on tõsieluseriaal, kuna see toimub päris elus, päris inimestega (selgeltnägijatega), kelle igat sammu jälgitakse. Tegemist on võistlusega, selle võitmiseks peavad selgeltnägijad igas saates paar ülesannet lahendama ja nendes edukas olema. Saade koosneb järgmistest osadest: alguses näidatakse algusgraafikat, siis tutvustatakse nõidu, siis tutvustatakse konflikti ehk ülesannet, toimub selle lahendamine, esituste hindamine ja saate lõpp. Saate tegijate üks eesmärke on näha selgeltnägijate, abivajajate, saatejuhtide, narraatori ja publiku nii positiivseid kui negatiivseid reaktsioone selgeltnägijate esitustele. Ülesannete sooritamise vahel näidatakse, kuidas selgeltnägijad istuvad nõ pihitoolil ja avaldavad oma pealtnäha siiraid ja tõelisi tundeid ning mõtteid. Seda tehes astuvad nad justkui rollist välja, lähevad lavalt maha, kuid mitte päris lava taha. Samal ajal lähendab see selgeltnägijaid ja televaatajaid, jätab selgeltnägijatest inimliku mulje. Osalistel on ka vahel raske, nad ei saa kõigi ülesannetega hakkama, kuna neil pole vastavaid kogemusi ja oskusi selliste probleemide lahendamisega, seda eriti veel kaamera ees ning ka igapäevaelu mured võivad saate esitusi mõjutada.

Peamiselt kasutatakse filmimisel keskplaani emotsionaalsemate kaadrite saavutamiseks, infot saab näiteks käte liigutamisest, näoilmetest või suurt plaani, mille abil antakse edasi näoilmeid ning rõhutatakse just inimese oeldu olulisust. Asukohtade näitamiseks kasutatakse droonivõtteid. Kaamera järgib peamiselt selgeltnägijaid, et nende igat sõna ja tegu kaamerasse saada ja põnevust tekitada. Saates kasutatakse tõsiste ja põnevate hetkede tekitamiseks või võimendamiseks pingelist muusikat. Naeruvääristav muusika on taustaks, kui selgeltnägija ebaõnnestub. Valgus oleneb võtete asukohast - stuudios on hämar, sinised ja punased prožektorid valgustavad seintel olevaid kardinaid. Teistes keskkondades, näiteks kellegi kodus, on valgus tavaliselt loomulik ja kunstlikku valgust ei lisata. Hämarus võib saate meeolule ka hästi mõjuda. Põnevust ja dünaamilisust lisavad montaažis hüpped ajas tagasi, seda saavutatakse vanade piltide näitamisega ja liikumisega ühe inimese juurest teise juurde. Neid, kes ülesandeid paremini lahendavad, näidatakse kauem. Mõned efektid, mida saatetegijad kasutavad müstilise meeolu loomiseks on kiljatused ja karjatused, näiteks siis, kui räägitakse vaimolenditest, tihti lisatakse sinna juurde ka „vaimu pilt. Kaadrivahetusel kasutatav leekide kujund võib samuti müstilise meeolu loomisele kaasa aidata. Kui kellestki või millestki kuvatakse fotosid, siis kasutatakse fotoaparaadiga pildistamisel tekkinud heli – infot saab nii nägemise kui kuulmise kaudu. Ülesannete lahendamine toimub keskkondades nagu kellegi kodu, looduslik koht – mets, mereäärne või taustal ehk stuudios. Keskkondades on tavaliselt abivajajad, kelle muresid, näiteks seoses kummituste, mõrvade, surmadega peab

lahendama, seejuures saavad selgeltnägijad infot inimestelt ja ümbrusest. Studios on seintel kardinad, maas toolid ning laud, paksud punased kardinad ja neile suunatud prožektorivalgus loob teatraalse mulje. Lisaks selgeltnägijatele, saatejuhtidele ja abivajajatele või osalistele on seal publik, kelle reaktsiooni ja kommentaare saab jälgida. Tavaliselt lahendatakse studios ülesandeid, mis on seotud kas esemete ja nende omanikega, inimeste endiga või millegi äraarvamisega.

Kokkuvõte

„Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ saade on meelelahutuslik tõsieluseriaal, mille osalejad peavad lahendama ülesandeid pannes oma võimed ja oskused proovile ja püüdes võita parima selgeltnägija tiitlit ja auhinnasummat. Osalejate igat sammu jälgivad kaamerad, nende esitusi kommenteerivad saatejuhid ning selgeltnägijad ise saavad oma tundeid ja mõtteid väljendada tõsieluseriaalile omases võtmes, üksi kaamera ees „pihitoolis“ istudes.

Saates püütakse luua müstilist, kõhedust tekitavat, aga samas ka meelelahutuslikku meeleolu esoteerilisi sümboleid täis algusgraafika, üleloomulike nähtuste või julmade kuritegude või surmade seotud ülesannete, pingelise muusika, karjatuste, „kummituste“ ning surnud inimeste piltide näitamisega. Saatetegijad kujutavad selgeltnägijaid kui oma ala professionaale, keegi ei tee nende üle nalja, kuigi ülesannetes osalejad või publik väljendavad vahel ka skeptilisust. Saate narraator kirjeldab selgeltnägijate ülesannete lahendusi ja rõhutab kui hästi üks või teine ülesannet lahendab ja kui erakordsed selle selgeltnägija võimed on.

Selgeltnägijad representeerivad end nimetuse ja kirjelduse, välimuse, rahvuse, tausta, karakteri, käitumise, kõne, töömeetodite, ideoloogia ja väärtushinnangute kaudu. Enamik osalejaid nimetavad end selgeltnägijateks, tajujateks, nõidadeks ja maagideks, need nimetused viitavad nende oskustele ja praktikatele. Enese usaldusväärse tekitamiseks toovad selgeltnägijad välja oma nõidadest, selgeltnägijatest esivanemad, enda õpingud kuulsate esoteerikamaailma õpetajate käe all, rõhutavad pikka karjääri või soodsat keskkonda esoteerika teemadega tegelema hakkamiseks.

Osalejad väljendavad end arusaadavalt, ei kasuta väga keerukat sõnavara või siis selgitavad kohe oma öeldut saatejuhtidele ja abivajajatele. Selgeltnägijad on ülesandeid lahendades keskendunud ja enamik neist *show* tegemisele aega ei kulutanud. Riietuses eelistasid nõiad musta värvi. Üks selgeltnägija eristus teistest sellega, et kandis sama riidetust nõ vormiriietust igas saates – must pitsiline kleit, mustad pitskindad ja must kauboikaabu, teine aga oma idamaiste mõjutustega riiete poolest. Mõni selgeltnägija paistis silma suure hulga ehete poolest.

Kõige enam väljendavad selgeltnägijad *New Age*'i ideoloogiat, mida iseloomustab erinevate esoteeriliste, spirituaalsete, vaimsete ideede ja praktikate kokkusulustamine vastavalt indiviidi soovile, kaubastamise pooldamine, teaduslikule maailmavaatele ja ajaloolistele teadmistele vastandumine ning praktikad ja oskused nagu selgeltnägemine, alternatiivmeditsiin, astroloogia, eneseabi, nõiakunst. Üks levinumatest väärtustest, mida väljendati oli esoteerikaga tegelevate kogenumatute inimeste noomimine.

Töö tulemusena võib järeldada, et „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ representeerib nõidu suures osas positiivselt. Saatel on mitmeid meelelahutuslikke elemente kuid see lisab ainult põnevust. Kui minu seminaritöös jäi selgeltnägijatest ja nõidadest eesti meediaväljaannetes suures osas negatiivne mulje, kujutades neid manipulaatorite, petturite ja tervisekahjustajatenä, siis „Eesti selgeltnägijate tuleproovis“ oli see vastupidine, nõidu näidati „üleloomulike“ oskustega heategijatenä, kellest osa isegi oma teenuste eest raha küsida ei soovi. Selgeltnägijate puhul toodi välja ka inimlikku aspekti, nemad ei suuda ka kõigi ülesannetega hakkama saada ja muutuvad emotsionaalseks või et nad elavad ka tavalist elu käies tööl ja omades pere. Teiste nõiateemaliste töödega seoseid tuues on „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ näide nõiakunsti kommertsialiseerimisest, kuigi nõiad ise enese ja oma teenuste kaubastamise pooldamist otseselt ei väljendanud. Selgeltnägijad on päris inimesed, kes iseloomustavad oma tööd kui selgeltnägemist ja inimeste aitamist. Lisaks on nõidu ja selgeltnägijad sarjades ja filmides kujutatud kõikvõimsatena, kuid saates kujutatakse nende võimeid piiratuna. Mõeldes tänapäevaste nõidade ja selgeltnägijate gruppide peale, siis võib „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ nende liikumistele positiivset mõju, kuna normaliseerib ja populariseerib neid praktikaid. Saade on selgeltnägijate karjäärile hea algus, kuna seal kogutakse tustust, võimaldab hiljem oma tegevust sotsiaalmeediasse laiendada, müüa oma kaupa ja teenuseid, teha koostööd erinevate firmadega. Võimalik on ka saada oma rubriik mõnes saates või ajakirjas, kus näiteks horoskoope koostada.

Käesoleva töö uurimisküsimused ja mahupiirangud seadsid teema uurimisele võrdlemisi ranged piirid ning analüüsist jäid välja selgeltnägijate refleksioon oma representatsioonipraktikate kohta. Järgmised uurimused võiksid selle tühiku täitmiseks läbi viia intervjuusid. Selgeltnägijate representatsiooni uurimiseks oleks võimalik võtta aluseks fiktsionaalseid selgeltnägijate ja nõidade teemalisi sarju või filme ning analüüsida neid võttes kasutusse Fiske televisioonikoode ja Lotmani filmisemiootikat. Süüvida saab esoteerikamaailma praktikute nimetuste tähendusvälja, analüüsides, mis tähendusi üks või teine nimetus endas sisaldab ja kuidas teistega seostub. Lisaks oleks põnev käsitleda soouuringute perspektiivist mees-ja naisnõidade vahelist dünaamikat, nende kujutamise erisusi ja sarnasusi näiteks kirjanduses ja meedias. Sellega seoses oleks huvitav ka

poistele ja tüdrukutele suunatud üleloomulikkude, esoteerilist meediasisu analüüsida. Veel saab analüüsiobjektiks võtta riided, millel on kasutatud nõidade või esoteerika sümboleid, analüüsida nende mõju tänapäeva nõidade ja selgeltnägijate gruppidele, riietel kujutatud sümbolite tähendustele.

Kasutatud kirjanduse loetelu

Altnurme, Lea 2013. Uusvaimsus – mis see on? Uibu, Marko (toim.), *Mitut usku Eesti III. Valikusundiloolisi uurimusi: uue vaimsuse eri*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 18-37.

Bartolini, Nadia; Chris, Robert; MacKian, Sara; Pile, Steve 2013. Psychics, crystals, candles and cauldrons: alternative spiritualities and the question of their esoteric economies. *Social & Cultural Geography* 14,4: 367-388.

Kättesaadav:

https://www.researchgate.net/publication/263461602_Psychics_crystals_candles_and_cauldrons_Alternative_spiritualities_and_the_question_of_their_esoteric_economies, 05.12.2019

Barić-Šelmić, Snježana; Levak, Tomislav; Balen Domazetović, Barbara 2017. Marginal groups and their role within media and society spectacularization-the case of the international „Big brother“ television reality show. *Communication Today* 8, 2: 70-88.

Kättesaadav: <https://www.communicationtoday.sk/marginal-groups-role-within-media-society-spectacularization-case-international-big-brother-television-reality-show/>, 05.02.2019

Berger, Helen A.; Ezzy, Douglas 2009. Mass Media and Religious Identity: A Case Study of Young Witches. *Journal for the Scientific Study of Religion* 48, 3: 501–514.

De Souza, Felipe Antonio 2016. *Dont mess with a witch: power relations, gender and subcultural issues on witches representation in the media*. Masters thesis. Federal University of Santa Catarina. Kättesaadav: <https://repositorio.ufsc.br/handle/123456789/167700>, 06.12.2019

Ezzy, Douglas 2006. White witches and black magic: ethics and consumerism in contemporary witchcraft. *Journal of Contemporary Religion* 21,1: 15–31.

Kättesaadav:

https://www.researchgate.net/publication/248982079_White_Witches_and_Black_Magic_Ethics_and_Consumerism_in_Contemporary_Witchcraft, 10.12.2019

Fiske, John 1987. *Television Culture*. London: Routledge.

Geyser, Werner 2019. How Much do YouTubers Make? – A YouTuber's Pocket Guide [Calculator]. *Influencer MarketingHub* 15.10.2019 Kättesaadav:

<https://influencermarketinghub.com/how-much-do-youtubers-make/>, 05.04.2020

Goffman, Erving 1990. *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books.

Hall, Stewart; Evans, Jessica; Nixon, Sean 2018. *Representatsioon: Kultuurilised representatsioonid ja tähistamispraktikad*. Näripea, Eva (tõlk.), Lopp Neeme (toim.). Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus.

Harrison, Juliette; Mellor, Louisa 2018. Top 50 tv witches. *Den of geek* 26.10.2018

Kättesaadav: <https://www.denofgeek.com/tv/top-50-tv-witches/>, 10.04.2020

Hearn, Alison 2017 Witches and bitches: Reality television, housewifization and the new hidden abode of production. *European Journal of Cultural Studies* 20, 1: 10-24.

Kättesaadav:

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1367549416640553?journalCode=ecsa>, 10.12.2019

Jekimov, Miikael 2015. *Nõiaks saamise uskumused eesti rahvapärimates, nende religioonijalooline taust ja žanritunnused*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond.

Jekimov, Miikael 2017. *Armulaualeib eesti rahvausundis: muistendid nõidusest*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

Kriit, Urmas 2019. *Eesti alternatiivraavidiskursuse iseloomujooni*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, usuteaduskond.

Kuzitškin, Andrei 2018. Paljud selgeltnägijad ei saagi ilma füüsilise kontaktita. Või ootasite midagi muud? *Postimees* 23.05.2018

Kättesaadav: https://arvamus.postimees.ee/4491861/andrei-kuzitskin-paljud-selgeltnagijad-ei-saagi-ilma-fuusilise-kontaktita-voi-ootasite-midagi-muud?_ga=2.102127553.1794857231.1547671572-1343286866.1449501124, 12.02.2020

Kõiva, Mare 2014. Äksi nõid- nõukogude aja selgeltnägija. *Mäetagused* 58: 85-106.

Kättesaadav: <http://www.folklore.ee/tagused/nr58/koiva.pdf>, 03.01.2020

Kõiva, Mare 2017. Loitsud ja rahvaarstid Virumaal. *Mäetagused* 67: 141-180.

Kättesaadav:

<http://www.folklore.ee/tagused/nr67/koiva.pdf>, 16.01.2020

Lepik, Peet 2007. *Universaalidest Juri Lotmani semiootika kontekstis*. Tartu Semiootika Raamatukogu 6. Tartu: TÜ Kirjastus

Lees, Triin 2013. *Nõia kujutamine Eesti lastekirjanduses*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, kirjanduse- ja teatriteaduse osakond.

Lints, Aimar 2010. Filmimine. Õppematerjal.

Kättesaadav: https://www.tlu.ee/opmat/hk/opiobjekt/Lints/2010/oppevideo_koostamine-kaameraga_filmimine/filmimine.html, 02.04.2020

Lotman, Juri 2007. Nõiajaht. Hirmu semiootika. Lotman, Mihhail (toim.); Pruul, Kajar (tõlk.), *Hirm ja segadus. Esseid kultuurisemiootikast*. Tallinn: Varrak, 50-69.

Margusson, Anu 2014. *Wicca – uuspaganlik religioon*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, usuteaduskond.

Mast, Jelle 2016. Negotiating the ‘real’ in ‘reality shows’: production side discourses between deconstruction and reconstruction. *Media, Culture & Society* 38, 6: 901-917. Kättesaadav:

https://www.researchgate.net/publication/297740789_Negotiating_the_'real_in_'reality_shows_production_side_discourses_between_deconstruction_and_reconstruction, 09.02.2020

Miller, Alison R. Foster 2007. *Cultural Values, Narratives, and Myth in Reality Television*. Dissertations. University of Southern Mississippi. Kättesaadav:

<https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2299&context=dissertations>, 09.02.2020

Mutso, Margit 2018. Süümemõnu – Mõtteainet pakkuv väljamõeldis. *Sirp* 09.03.2018

Kättesaadav: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/suudemmonu-motteainet-pakkuv-valjamoeldis/>, 06.12.2019

Pärn, Linda 2012. *Sensitiivid tänapäeva eesti rahvausundis: nende kujutamine kogumikus “Eesti nõiad”*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond.

Quellette, Laurie (ed.) 2014. *A Companion to Reality Television*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Renser, Berit 2018. *Nõid annab nõu: netnograafiline uurimus maagia meediastumisest*. Magistritöö. Tallinna Ülikool, Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut.

Sauga, Asse 2019. Manifesteerimine – lihtne trikk, kuidas mõte saab muuta maailma (ja meie mõtet). *Telegram* 02.08.2019 Kättesaadav:

<https://www.telegram.ee/vaimsus/manifesteerimine-lihtne-trikk-kuidas-mote-saab-muuta-maailma-ja-meie-motet>, 05.04.2020

Schreier, Margrit 2004. “Please Help Me; All I Want to Know Is: Is It Real or Not?”: How Recipients View the Reality Status of The Blair Witch Project. *Poetics Today* 25, 2: 305-334.

Kättesaadav:

https://www.researchgate.net/publication/249879754_Please_Help_Me_All_I_Want_to_Know_Is_Is_It_Real_or_Not_How_Recipients_View_the_Reality_Status_of_The_Blair_Witch_Project, 11.02.2020

Senft, Theresa M. 2013. Microcelebrity and the Branded Self. In: Hartley, John; Burgess, Jean; Bruns, Axel (ed.). *A Companion to New Media Dynamics*. Blackwell Publishing: New York, 350-368.

Kättesaadav:

https://www.academia.edu/3775110/Micro-celebrity_and_the_Branded_Self, 15.03.2020

Teesalu, Helen 2006. Laste- ja noorteajakirju leiab igale vanusele. *Postimees* 07.12.2006

Kättesaadav: <https://www.postimees.ee/1606881/laste-ja-noorteajakirju-leiab-igale-vanusele>, 05.04.2020

Uibu, Marko 2013. Sissejuhatus: Uue vaimsuse uurimisest ning kogumikust „Mitut usku Eesti III“. *Mitut usku Eesti III. Valikusundiloolisi uurimusi: uue vaimsuse eri*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 8.

Uibu, Marko 2013. Lugejate virtuaalne kogukond: kirjandus ja ajakirjandus vaimsete-esoteeriliste ideede kandja ja levitajana. *Mitut usku Eesti III. Valikusundiloolisi uurimusi: uue vaimsuse eri*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 79-107.

Uibu, Marko 2016. *Religiosity as Cultural Toolbox: A Study of Estonian New Spirituality*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, usuteaduskond.

Utt, Jessica 2001. An Assessment of the Evidence for Psychic Functioning. In: Rao, K. Ramakrishna (ed), *Basic Research on Parapsychology* 2nd ed, 111-112.

Kättesaadav:

https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=PjXECwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA110&dq=psychic+abilities&ots=2zAWxl-u87&sig=r-tymlaeCTcJY7kHvuxqQPv4T9I&redir_esc=y#v=onepage&q=psychic%20abilities&f=false, 10.12.2019.

Van De Castle, Robert L. 2015. *Psychic Exploration: Anthopology and Psychic Research*.

Kättesaadav:

https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=dF_xCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT5&dq=types+of+psychic+abilities&ots=9efVb4bBop&sig=U8I2_rY49RbVP6205CcHFzHPs8k&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, 10.12.2019

Vandergeest, Peter 1988. Commercialization and commoditization: a dialogue between perspectives. *Sociologia Ruralis* 28, 1: 7-29.

Kättesaadav:

https://www.academia.edu/7188184/COMMERCIALIZATION_AND_COMMODITIZATION_A_DIALOGUE_BETWEEN_PERSPECTIVES, 09.04.2020

Viirpalu, Liisi 2019. *Nõidade kujutamine Eesti meediaväljaannetes*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, semiootika osakond.

Waldron, David 2005. Witchcraft for Sale! Commodity vs. Community in the Neopagan Movement. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 9, 1: 32-48.

Kättesaadav:

https://www.academia.edu/3297539/Witchcraft_for_Sale_Commodity_vs_Community_in_the_Neopagan_Movement, 06.02.2020

Internetiallikad

Allikas. Kättesaadav: <http://www.allikas.eu/>, 10.04.2020

Astrologist. The Free Dictionary. Kättesaadav: <https://www.thefreedictionary.com/astrologist>., 20.01.2020

Commercalism. Cambridge Dictionary. Kättesaadav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commercialism>, 20.02.2020

Commercialization. Cambridge Dictionary. Kättesaadav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commercialization>, 20.03.2020

Commodification. Cambridge Dictionary. Kättesaadav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/commodification>, 20.03.2020

Emor Passwordil: üle poole eestlastest usub kõrgemaid jõude ning ülivõimetega inimesi 2017. Kantar Emor 12.04.2018

Kättesaadav: <https://www.emor.ee/blogi/emor-passwordil-ule-poole-eestlastest-usub-korgemaid-joude-ning-ulivoimetega-inimesi/>, 02.03.2020

Ennustaja. EKSS 2009. Kättesaadav: <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ennustaja&F=M>, 21.01.2020

Esoteerika. VSL. Kättesaadav: <http://eki.ee/dict/vsl/index.cgi?Q=esoteerika&F=M&C06=en> 20.03.2020

Esoteric. Cambridge Dictionary. Kättesaadav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/esoteric>, 21.04.2020

Feminism. Encyclopedia Britannica. Kättesaadav: <https://www.britannica.com/topic/feminism#ref216004>, 02.04.2020

Guru. Merriam-Webster. Kättesaadav: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/guru>, 21.01.2020

Harmony Nice 2015. My Tattoos//. *Youtube* 02.12.2015

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=0RIEJoJumB0>, 02.04.2020

Harmony Nice 2017a. MY FAVOURITE (vegan) JUNK FOOD MUKBANG || Exciting news, SG video backlash and a thank you. *Youtube* 18.06.2017

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=0UY9WTBUivY>, 02.04.2020

Harmony Nice 2017b. Life update: Breakups, loss and moving on. *Youtube* 19.09.2017

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=uChzpkt1yFU>, 02.04.2020

Harmony Nice 2017c. My new hair & 4 Hairstyles ||. *Youtube* 02.12.2017

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=tJOYTvA2Tok>, 02.04.2020

Harmony Nice 2018a. My Everyday 70's Chill Natural Makeup tutorial || NO FOUNDATION, NO EYELINER. *Youtube* 29.05.2018

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=9HxEKwnHhSw>, 02.04.2020

Harmony Nice 2018b. How I lost 42 pounds in 3 months healthily + My weight struggles story || Harmony Nice. *Youtube* 18.08.2018

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=Mre2iP17yj0>, 02.04.2020

Harmony Nice 2019. Summer in San Francisco Vlog ✨ || Harmony Nice. *Youtube* 10.08.2019

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=OzyuDgO22hw>, 02.04.2020

Kristallihaldjad. Kättesaadav: <https://kristallihaldjad.ee/>, 21.04.2020

Latene. Kättesaadav: <https://www.latene.ee/>, 21.04.2020

La Tene „Selgeltnägija või mitte?“ Kättesaadav:

https://latene.ee/module/kbm/article;kbm_path;11_18;kbm_article_id;992, 02.04.2020

Kättesaadav: <https://www.telegraph.co.uk/finance/recession/4277426/City-workers-turn-to-psychics-for-advice.html>, 19.02.2020

Leebe bioenergeetika.

Kättesaadav: <https://hingamine.ee/leebe-bioenergeetika/>, 02.04.2020

Loitsukeller. Kättesaadav: <https://www.loitsukeller.ee/>, 03.04.2020

Maarits, Merit 2017. Eneseabi ja esoteerikaga tegelevad ettevõtted teenivad kuuekohalist kasumit. *ERR* 21.08.2017

Kättesaadav: <https://www.err.ee/613922/eneseabi-ja-esoteerikaga-tegelevad-ettevotted-teenivad-kuuekohalist-kasumit>, 22.12.2019

Mage. Cambridge Dictionary. Kättesaadav:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mage?topic=people-who-perform-magic-or-have-paranormal-abilities>, 21.01.2020

Magickians 2017. How to Curse, Hex and Jinx. *Youtube* 07.12.2017

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=1xGjx09eBgo>, 03.04.2020

Magickians 2019a. Witchy Everyday Makeup Routine. *Youtube* 23.11.2019 Kättesaadav:

<https://www.youtube.com/watch?v=D27AVM68tEE>, 03.04.2020

Magickians 2019b. NYC Thrift With Me. *Youtube* 20.12.2019

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=hyt5f323BaY>, 03.04.2020

Magickians 2019c. A Wholesome Mini Yule Vlog. *Youtube* 24.12.2019

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=1aDCK4yIYjI>, 03.04.2020

Manfesteerima. EKKS 2018. Kättesaadav: <http://eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=manfesteerima>, 10.04.2020

Marilyn Kerro. Kättesaadav: <https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/>, 02.04.2020

Marilyn Kerro „Küsimus..“

Kättesaadav:

<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2564778160305660/?type=3&theater>, 02.04.2020

Marilyn Kerro „Labradoriit“

Kättesaadav:

<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2836677009782439/?type=3&theater>, 02.04.2020

Mecca. Kättesaadav: <https://www.marilynkerro.ee/>, 02.04.2020

Meccamarilynkerro Kättesaadav: <https://www.instagram.com/meccamarilynkerro/>, 02.04.2020

Mecca/Marilyn Kerro. Kättesaadav:

<https://www.facebook.com/MarilynKerroOfficialPage/photos/a.799947623455398/2654999437950198/?type=3&theater>, 02.04.2020

Mecca raamat „Taassünd“ Kättesaadav: <https://www.marilynkerro.ee/marilyn-kerro-looming/raamatud/saatuse-pegelpilt/raamat-taassund.html>, 02.04.2020

Minerva. Kättesaadav: <http://www.minerva.ee/02.04.2020>, 10.04.2020

Nõid. EKSS 2009. Kättesaadav: <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=n%C3%B5id&F=M>, 21.02.2020

Nõid. Kättesaadav:

<http://www.folklore.ee/justkui/andmebaas.php?s=n%F5id&andor=1&vl1=0&st1=0&st2=0&sam=1000&n0=1&n1=1&n2=1&n8=1&Submit=++Otsi++>, 21.01.2020

Prohvetid ja pühakud. Kättesaadav:

http://www.folklore.ee/~mare/rahvausund/pyhakud_prohvetid.pdf, 22.01.2020

Reiki. Cambridge Dictionary. Kättesaadav:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/reiki>, 21.01.2020

„Saatuse pegelpilt“. Rahva raamat. <https://www.rahvaraamat.ee/p/saatuse-pegelpilt/1202072/et?isbn=9789949634972>, 02.04.2020

Seer. Cambridge Dictionary. Kättesaadav:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/seer?topic=people-who-perform-magic-or-have-paranormal-abilities>, 21.01.2020

Selgeltnägija, EKSS 2009. Kättesaadav:

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=selgeltn%C3%A4gija&F=M>, 21.01.2020

Stargirl The Practical Witch 2018. BEGINNER LOVE SPELL (Get Your Crush To Want You). Youtube 14.08.2018

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=ByWnXY6cH6c>, 03.04.2020

Stargirl the Practical Witch 2018. A Witch's Secret Trick for Manifesting QUICK MONEY. Youtube 03.11.2018

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=rQ8s7hRmFJM>, 03.04.2020

Stargirl the Practical Witch 2020. Blessings Coming to Your ZODIAC SIGN FEB.2020. *Youtube* 16.01.2020

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=cUhrZYwe-Lo>, 03.04.2020

Šamaan. EKKS 2009. Kättesaadav:

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=%C5%A1amaan&F=M>, 22.01.2020

Tark, ravitseja. Kättesaadav: <http://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/myto/tark.htm>, 22.01.2020

The Gem Goddess 2016. (PICK A CARD) What Are Your Spiritual GIFTS? (Including Ones You Don't Know You Have!). *Youtube* 21.12.2018

Kättesaadav: <https://www.youtube.com/watch?v=ZpI3TnYs5Rs>, 03.04.2020

„Tunnelid..“ Kättesaadav: <https://bodymod.ee/venitajad/tunnelid/>, 11.04.2020

Wicca. Encyclopedia Britannica. Kättesaadav: <https://www.britannica.com/topic/Wicca>

<https://www.denofgeek.com/tv/top-50-tv-witches/>, 22.01.2020

Summary

Psychics (self)representation in the tv show „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ („Estonia’s Psychic Challenge“)

I chose this theme because esoterics, spirituality, self-help, witches and psychics are very popular all over the world. In my seminar thesis I analysed how witches and psychics are represented in the Estonian media outlets. The results showed witches were represented mainly negatively as manipulators, imposters and they ruin people’s health. So I wanted to see how witches and psychics are represented and how do these psychics represent themselves in one specific tv show called „Eesti selgeltnägijate tuleproov“.

To get answers to these questions I used television codes theory mainly based on Fiske’s work but I also integrated other author’s ideas and my own observations. Then I used Goffman’s dramaturgical theory and the theory of reality tv which consists of different author’s ideas and observations. The analysis of psychic’s representation is based on the following categories: name, self-description, nationality, working methods, appearance, behavior, ideology, values, speech and character.

In the theoretical part I explain the basic concepts of representation and self-representation in the thesis and their connections with witches and psychics. I separate the levels of representation and self-representation because representation is created by the show makers and self-representation by the psychics and witches themselves. So I analyse how these representations have been constructed. In addition, I write about witchcraft, which has become an ordinary good or service, such as objects, series, films, meetings with psychics. I also discuss what are different groups of witches’ and psychics’ attitude towards commodification and how it affects their identity creation. I also highlight the connections between feminism and the witchcraft, and I also reveal the background of the representation of witches on social media.

In the analytical part I summarize five chosen episodes from „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ I describe and analyze the structure and narrative of the show, its actors, locations, the technical side and the characteristics of the reality tv show.

As a results I found that most psychics call themselves „mage“, „witch“, „psychic“ or „percipient“ and these titles are connected to their „skills“ and practices. The most common tools they use are runes, candles, tarocards and practices they use are witchcraft, perception, predictions, astrology, healing. Psychics integrate different spiritual and esoterical ideas and practices as they like, are opposed to scientific worldview and historically legitimate knowledge. They also are in favour of commercializing witchcraft. All these tools, practices are beliefs represent the New Age ideology.

Psychics tried to seem more reliable and professional by telling about their ancestry of witches, long career, their famous teachers, their education. Psychics often wore black clothes. Some of them stood out by wearing the same clothes every episode or by wearing clothes with oriental influences. Most contestants were calm and focused when doing their tasks in the show. They got along with show hosts and were joking with each other.

The show represents psychics with technical tools. To make the show more exciting, entertaining and scary for example esoteric graphics, pictures of „ghosts“ and dead people, intense music and screaming effects are used. The tv show is filmed in studios with theatrical lights and curtains and in homes of people whose problems are solved with the help of psychics.

To conclude „Eesti selgeltnägijate tuleproov“ represents psychics mostly positively. The psychics are represented as real people who practice witchcraft and clairvoyance every day in their job and having limited powers and skills. This show is a great starting point for the contestants to get new job offers or use social media to sell their products and services.

In the future witch themed theses could also include the reflection of psychics on their representation practices or it would be interesting to look at the dynamics between male and female witches from the perspective of gender studies.

Lisa 1

Kokkuvõtte selgeltnägijate representatsioonidest ja eneserepresentatsioonidest

	Selgeltnägijad							
	Anzori	Ervin	Tiina	Oksana	Geit	Keivo	Irina	Jüri
Omadused								
Nimetus, kirjeldus	Mitmendat põlve maag ja esoteerik, peab oluliseks mitte lihtsalt näha ja tajuda vaid võimet midagi muuta, kõige vägevamat jõudu saab ta väidetavalt töötades verrega.	Bioenergeetik. Põhiliseks suunaks on inimeste energiaväli, sõnal ja puudutustel on suur vägi.	Tajuja. Töötab energiatega ja suhtleb väidetavalt teispoolseusega.	Nõid-selgeltnägija saab oma vastused väidetavalt unenägudest, näeb väidetavalt ette sündmusi ja surmasid.	Maag. Tugevaimaks küljeks on väidetavalt energiaväljade lugemine, tema õpetajaks on tuntud ja kogemustega vaimsearengumaa gia juht Hannes Vanaküla.	Rituaalinõid, kes töötab loitsuderiiituste ja kaitsetega tunnistab ka mustamaagiat.	Selgeltnägija. Ukraina juurtega Irina on väidetavalt oma selgeltnägemisvõimed pärinud esivanematelt, ütleb et ei suuda näha ette, kuid tajub ja tunnetab selgelt minevikku ja olevikku, tema põhilisteks abilisteks on	Tajuja-rahvamees. On aastaid oma tajusid ja võimeid proovile pannud teleekraani vahendusel, nüüd on ta valmis tuleproovi ka ise läbi tegema.

							ruunid ja tarokaardid.	
Sugu	mees	mees	naine	naine	mees	mees	naine	mees
Rahvus	grusiin	eestlane	eestlane	venelane	eestlane	eestlane	Ukraina juuretega	eestlane
Välimus	Mustade õlgadeni juustega, mis on geeliga taha lükatud tavaliselt, pruunid silmad, habeme ja vuntsidega, viisakad riided, tumetades toonides riided: kingad, mustad püksid, must/punane/sinine tsärk või triiksärk ja pintsak/dressikas/kampsun, must sall, korra kandis tumedat särki lilledega.	Hallide lühikeste juustega, kannab tavaliselt idamaiseid riideid, heledates või kirkates värvides (valge, kuldne, sinine) jakid/särgid konkreetsete õlgadega, mille küljes on narmad,heledad püksid, kael kell ja käevõrud kaelas kee.	Blondid pikad juuksed, prillid, minimaalne meik, must pitsist kleit ja kauboikaabu, mustad pitsist kindad.	Mustad pikad juuksed, tukk, tavaliselt tumedad riided, tume silmameik alati, must kleit ja kontsad/mus t lilledega kleit/ must särk, loomamustri ga püksid, kontsad, roosad küüned/must litritega kleit/must	Pruunide lühikeste juustega habeme ja vuntsidega, hipsterlik stiil , hall pintsak, sinine särk, tumedad püksid, kingad/ sinine pusa, hall pintsak, tumedad püksid/ hall dressikas, must mantel, teksad/ punane t-särk, teksad/ virsikuvärvi polosärk, valged püksid/ heledad püksid, valge särk, must pikk mantel, beanie/ roosa polosärk,	Helepruunide lühikeste juustega enamik juukseid siiliks ajatud, habeme ja vuntsidega, tihti on peas kaabu, seljas tumedad riided, kannab bändisärke, palju ehteid kaelas ja sõrmuseid sõrmedes/ kaabu, mustad püksid, must nahktagi, t-särk (bändi oma või nõiateemaliste sümbolitega), must	Mustad pikad juuksed, tukk, tavaliselt tumedad riided, kannab meiki, must lühike kleit, mustad pikad saapad, must nahktagi, must laineriijoon, punased huuled/must lühike litritega kleit, musta valge kirju lühike seelik, must pikavarrukaga särk, sukad, roosa suu ja põsed/ must t-särk, sinised teksad, roosad ja sinised küüned, roosad huuled, peenike lainer,	Natuke kogukam hallide lühikeste juustega mees, lühikeste varrukatega särk ja pikad püksid, traksid, valge triiksärk, hall jope, sinised teksad/ valge särk, tumedad püksid, traksid/ beež tuulejope, ruuduline särk, sinised teksad/teksad, sinine ruutudega särk, traksid

				topp, must nahkseelik, punased huuled, tume meik/must nahktagi, lilledega roosa ja sinine kleit/hele särk, must nahktagi, mustad teksad/must suure guessi logoga t- särk, must nahktagi, tumedad teksad.	heledad püksid/ valge särk, valged, püksid, must mantel, lilla sall.	prügikott/punan e täppidega särk, nahktagi, kaabu, ehted/ must pintsak, must t- särk, must kaabu/rannas tavaline riietusega üleni mustas aga päikesepillid ees.	kuldne kett/must pikkade varrukatega kleit, roosad huuled/ must lühike paelttega kleit, valged tennised/ must kleit valged jalanõud ja suured moodsad prillid, helesinised küüned/sinine kleit pitsist ääred varrukatel, sädelevad küüned.	
Kõne	Otsekohene, konkreetne, vaatab otsa kui kellegagi räägib	Otsekohene ja aus. Kasutab väljendeid: „no mul on selline tunne“;	Räägib pehmelt ja vaikselt, vahel sosistab.	On konkreetne, kiire, vaatab sügava läbitungiva	Ta vaatab tihti eemale kui kellegagi räägib, räägib vahel enda ette, „mis sa	Ta hõikab kõvema häälega rõõmsal viisil „kui tuleb süda siis naine kui	Tema kõnes ja jutus pole midagi silmapaistavat , ta ei näita välja palju emotsioone, tal	Teeb hääli huhuhu, aaa või naerab. Ta räägib lihtsas keeles.

		„mingisugune selline nagu“: kahtleb või otsib sõnu. Ta on rõõmsameelne ja teeb nalja.		pilguga, räägib vene keeles ühe korra ütleb eesti keeles „see on väga raske“.	peidad ennast raisk“, „see pole see“, „mhh, ei saa kätte seda kes siin möllab kurat“ (vannub) , „veganid ei salli lihasööjaid“ (teeb nalja).	risti või kuradi (vannub, äkki närvis) poti siis mees“, segab kaarte, „õhh no muidugi mul pole õrna aimugi mida veganid söövad (veidral ja üleoleval häälel), sest ma pole ühegi veganiga elanud koos“, karjub üks kord, et end maandada; räägib madalal häälel loeb loitsu.	pole teistsugust sõnavara. Ta räägib rahulikult ja arusaadavalt.	
Käitumine	Anzori tegeleb pealtnäha väga asjatundlikult. Ta ei tee ülesandeid lahendades ühtegi üleliigset liigutust, iga tema tegu, sõna ja pilk omab tähtsust.	Ervin on rahulik, keskendunud.	Tiina vaatab pidevalt ülespoole, kuskile ebamäärasesse kohta ning räägib omaette,	Oksana asub alati kiiresti ülesande kallale, on hästi konkreetne.	Tavaliselt lahendab nii hästi ülesandeid kui oskab aga ühe korra katkestab. Ta on sarnaselt Tiinaga veidi	Väga ilmekas: väljendab hääletooni ja jutuga igavust, huvi, rõõmu, pahameelt.	Irina lahendab ülesandeid nagu kõik teised, tema kehakeel on üsna neutraalne.	Jüri on rahulik, veidi aeglane. Ta lahendab ülesandeid nii nagu oskab, ja kui ei oska siis ütlebki et ei oska

			see jätab temast unistava mulje.		ekslev: ta vaatab keskenduva ja mõtliku näoga, üritab aru saada, mis olukorraga on tegu ja mida see info mida ta kuskilt saab tähendab.	Teeb kätega žeste.		ning ei hakka midagi välja mõtlema.
Töömeetodid	Ta suudab ainult üksi töötada kuigi erandiga teeb üht rituaali koos teise nõiaga, tunnetab kätega inimesi või esemeid, kasutab küünlaid pealuud ja verd, suhtleb väidetavalt vaimudega: kuuleb ja näeb neid, teeb rituaale, saab lõhnast infot, näeb minevikku.	Ta tunnetab väidetavalt terviseprobleeme, tunnetab kätega inimesi, kasutab pendlit, veeretab kuuli pihkude vahel, kasutab tarokaarte.	Ta tunnetab kätega ja vaatab üles (nagu näeks tunneks ülevalt poolt midagi), füüsiliselt on näha, kuidas vaimud/energia d talle mõjuvad nt ta kõigub, mängib läbi neid olukordi, mida ta väidetavalt näeb, tunnetab, väidetavalt	Ta vaatab ringi, tunnetab ja saab väidetavalt kuskil infot, suleb silmi, et keskenduda, hoiab peast kinni, suudab väidetavalt transsi langeda, tunneb väidetavalt	Tunnetab kätega maapinda/põrandat, ehitise seinu samal ajal silmad kinni; plaksutab: aitab välja lülitada ümbritsevast.	Ta kasutab küünlaid joonistab sümboleid, kasutab kaarte, lööb trummi, ohverdab verd, et vastuseid saada, suudab teise nõiaga koostööd teha, suudab väidetavalt ära tunda kummitava vaimu täpse tüübi, kaetud	Ta näitab, mida ta väidetavalt tunneb näeb kehaga, kasutab erinevaid tarokaarte ja kirjutab saadud info paberile.	Ta hõõrub käsi kokku ja tunnetab avatud peopesadega, silmad suletud, kasutab vahepeal loogikat, kasutab tarokaarte (uus praktika tema jaoks), väidetavalt tunnetab energiad, väidetavalt näeb inimeste terviseprobleeme.

			suudab ta vaimolendeid pildile saada, suudab koostööd teha teise nõiaga, väidetavalt tunnetab inimeste tervisprobleem e.	toimunud sündmustes osalejate tundeid, tunnetab väidetavalt energiaid, eelistab üksi töötamist, saab infot väidetavalt inimesi füüsiliselt puudutades, ei kasuta abivahendei d.		silmadega suudab keskenduda paremini, suudab väidetavalt ka silmad kinni infot saada.		
Karakter	Ta on enesekindel, kiire, mõjuv. „nii detailselt pole veel keegi rääkinud“, „ta näeb justkui läbi seinte, kõik on rabatud“ „tema ühendus hingedega alati vapustavaid tulemusi andnud	Ta on rõõmus ja optimistlik. Narraatori sõnul on ravitsejana tema parim külg nähtamatu info lugemine inimestelt. Ta	Ta on rahulik, tagasihoidlik, tundlik. Narraatori sõnul on „Tiinal vapustavad võimed, tema nägemused rabavad juba	Ta on tõsine, mõjuv. Narraatori sõnul on ta kiire konkreetne erakordselt täpne, tema tugevaimaks	Ta on veidi ebakindel ja enesekriitiline, kuna ta väljendab näiteks pihikaamera ees ütleb: „oleks võinud rohkem rääkida ja täpsem	Ta on kaootiline, ei kontrolli alati oma emotsioone näiteks ärritub, samas on elevil kui talle huvitavaid ülesandeid	Saatejuhid ütlevad, et ta on võimekas, aga ei suuda infot loogiliseks tervikuks siduda, paneab ka mööda Narraator: „ukraina juurtega selgeltnägija	Jüri on sõbralik, naljatlev, saatejuhtidele ta meeldib. Narraatori ja saatejuhtide sõnul on Jüri saates lausa legendiks tõusnud. Ta on

Tema esitusi ei kommenteerita palju, ei küsita täpsustavaid küsimusi, sest ta lahendab lihtsalt nii hästi ülesandeid, tihti seetõttu näidatakse teda rohkem kui teisi osalisi, tihti ütleb publik et lemmikute seas oli see grusiin/gruusia poiss; Saatejuhid: „sul on täpsed tajud, Anzori pole kahtlusi et sinu esoteerika maailma kogemused tulevad meil siin Eestis väga hästi esile sa oled aidanud väga paljusid inimesi ja mida saade edasi seda rohkem kinnitad et sina ei loobu ühestki ülesandest ja lahendad kõik ülesanded väga detailse täpsusega see on imetlusväärne“	selgeltnägemise veteran. Saatejuhid ütlevad, et „Erviniga koos töötamine on inimeste jaoks väga soe, ta on konkreetne, kõik mida ta ütleb kaalutleb ta läbi, Ervin teab mis vahendeid tal on vaja kasutada kas neid on vaja kasutada ja sa jätab inimesed alati hea tundega“. Teised osalised näevad teda finaalis.	enne kui sisse astub. Ta näeb läbi kinniste silmade, tunnetab kiirgavaid nähtamatuid võnkeid“. Teised osalised näevad finaalis Tiinat. Saatejuhid arvavad, et Tiina on tubli aga peaks ennast rohkem usaldama.	küljeks ongi surma ja surmade tajumine; Saatejuht ütleb, et „Oksana teeb meil alati kiirelt ja konkreetselt ja kui ei tule siis ei tule“; nad ütlevad ka, et Oksanal on läbilõikav pilk ja see äratav aukartust ta tajub detaile aga ei suuda puslet kokku panna, ei suuda keskenduda.	olla, eks ma vist põrusin“; „kurat küll tigidaks ajab sain kätte küll aga siis hakkasin kõhklema kähklema ja närv tekkis sisse ja pildid hakkasid sigrimigri jooksuma mis seal ikka trenni tuleb teha ja iseendast üle saada“, rahulik. Ta ei väljenda eriti oma emotsioone Narraator: ülitäpsed vastused; Noor maag Geit on juba korduvalt tõestanud oma võimet lugeda välja infot elututest asjadest.	antakse lahendada, aitab teisi (Irinaga teeb rituaali et Irina kaardid töotaksid paremini), tormakas Narraator: „vaatamata suletud silmadele ei loobu Keivo oma abivahendite kohvrast“; „esoteeriliste instrumentide multitalent Keivo valib oma põhjatust kohvrast valinud pendli“, Saatejuhid: „miks sina nii detailne, ei oska	(rõhutab pidevalt); kogub infot endasse kui muuseas käigupealt, ta kasutab tunnetamiseks vaid vähesel määral käsi ja muu väline atribuutika puudub sootuks“, paneb info kokku kiirelt ja täpselt; see on Publik: „kiire tüdruk, sellest saab asja“.	„ülitundlike pihkudega vanameister“. Jüri on muhe naljamees, kelle saate edu käib üles ja alla.
---	--	---	---	--	--	--	--

	Teised osalised: „ta teeb detailselt igat liigutust mida ta teeb ja ta kaalutleb väga palju erinevad ohud ja piirid läbi“; teised osalised arvavad, et Anzori saab finaali.	Publiku sõnul võib tema varasem saates osalemise kogemus mõjutada tema sooritusi selle hooaja saates.			Saatejuhtide sõnul on ka inimesed kiitnud tema puhul et ta tuleb ja ütleb ilma põhjendusest ja need vastused meeldivad inimestele. Ka ütlevad saatejuhid et, ta jätab võluva mulje.	olla kui Anzori?“, „alguses sa olid selline <i>show</i> mees aga nüüd seda <i>show</i> poolt jääb vähemaks ja sa annad meile vastuseid ja lahendusi, sinu kaardid räägivad õiget keelt, sa ei hirmuta inimesi, sa oled hea nõi!“ Publik: „täitsa eriline inimene, teistmoodi“, „meenutab Mary Poppinsit võtab oma kohvri tal on seal kõik vastavad vahendid ka, natuke maagiat		
--	---	---	--	--	---	---	--	--

						ja, annab särtsu ja lõbu ka juurde“; „mängib publikuga, jõuab kaugele aga kas just maagia vallas“.		
Ideoloogia, väärtushinnangud	Väärtushinnangud: Ta laidab neid inimesi, kes esoteerika teemadega tegelevad ja kõike sellel alal ei mõista. Anzori peab häid peresuhteid oluliseks: tema jaoks on pere püha, suhted peavad olema head ja iseennast peab armastama. Ta arvab, et oma võimeid peaks kasutama teiste aitamiseks ja mitte kahjustamiseks – abivalmidus ja heatahtlikkus	Väärtushinnangud: Ta ei poolda tavainimestel esoteerika asjadega. Väljendab <i>New Age</i> ’i ideoloogiat, kuna Ervin räägib energiatest ja „tervendab“ kätega inimesi, „tunnetab“ inimeste terviseprobleeme need	Väärtushinnangud: Ta laidab inimesi, kes surnud inimeste pilte kodus väljas hoiavad. Tiina ei salli vampiirinimesi, kuna ta on väga tundlik ja vampiirinimesed võtavad kõik inimese energia ära. Ideoloogia: tema rietus väljendab võib-	Väljendab <i>New Age</i> ’i ideoloogiat, kuna Oksana tegeleb selgeltnägemise, teispoolsusega suhtlemisega, ennustamisega ning need praktikad on <i>New Age</i> ’i osa.	Väärtushinnangud: Ta arvab, et veganid on kavalad. Väljendab <i>New Age</i> ’i ideoloogiat, kuna Geit „tunnetab“ kätega inimesi ja asju, see on <i>New Age</i> ’i praktika.	Väärtushinnangud: Tundub, et Keivo ei tolereeri eriti veganeid. Talle ei meeldi inglikumardajad – Tundub nagu seal on ideoloogiline vastuolu, inglikumardajatel nõ vale ideoloogia. Väljendab <i>New Age</i> ’i ideoloogiat,	Väärtushinnangud: Irina ütleb, et talle meeldib raha, aga see on naljatleval toonil öeldud. Irina tähtsustab väga oma perekonda. Ideoloogia: Tema jaoks oluline see, et ta pole kunagi abistamise eest võtnud – kaubastamise vastasus, <i>New Age</i> ’i vastasus. Väljendab ka <i>New Age</i> ’i ideoloogiat,	Väärtushinnangud: Jüri ei elaks suure raha eest ka halva energiaga majas: hea energia olulisem kui raha. Väljendab <i>New Age</i> ’i ideoloogiat, kuna Jüri „suudab“ teispoolsusega suhelda ja see on <i>New Age</i> ’i praktika.

	Talle ei meeldi <i>reality showd</i> – ta hindab realistlikkust ja tõde. Anzori ütleb, et Eesti saade on tõeline ja päris. Inimesed näevad saate tegemisega vaeva, osalejate ülesanded on rasked ja nõuavad pingutust: tundub nagu oleks talle öeldud, et nii rääkima peab. Talle meeldib Eesti ja eestlased, tunneb end koduselt isegi kui Eesti kultuuri ja keelt veel ei oska, tunne: see jutt võib olla siiras kuid see võib ka saatetegijate mõjutustel öeldud olla. Talle ei meeldi ennast kutsuda maagiks, selgeltnägijaks šamaaniks vms – kaugendab end nendest	praktikad on <i>New Age</i>'i osa.	olla seda, et need riided aitavad tal oma võimeid efektiivsemalt kasutada. Väljendab ka <i>New Age</i>'i ideoloogiat, kuna Tiina „tajub“ energiasid ja teistsugust, „tunnetab“ inimesi ja nende terviseprobleeme need on <i>New Age</i>'i praktikad.	Naiselikkust väljendab tema riietus, küüned ja meik.		kuna Keivo tegeleb rituaalidega, ennustamisega, loitsude tegemisega, needmisega, ta kasutab ruune, sümbolite, tarokaarte, küünlaid ja need on <i>New Age</i>'i praktikad ja töövahendid.	kuna Irina tegeleb selgeltnägemise, ennustamisega, teistsuguse suhtlemisega, kasutab tarokaarte ja need on <i>New Age</i>'i praktikad ja töövahendid. Väljendab ka Naiselikkust väljendab tema riietus, meik ja küüned.	
--	---	---	---	---	--	---	--	--

nimetustest, võib-olla seetõttu, et need on negatiivse kõlaga või seotud üleloomulikuga. Saates kutsutakse teda maag esoteerikuks tõenäoliselt selletõttu et teda on vaja kuidagi kategoriseerida, nimetada. Talle ei meeldi kui esoteerikuid lahterdatakse mustadeks ja valgeteks maagideks, neid pole mõtet eraldi vaadata – ei saa öelda, et on head ja halvad nõiad/selgeltnägijad/maagid. Ideoloogia: Väljendab <i>New Age</i>’i ideoloogiat, kuna Anzori „suudab“ teistsugusega suhelda, „energiad“ tunnetada, rituaale teha,								
--	--	--	--	--	--	--	--	--

	ta kasutab küünlaid, pealuud ja verd ja need on <i>New Age</i>'i praktikad ja töövahendid. Anzori arvates eksisteerivad võimed, mida annab edasi arendada – usub, et inimestel saavad olla võimed – <i>New Age</i>'i ideoloogiasse kuuluv uskumus. Ta suudab ainult üksi töötada, tal on teistsugused töömeetodid kui teistel selgeltnägijatel – individualism.							
Selgeltnägijad taust	Anzori tausta kohta saame teada, et ta on mitmendat põlve maag ja esoteerik. Anzori räägib et on pärit Gruusiast, ta õppinud Senakis ja hiljem Tbilisi	„Kõik sai alguse sellest kui ma hakkasin käima Indias, ma olen seal tundnud, et midagi on seal	Tiina tausta põhjalikumalt ei avata. Samuti ei osale ta tv3play lehel olevates intervjuudes.	Oksana tausta väga palju saates ei avata. Siiski tv3play lehel on intervjuu,	Põhjalikumalt tausta vaatajale ei avata, kuigi tv3play lehel selgeltnägijatega intervjuudes räägib Geit, et	Oma tausta kohta räägib, rituaalnõid seda, et tegeleb rituaalide, loitsude, pühitsuste ja	Irina räägib, et sündis Tallinnas aga sugulased on kõik Ukrainast, väga paljud neist olid ennustajad ja mustlasi ja nõidu	Jüri tausta põhjalikumalt ei avata. Samuti ei osale ta tvplay lehel olevates intervjuudes.

	meditsiinikoolis. Ta tahtis tulla selgeltnägijate saatesse ja valis, millisesse riiki. Anzori tegi katsed saada „Eesti selgeltnägijate tuleproovi“ ja lõpuks saigi saatesse.	mind palju kõnetanud ja olen saanud palju teadmisi ja oskusi ja kõike seda kokku viia on huvitav, eks ma olen pigem selline tajude inimene püüan tajuda vahest pendlit kasutan tajude kinnitamiseks, see saate tohutu pluss on see et ta on arendav, satud olukordadesse kuhu muidu kunagi ei satu väga väga põnev, saade on õige koht kus ennast näidata“.		kus temalt küsitakse enda võimete avastamise kohta ja ta räägib, et pärast vanaema surma oli tal suur stress ja ta hakkas unes asju ette nägema, aastatega need võimed kasvasid ja kasvasid ja nüüd pool aastat on ta näinud unenägusid, mis järgmine päev juba täituvad.	selgeltnägija võimete avaldumist võibki olla raske ära tunda	teispoolseusega. Tulevikus on mehel soov ehitada Eestisse nõialoss, kus kõike nõiduse, rituaalide jms kohta õppida saaks. Intervjuus Keivoga tv3play lehel räägib ta, et selgeltnägemise võimete tajumine jääb iga ühe enda otsustada, ta näeb inimesi läbi, ta tunnetab ja et Eestis on palju inimesi, kes teisi ka tunnetavad.	oli ka. 12aastasena hakkas naine tundma erinevaid asju, mis olid seotud tema ja tema lähedaste inimestega, see kõik pakkus Irinale huvi mingil ajahetkel. Selgeltnägija püüdis ennast natuke arendada, aga hiljem ta enam ei tegelenud esoteerikaga, elu veeres allamäge. Siis leidis naine endas palju jõudu ja tuli ka saatesse. Ta mõistis, et inimeste aitamine on tema sees. Kui Irina uuesti aitamisega tegelema hakkas,	
--	---	--	--	--	---	---	---	--

		Ervin räägib ka intervjuus tv3play lehel selgeltnägemise võimete tajumisest, ta räägib, et mõned inimesed tajuvad oma võimeid pärast mõne suure läbielamise, aga teistele tuleb see pikkamisi ja aega mööda ja tema avastas oma võimed aastat 5-6 tagasi.					siis ta sai aru, et ta näeb veelgi sügavamalt inimhinge. Irina räägib ka tv3play lehel leitavas intervjuus, et tema võimed tekkisid juba lapsepõlves, ta hakkas nägema unenägudes ette, pildid tulid silme ette ja need asjad hakkasid tõeks minema. Ülesandeid lahendades tunneb ta väidetavalt lõhnade abil, mis maalivad ta peas pilte, ta näeb mingeid momente nagu ise oleks selles situatsioonis sees. Irina saab	
--	--	--	--	--	--	--	--	--

							saab enda sõnul oma teadvuse suunata vajaliku inimese poole ja siis näha situatsiooni läbi tema silmade, sellepärast on tal vahest raske aru saada, et mis nähtu tähendab, kuna tal hakkab kõhe.	
--	--	--	--	--	--	--	---	--